

Nota van Beantwoording Ontwerp omgevingsvisie en ROER

Oktober 2021

1. Inleiding

Rotterdam werkt aan een Rotterdamse omgevingsvisie. De omgevingsvisie beschrijft de koers voor de ruimtelijke ontwikkeling van het hele gemeentelijk grondgebied op middellange en lange termijn. De visie biedt houvast en geeft een inspirerend toekomstbeeld van stad en haven. Deze omgevingsvisie legt een basis voor projecten in de fysieke leefomgeving. Ze vormt daarmee een kader voor toekomstige activiteiten, die belangrijke gevolgen met zich mee kunnen brengen voor het milieu en voor de omgeving.

In de 'Verkenning omgevingsvisie Rotterdam (2018)' zijn de trends en transities beschreven, die aanleiding waren voor het vroegtijdig starten met dit proces. De Verkenning resulteerde in vijf perspectieven voor de toekomst van Rotterdam (compact, productief, inclusief, gezond en duurzaam). Dit is uitgewerkt in 'De Veranderstad, op weg naar de eerste Rotterdamse omgevingsvisie (2019)': een basis voor een gesprek over kernpunten voor een nieuwe, ruimtelijke strategie. Onderdeel van deze ruimtelijke strategie zijn gebiedsuitwerkingen.

Rotterdam heeft te maken met zowel kansen als bedreigingen en heeft behoefte aan een goed onderbouwde visie. Daarom is er bij de omgevingsvisie een ROER opgesteld: een Rotterdams omgevingseffectrapport. In het

ROER worden niet alleen milieueffecten, maar ook sociale en economische effecten in beeld gebracht.

1.1 Nota van Beantwoording

In de periode van 2 juli 2021 tot 10 september 2021 heeft de ontwerp omgevingsvisie en het ROER ter inzage gelegen. Tijdens deze periode kon iedereen een zienswijze indienen. Voor de Rotterdamse bestuurscommissies geldt dat zij een advies geven aan het college en voor hen is de periode tot 17 september 2021 verlengd in verband met de reeds vastgelegde bestuurlijke overlegmomenten.

Op de ontwerp omgevingsvisie en het ROER zijn totaal 66 reacties binnengekomen. Daarvan kwamen er zeven zienswijzen van particulieren, van bedrijven en organisaties en negen van medeoverheden. Van Rotterdamse bestuurscommissies ontvingen wij zeventien adviezen. Een aantal bestuurscommissies heeft laten weten geen advies in te dienen.

De volgende belanghebbenden gaven hun zienswijzen en adviezen:

7 particulieren	Natuurlijk Spangen
AVVN Samen Natuurlijk Tuinieren	Kralingen aan de Maas
AVVN VTV Vreelust	Stichting Huurdersbelang Stadswonen
Gemeente Vlaardingen	Gebiedscommissie Overschie
Port of Rotterdam	Deltalings
Cuypersgenootschap	Gebiedscommissie Centrum
ATV Kweeklust	Havensteder
Woonbron	Gebiedscommissie Hillegersberg - Schiebroek
VTV Tot Nut en Genoegen	Gebiedscommissie Nesselande
VTV De Wielewaal	Gebiedscommissie Prins Alexander
Tennet	Kleine Kernen (Pernis & Rozenburg)
Natuurmonumenten	Gebiedscommissie Kralingen – Crooswijk
Echt de Esch	Gebiedscommissie Hoogvliet
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	Gemeente Nissewaard
VTV Blijdorp	Gebiedscommissie IJsselmonde
Stichting Volkstuindersbelangen Rijnmond	Wijkraad Provenierswijk
Warm Rotterdam	Gebiedscommissie Hoek van Holland
Recht op Stad	Gebiedscommissie Charlois
KNNV Initiatiefgroep Natuurlijk Rotterdam	Gemeente Ridderkerk
Stedin	Gemeente Capelle aan den IJssel
Politie	Wijkraad Kop van Zuid - Entrepot
Urban Department Store Rotterdam	Wijkraad Agniesebuurt
Vestia	Woonstad Rotterdam
De Natuurlijke Stad	Gebiedscommissie Delfshaven
V.T.V. Reyerwaard	Wijkraad Feijenoord
Delfshaven Coöporatie	Wijkraad Noordereiland
VTV Ons Genoegen	
Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond	
RRKC	
Hoogheemraadschap van Delfland	
V.T.V. Nooit Gedacht	
LSNed Leidingenstraat Nederland	

De gebundelde geanonimiseerde zienswijzen en adviezen zijn in deze Nota van Beantwoording opgenomen.

1.2 Manier van behandelen zienswijzen en adviezen

Iedere reactie heeft een registratienummer gekregen op volgorde van binnenskomst. Dit nummer wordt aan indieners bekend gemaakt bij verzending van de Nota van Beantwoording. In deze nota verwijzen we naar deze registratienummers om de privacy van de indiener te waarborgen. De zienswijzen en adviezen zijn opgeknipt in zo helder mogelijke aandachtspunten, vragen, opmerkingen etc. We geven een antwoord op de verschillende vragen en suggesties uit de zienswijzen en adviezen per indiener. We hebben daarbij geprobeerd zo volledig mogelijk te antwoorden. We geven, waar mogelijk is, aan wat we met een ingebracht punt doen. In het geval van een aanpassing in de omgevingsvisie is dit vermeld in de laatste kolom. Het proces van beantwoorden is met de grootst mogelijke zorg uitgevoerd, desalniettemin kan er een onvolkomenheid in het document terecht zijn gekomen.

1.3 Advies Commissie m.e.r.

We hebben ook de Commissie m.e.r. om advies gevraagd op de ontwerp omgevingsvisie en het ROER. De commissie heeft in een eerder stadium ook advies uitgebracht op de reikwijdte en detailniveau van het ROER (notitie reikwijdte en detail). De Commissie m.e.r. heeft op 30 september 2021 haar advies omtrent ontwerp omgevingsvisie en ROER gepubliceerd.

We nemen het advies van de Commissie m.e.r. ter harte en hebben op basis van haar aanbeveling een Addendum op het ROER geschreven met aanvullende, essentiële informatie. In het laatste deel (3.0) van deze Nota van Beantwoording zijn de overige, resterende vragen van de commissie opgenomen.

2. Zienswijzen, adviezen en beantwoording
Zie de tabel met beantwoording per indiener.

Nr #	Hoofdvraag zienswijze / advies		Wijziging omgevingsvisie
1	Hoe verwacht de gemeente aan de gezond wonen doelstellingen van de omgevingsvisie en het ROER te kunnen voldoen als daar relatief weinig ruimte voor bewoning/verstedelijking ingepland wordt in de gezondere gebieden (zie kaart op bladzijde 128 van omgevingsvisie)?	De gezondere gebieden op de kaart zijn veelal bestaande (woon en groen)gebieden. Uiteraard zetten we in die gebieden in op verstedelijking, maar op minder grote schaal dan de grootschalige zoekgebieden voor verstedelijking. De grootste ruimtelijke kansen liggen inderdaad in gebieden waar de huidige situatie qua gezondheid nog onvoldoende is. Bij de concrete uitwerking van deze gebieden hebben we aandacht voor leefomgevingskwaliteit, bijvoorbeeld door maatregelen aan de bron, inzet op mobiliteitstransitie, slim ontwerp van gebied en woningen, etc.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
1	Gezien het belang voor de uitbreiding van vooral goedkope woningen wat elders in de omgevingsvisie vermeld wordt lijkt mij dat er veel meer locaties voor verstedelijking met bewoning in de meer gezondere gebieden nodig zijn. Dit zodat de gemeente aan de gezond wonen doelstellingen van de omgevingsvisie en het ROER kan voldoen omdat lijkt alsof daar momenteel relatief weinig ruimte voor ingepland wordt.	De genoemde locaties in de ontwerp Omgevingsvisie zijn grootschalige zoeklocaties voor verstedelijking. Uiteraard zijn er ook veel kleinschalige ontwikkelingen in de andere, door u genoemde, gebieden mogelijk. De omgevingsvisie focust zich vooral op de grootschalige plekken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

1	Het ROER gaat ook uitgebreid in op "schone verplaatsingen" waarbij in het transport geen of veel lagere emissie van luchtvervuiling plaatsvindt. In dat kader is mijn zienswijze dat de Gemeente inzet op een aantal maatregelen om het percentage schone verplaatsingen sterk te laten stijgen. Maatregelen die daarbij nodig zijn kunnen bijvoorbeeld maatregelen zijn die elektrisch transport over water, overstap van bedrijven en burgers op vol-elektrische transportmiddelen en het elektriciteitsnetwerk weerbaar maken tegen de hogere vraag (door bijv. gebruik van slimme batterij capaciteit in plaats van "gas peaker plants"). Deze maatregelen zullen leefomgeving gezonder maken rondom het transportnetwerk, maar de veiligheidsissues vanwege transport van gevaarlijke stoffen blijven.	De gemeente Rotterdam zet in op Nul-Emissie Mobiliteit (NEM) en richt zich daarbij op alle onderdelen van het mobiliteitssysteem. Het elektrificeren van personen- en vrachtvervoer, ook over water, zorgt voor meer elektriciteitsgebruik en een hogere capaciteitsvraag. Om te zorgen dat het energiesysteem toereikend blijft, wordt samen met de netbeheerder in beeld gebracht waar en wanneer de verhoogde vraag naar elektriciteit zich zal voordoen en hoe hiermee het beste omgegaan kan worden om netcongestie zoveel mogelijk te voorkomen. De genoemde technieken als slim laden en batterijen voor opslag inzetten worden hierbij toegepast. Ten behoeve van een optimaal toekomstvast elektriciteitsnet werkt de gemeente nauw samen met Stedin.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
2 & 3	Beoordeel volkstuinen niet alleen op recreatieve waarde, maar ook op bijdrage aan het ecologisch netwerk, de sociale functie, bijdrage aan het beperken van hittestress en waterbeheer, positief effect op gezondheid en bijdrage aan groene leefomgeving.	De volkstuinen kunnen inderdaad bijdragen aan meer dan alleen de recreatieve waarde. Voor de beleving van groen in de stad en het hebben van een sociale functie zien wij mogelijkheden om deze te benutten. De ecologische waarde, de hittestress beperking voor de stad en stadsbewoners en de sociale functie kunnen per complex en locatie verschillen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
4	Complimenten over opzet en compleetheid van omgevingsvisie!	Wij danken de indiener voor dit compliment.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

4	Bij de vijf hoofdkeuzes voor de groei van de haven wordt gesproken over onder andere elektrificatie van processen en inzet van waterstof als energiedrager. Hierbij missen wij dat er ook wordt ingezet op bijbehorende beperking van milieucontouren ten gevolge van deze schonere technieken.	Industriële elektrificatie en gebruik van waterstof zijn schoner vanuit een klimaatperspectief, maar deze technieken zorgen niet per definitie voor een lagere lokale milieu impact. De transitie van de haven is een grote opgave, waarbij zowel bestaande bedrijven zullen vernieuwen als nieuwe bedrijven in het gebied zullen komen. Dit proces kost tijd, is afhankelijk van investeringen vanuit de markt en van de beschikbaarheid van fysieke en milieugebruiksruimte. Onze inschatting is dat de haven, ook bij de inzet van schonere technieken, de komende jaren eerder meer ruimte zal vragen dan zal opleveren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
4	De bedrijven die hinder veroorzaken en daarom in een hoge milieucategorie vallen wil Rotterdam zoveel mogelijk concentreren op een paar locaties. Wordt hierbij rekening gehouden met waar deze concentraties zullen plaatsvinden, zodat Vlaardingen minder in plaats van meer hinder zal ondervinden? Wordt indier betrokken in de keuze welke locaties dat worden?	Het haven- en industriegebied is, naast (het noordelijke deel van) Spaanse Polder en bedrijventerrein Noord-West, de locatie waar we bedrijven met een hoge milieucategorie willen intensiveren en concentreren. Deze inzet is in lijn met het nationale en provinciale beleid inzake de Rotterdamse haven. Met de gemeente Vlaardingen wordt reeds intensief samengewerkt en afgestemd op het gebied van industriela-waai, juist om de balans tussen de economische ontwikkeling van de haven en de leefomgevingskwaliteit te borgen. Deze samenwerking zal de komende jaren voortgezet worden. Bedrijven in een hoge milieucategorie, op grote kavels of met veel logistieke bewegingen, passen bij uitstek op grootschalige bedrijventerreinen of gezonde industrieterreinen. Omdat de ruimte op bedrijventerreinen in Rotterdam steeds schaarser wordt, wordt de resterende ruimte op de 'monofunctionele' terreinen beschermd en efficiënter gebruikt voor bedrijven die alleen op deze bedrijventerreinen passen. Op binnenstedelijke plekken kan dit (schuif) ruimte opleveren voor andere functies. Voor de stedelijke bedrijventerreinen is deze ruimte de kaart (p123) aangeduid als 'monofunctioneel werkmilieu'. De zwaardere, havengerelateerde bedrijvigheid worden geconcentreerd in het havenindustrieel complex mits die binnen de huidige milieucontouren passen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

4	Rotterdam heeft negatieve milieueffecten op de omliggende gemeenten. De Rotterdamse haven neemt als grootschalig haven- en industriecomplex in het milieuvraagstuk een bijzondere positie in. Met name op het gebied van geluid en stikstofdepositie spelen urgente opgaven die zowel de ontwikkeling van de haven als de omgeving raken. Gemeenten die grenzen aan het haven-industrieel complex ondervinden de sterkste milieueffecten vanuit de haven. Op regionale schaal is het dus zoeken naar een balans tussen enerzijds de ontwikkeling van de haven en anderzijds het werken aan een gezonde leefomgeving. Deze onderwerpen worden meegenomen in de NOVI-aanpak die voor de Rotterdamse haven wordt ontwikkeld (NOVI staat voor Nationale Omgevingsvisie) Vanwege bovenstaande tekst uit het ROER, vragen wij of bij de voorgestelde efficiëntieverbetering en verduurzaming ook ingezet wordt op beperking van milieucontouren binnen 10 jaar.	De transitie van de haven is een grote opgave, waarbij zowel bestaande bedrijven zullen vernieuwen als nieuwe bedrijven in het gebied zullen komen. Dit proces kost tijd, is afhankelijk van investeringen vanuit de markt en van de beschikbaarheid van fysieke en milieugebruiksruimte. Onze inschatting is dat de haven, ook bij de inzet van schonere technieken, de komende jaren eerder meer ruimte zal vragen dan zal opleveren. Beperking van de milieucontouren binnen 10 jaar beschouwen we om deze reden als niet realistisch.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
4	U geeft aan dat industriegeluid slechts in ongeveer 3% van de Rotterdamse gevallen de meest dominante bron is. Het is in deze kernen en ook in de omliggende gemeenten echter een factor van belang als het gaat om geluidsoverlast. Vandaar dat wij vragen waarom op de kaart van geluidscontouren en externe veiligheid geen industriegeluid is aangegeven, omdat dat van invloed is op omliggende gemeenten, waaronder Vlaardingen, maar ook op diverse Rotterdamse kernen.	Het beleid om te komen tot voldoende emissiereductie in 2030 is nog volop in ontwikkeling. Pas wanneer het voorgenomen beleid en afspraken met partijen in de stad tot uitvoering worden gebracht (bijvoorbeeld qua plannen aardgasvrij in de gebouwde omgeving en verduurzaming van industrie) vermindert de CO2-uitstoot voldoende bovenop de autonome trends. Dit geldt ook voor andere Europese landen en Nederland als geheel.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
4	U geeft aan dat bij autonome ontwikkeling in Rotterdam de reductie van de directe CO2-uitstoot in 2030 ten opzichte van 1990 nihil is en dat pas in 2040 1/3 minder uitstoot zal plaatsvinden. Kunt u aangeven waarom de CO2-reductie in Rotterdam zo fors achterblijft bij landelijke en Europese reductiecijfers?	Bij autonome ontwikkeling van CO2 reductie wordt uitgegaan van CO2 reductie, zonder dat daarvoor stevige maatregelen en impulsen zijn ingegeven of opgelegd vanuit de (lokale) overheid. Hoewel CO2 reductie maatschappelijk gaande is (zonnepanelen, elektrisch rijden, enz.) vindt tegelijkertijd een toename van CO2 producerende activiteiten plaats (economische groei, is groei uitstoot wegverkeer én energieproductie). In de haven van Rotterdam wordt circa 90% van de CO2 in onze stad uitgestoten. Reductie van CO2 in Rotterdam is in hoge mate gekoppeld aan het tempo waarin het Haven Industrieel Complex (HIC) CO2 reductie zal realiseren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

4	In het ROER wordt verder nog opgemerkt dat, als gevolg van toenemende ruimteclaims sprake kan zijn van toenemende grondprijzen, waarmee de betaalbaarheid van woningen verder onder druk komt te staan. Dit effect is, met name voor kwetsbare doelgroepen, die ook in de gemeente Vlaardingen aanwezig zijn, zeer ongewenst. Ook voor dit effect blijft onderbelicht hoe dit kan worden voorkomen.	In het ROER worden aanbevelingen gedaan om te blijven sturen op het toevoegen van de juiste woonsegmenten op de juiste locaties met als doel wijken in balans te brengen. Dit beleid is uitgewerkt in de Gebiedsatlas 2.0 Ontwikkeling Woonvoorraad. Een voorbeeld van beleid dat op een specifiek onderdeel van deze balans stuurt is het Actieplan Middenhuur (2019) van de gemeente Rotterdam. Hierbij worden aanvullende eisen en/of financiële middelen beschikbaar gesteld om een betere balans te krijgen van woonsegmenten bij nieuwe ontwikkelingen. Ook kan gestuurd worden via de prestatieafspraken met de woningcorporaties dat er voldoende (betaalbare) woningen zijn voor kwetsbare doelgroepen. Dit wordt nu al gemonitord met de voortgangsrapportage van de woonvisie.	De hoofdkeuze Vitale wijken is gewijzigd. Dit geldt welteverstaan voor de Rotterdamse wijken.
---	--	---	--

4	Verder missen wij bij geluid een visie op de luchthaven en het effect van geluid op de omringende gemeenten (een deel van Vlaardingen ligt onder de aanvliegeroute).	In de omgevingsvisie wordt aangegeven dat Rotterdam de verbindingen via de lucht wil behouden, maar tevens wil inzetten op het zoveel mogelijk beperken van de negatieve effecten van luchtvaart op de omgeving (zie pag 124 van de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam). Dat is ook de reden dat deze effecten beschreven zijn in de Staat van de leef-omgeving in het ROER. De uiteindelijke effecten van de Rotterdam The Hague Airport (RTHA) zullen afhangen van het Luchthavenbesluit. In het vigerende luchthavenbesluit (de zogenaamde Omzettingsregeling, Staatscourant 26 april 2013 nr. 11153) zijn geluidscontouren opgenomen. De omzettingsregeling moet vervangen worden door een nieuw luchthavenbesluit. Voor dit nieuwe luchthavenbesluit zal door de aanvrager (de luchthaven RTHA) in het kader van de wettelijke procedure een milieueffectenrapportage opgesteld moeten worden. In deze milieueffectenrapportage worden ook de effecten van het vliegtuiggeluid opgenomen en zichtbaar gemaakt middels kaarten met geluidscontouren. Voor dit nieuwe luchthavenbesluit loopt een participatietraject dat voorafgaat aan de wettelijke procedure. De gemeente Rotterdam en de indiener zijn beide deelnemer in dit participatietraject. In de wettelijke procedure die na het participatietraject volgt, kunnen zienswijzen worden ingediend op het ontwerp-luchthavenbesluit wat de minister van infrastructuur en waterstaat ter inzage zal leggen.	Hoofdkeuze Vernieuwen Verdienvermogen is gewijzigd.
4	Bij de hoofdstukken natuur en landschap wordt een kans gezien voor vergroening van de havenbekkens. Ook de havens in Vlaardingen zijn ingekleurd. Dit onderdeel is niet nader uitgewerkt. Hoe ver gaat de ambitie van Rotterdam?	De Rotterdamse omgevingsvisie is uiteraard alleen van toepassing op het grondgebied van de gemeente Rotterdam. De ambities met betrekking tot de rivier, hoofdkeuze prettig leven in de delta, sluiten aan op regionale ambities hieromtrent.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
4	En hoe ziet u uw rol voor de omliggende gemeenten in de ecologische (aquatische) verbinding?	De gemeente Rotterdam wil in overleg met omliggende gemeenten tot afstemming, en letterlijk aansluiting, komen van ecologische verbindingen zowel aquatisch als terrestrisch aansluitend op ons in de gemeenteraad vastgestelde Uitvoeringsagenda biodiversiteit.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

4	In het kader van de energie- en grondstoffentransitie missen wij een visie op de transitie van de (petro)chemische havens in het Botlekgebied.	Ook de transitie van het (petro)chemisch cluster in de haven is ingezet en zal de komende jaren een nadere inzet vereisen. Hiervoor is o.a. de ontwikkeling van een efficiënt energie- en grondstoffsysteem van belang. Een dergelijk systeem vereist een tijdige aanpassing en vernieuwing van de infrastructuur voor warmte, stoom, CO2 en elektriciteit, en infrastructuur voor aanlanding en transport van waterstof en voor de kabels van toekomstige windparken op zee. De elektrificatie van de industrie en de uitbreiding van windparken zijn essentieel voor het realiseren van de Rotterdamse klimaatambities. Tegelijkertijd versterken ze de Rotterdamse offshore sector en daarmee de economie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
4	In het ROER is aangegeven dat er een monitoring- en evaluatieplan komt. De indiener wil graag bij dit plan worden betrokken.	Wij danken de indiener voor dit aanbod en zal te zijner tijd in overleg treden hoe dit gestalte kan worden gegeven.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
5	Ziet het College in dat zijn wensen omtrent het aantrekken van kansrijke doelgroepen die passen bij het perspectief van de Compacte stad in de woonvisie, ook leidt tot verdringing van minder kansrijke inwoners naar o.a. de zuidelijke Tuinsteden (Lombardijen, Pendrecht, Zuidwijk en Groot-IJsselmonde)?	Uitgangspunt is een thuis voor iedereen en streven naar wijken in balans, zowel in het centrum als in de tuinsteden. Juist om ervoor te zorgen dat er voor alle inkomensgroepen ruimte is en geen verdringing hoeft plaats te vinden. Dit staat centraal als gedachtengoed bij de hoofdkeuze Vitale Wijken	De hoofdkeuze Vitale wijken is gewijzigd.
5	Ziet het College verder in dat het bouwen voor een woon-carrière in de zuidelijke Tuinsteden conform het perspectief voor een Inclusieve stad afhankelijk is van de bestedingsmogelijkheden die inwoners van deze wijken bezitten? Hoeveel nieuwbouwwoningen die momenteel gebouwd worden (Guido Gezelleweg, Smeetsland hier en straks Hordijkerveld in Groot-IJsselmonde) gaan nu echt bewoond worden door 'sociale stijgers' uit deze wijken die hier in willen investeren?	Uit de monitor nieuwbouwprojecten blijkt dat ca 70% van de eerste bewoners van nieuwbouwprojecten in Charlois afkomstig is uit Rotterdam Zuid; in IJsselmonde is dat 50%. Wij onderkennen het aandachtspunt dat de gemiddelde bestedingsruimte van woningzoekenden op Zuid lager is (zie onderzoek Sociale Stijgers). Dit heeft onze aandacht bij zowel gebiedsontwikkelingen als de aanpak van de bestaande voorraad in het kader van het Werkprogramma Wonen van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

5	Welke stappen onderneemt het College om zorg te dragen voor een goede sociale structuur in de Zuidelijke tuinsteden, om gegeven uw wensen een buffer te creëren om de grotendeels sociale problematiek in deze wijken op te vangen? In uw omgevingsvisie spreekt u over de aanpak “op Zuid”, maar dit betreft enkel (deels autonome) ontwikkelingen die niet ten goede komen van de genoemde wijken	Het is onze insteek bij de uitwerking van de Omgevingsvisie voor Rotterdam Zuid in het Toekomstperspectief Zuid (zie hoofdstuk 6 'De gebieden') ook in te zoomen op de sociale structuren in de Tuinsteden. Wij delen uw mening, dat dit niet voldoende uit de tekst blijkt en zullen hier een aanscherping op doorvoeren. Wel benadrukken wij daarbij dat de Omgevingsvisie, en als uitwerking daarvan het Toekomstperspectief Zuid, vooral betrekking heeft op wat vanuit de sociale opgave bekeken nodig is aan fysieke maatregelen zoals een divers woningaanbod, divers voorzieningenaanbod en de aanwezigheid van ontmoetingsruimtes in de openbare ruimte etc. Het gaat niet over zaken als de aanpak schuldenproblematiek en achter de voordeur aanpak.	Hoofdkeuze Vernieuwen verdienvermogen is gewijzigd. Tekst gebied Zuid is gewijzigd
6	Indiener is nauw betrokken bij de ontwikkeling van de omgevingsvisie. Wij waarderen de onderlinge samenwerking in dit traject zeer.	We danken de indiener voor het compliment.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
6	Balans milieugebruiksruimte haven, leefomgevingskwaliteit en verstedelijking Wereldwijde ontwikkelingen, zoals de energie- en grondstoffentransitie en digitalisering, vereisen substantiële aanpassingen van het Rotterdamse haven- en industriecomplex. In de ontwerpomgevingsvisie wordt terecht geconstateerd dat bestaande en nieuwe bedrijven in de haven milieugebruiksruimte nodig hebben om deze transitie te kunnen realiseren, en de transitie de komende jaren eerder meer ruimte zal vragen dan opleveren. Tegelijkertijd wordt in de ontwerpomgevingsvisie ingezet op een verdere verdichting en verstedelijking in combinatie met meer rust in het stedelijke gebied. In tegenstelling tot hetgeen in de ontwerp-omgevingsvisie wordt gesteld, is indiener van mening dat bij de verdere verdichting en verstedelijking gestart moet worden met het houden van voldoende afstand tussen haven- en industrie en geluidgevoelige functies om zo voor beide zekerheid en duidelijkheid te bieden. Juist de locatie van nieuwe woningbouw en het maken van afspraken met ontwikkelaars over stille gevels en goede gevelisolatie	Per ontwikkeling wordt gekeken naar passende maatregelen om geluidsoverlast zoveel mogelijk te voorkomen. Voor elke geluidsbron geldt dat bronmaatregelen het meest effectief zijn: een gebied, groter dan bij andere maatregelen, heeft baat bij de maatregel. Daarom wordt altijd eerst naar bronmaatregelen gekeken. Bij woningen en andere gevoelige functies (scholen, ziekenhuizen) is het houden van genoeg afstand van geluidsproducerende functies, eveneens een belangrijk uitgangspunt. Evenals het maken van afspraken met ontwikkelaars van nieuwe projecten over stille gevels, slimme situering van de woning en technische toepassing, zoals geluidsisolatie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	zijn van belang om overlast te voorkomen. Uiteraard moet daarnaast ook gestreefd worden naar het beperken van de daadwerkelijke geluidproductie. Wij verzoeken u om de desbetreffende teksten op dit punt aan te passen.		
6	Tevens vragen wij nadrukkelijk aandacht voor de externe veiligheidsrisico's die gepaard kunnen gaan bij een verdere verstedelijking nabij transportcorridors van gevaarlijke stoffen van/naar de haven. Zoals in de ontwerp-omgevingsvisie wordt opgemerkt, is voldoende afstand houden tot de risicobron van belang, waarbij de risico's als gevolg van de energie- en grondstoffentransitie in de toekomst ook groter kunnen zijn dan nu verwacht.	In Rotterdam krijgt externe veiligheid langs transportcorridors nadrukkelijk de aandacht. Het is vanwege de verstedelijkingsopgave niet te voorkomen dat meer mensen langs deze corridors gaan wonen. De keuze voor deze verstedelijgingslocaties is gebaseerd op basis van een integrale afweging waarbij externe veiligheid één van de aspecten is. Per locatie onderzoeken we hoe we het zo veilig mogelijk kunnen inrichten. Het houden van voldoende afstand is daarbij één van de ontwerpprincipes.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

6	Verstedelijking Maashaven, Merwe-Vierhavens en op lange termijn de zone Waalhaven - Rotterdam-Zuid In de ontwerp-omgevingsvisie wordt verstedelijking gedefinieerd als het toevoegen van (een combinatie van) wonen, bedrijvigheid en voorzieningen. Op de kaart op pagina 87 en pagina 139 lijkt verstedelijking gepland te zijn op een deel van het water in de Maashaven. Verstedelijking van een deel van het water van de Maashaven sluit niet aan op de afspraken uit de gezamenlijke Samenwerkingsovereenkomst Stadshavens. De Maashaven is belangrijk voor het haven- en industriecomplex. Daarom heeft indienen daar recent omvangrijke investeringen gedaan in de herschikking van de ligplaatsen voor de binnenvaart. Wij verzoeken u daarom om de desbetreffende kaartbeelden aan te passen.	Wij respecteren de gemaakte Samenwerkingsovereenkomst Stadshavens. Zoals in de legenda bij de kaarten staat aangegeven betreft de Maashaven en het omliggende water een zoekgebied voor verstedelijking. De exacte invulling daarvan zal in het kader van de Toekomstvisie Zuid verder worden uitgewerkt. We gaan graag samen met u in gesprek over het proces tot verdere uitwerking.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
6	De verdergaande verstedelijking van Merwe-Vierhavens na 2040 zal, gelet op de ervaringen die wij gezamenlijk opgedaan hebben in het kader van de huidige afgesproken transformatie van dit gebied, niet eenvoudig zijn. Zeker niet gelet op de eisen die de nieuwe Omgevingswet stelt. Dergelijke ontwikkelingen vereisen tevens een wijziging van onze Samenwerkingsovereenkomst Stadshavens. Wij verzoeken u daarom de tekst over de lange termijn ontwikkeling van Merwe-Vierhavens te nuanceren.	Wij respecteren de gemaakte Samenwerkingsovereenkomst stadshavens. Zoals in de legenda bij de kaarten staat aangegeven betreft de verstedelijking van dit deel van Merwe Vierhavens een lange termijn zoekgebied verstedelijking. De exacte invulling daarvan werken we bij een toekomstige gebiedsuitwerking uit. We gaan graag samen met u in gesprek over het proces tot verdere uitwerking.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

6	De lange termijn inzet voor een westelijke oeververbinding en verstedelijking van delen van de Sluisjesdijkpier en zone Waalhaven - Rotterdam-Zuid vereisen ook nadrukkelijk nader overleg. Indiener heeft de afgelopen jaren al nadrukkelijk ingezet om het oostelijk deel van de Waalhaven een zachtere overgang te laten zijn naar de stedelijke agglomeratie. Met onder andere de introductie van diverse kantoorfuncties is in dit gebied een aanzet gemaakt met verstedelijking die de "harde" havenfuncties op het water en aan de westzijde niet blokkeert. Wij zien geen mogelijkheden voor woningbouw in (delen van) de Waalhaven. Wel zien wij kansen voor het versterken van de sociaaleconomische relatie van de Waalhaven met Rotterdam-Zuid. Denk aan ontwikkelingen op het gebied van economie, energie en circulariteit (incl. scholing), sociale samenhang en klimaatverandering en het verbeteren van de bereikbaarheid van beide gebieden door het ontwikkelen van de knooppunten Charloisse Poort (incl. metrostation) en Charloisse Hoofd (Cultuurcampus). Wij stellen daarom graag voor om samen met de gemeente (en partijen als NPRZ en Deltalinqs) een sociaaleconomische agenda en gebiedsvisie op de benodigde ruimtelijke ontwikkeling in de zone Waalhaven - Rotterdam-Zuid te maken. Wij verzoeken u deze nuancering op te nemen.	We gaan graag met u in gesprek over de toekomst van de Waalhaven en de versterking van de relatie tussen de Waalhaven en Rotterdam Zuid. De omgevingsvisie beschrijft een opgave voor de langere termijn, waarbij de door u genoemde mogelijkheden en uitdagingen zorgvuldig met de stakeholders moeten worden uitgewerkt. Uw suggestie om samen met deze stakeholders dit op te pakken is hierbij een goede.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
---	---	--	--

6	Bereikbaarheid haven- en industriegebied, ook voor werknemers In de ontwerp-omgevingsvisie is het belang en ook de kwetsbaarheid van de Ruit voor de bereikbaarheid van de haven erkend. Het groeiend aantal verkeersbewegingen verhoogt de druk op de weginfrastructuur. Samen met toekomstige veranderingen op het vlak van de mobiliteit leidt dit tot knelpunten op wegen, vaarwegen, spoorwegen, kabels en leidingen en in het openbaar vervoer. Naast de ontwikkeling van stads- en wijkhubs voor logistiek van goederen en grondstoffen in het stedelijke gebied, wil de gemeente de ontwikkeling van het ov-netwerk samen op laten gaan met de verstedelijking om de afhankelijkheid van de auto te verminderen. Hierdoor signaleren wij geen verbetering in de (ov-)bereikbaarheid van de haven en is het maar de vraag of door deze maatregelen de kwetsbaarheid van de Ruit minder wordt. Wij vrezen dat werknemers met de auto via de steeds drukker wordende Ruit werklocaties in de haven moeten bereiken hetgeen de bereikbaarheid van de haven vermindert. Tevens betekent deze inzet vanuit de gemeente dat een deel van het arbeidspotentieel in Rotterdam en aangrenzende gemeenten niet in de haven benut kan worden. In de ontwerp-omgevingsvisie wordt opgemerkt dat er gekeken wordt naar de mogelijkheden om de bereikbaarheid voor werknemers naar de haven te verbeteren. Wij worden graag nader betrokken bij deze uitwerking.	De betekenis van de Ruit voor de bereikbaarheid en connectiviteit van Rotterdam onderschrijven wij. We herkennen ook de bereikbaarheidsopgave van de haven voor werknemers. Uw aanbod om hier, bijvoorbeeld in het kader van de Havenvisie, verder samen naar te kijken pakken wij graag op.	Hoofdkeuze Vernieuwen verdienvermogen is gewijzigd.
7	De gemeente is op de goede weg door meer monumenten te laten beschermen. Maar dit is nog niet voldoende. Voor veel waardevol te behouden erfgoed ontbreekt nog een goede bescherming voor behoud voor de komende generaties. We denken aan verdere uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst, uitbreiding van beschermde stadsgezichten, inventarisatie en verdere bescherming van de zgn. Post-65 erfgoed (erfgoed na 1965). Daarnaast vinden wij ook belangrijk dat er een goed handhavingsregime komt om te voorkomen dat monumenten worden verwaarloosd of zonder vergunning worden gewijzigd.	Dank voor uw reactie met daarin aandacht voor het erfgoedbeleid en het recreatieoord Hoek van Holland. In 2017 is het erfgoedbeleid voor het gebouwde en aangelegde erfgoed herijkt en vastgelegd in de Erfgoedagenda Rotterdam. De Erfgoedagenda zet de koers en schetst de concrete activiteiten rond het gebouwde en aangelegde cultuurhistorisch waardevolle erfgoed van Rotterdam. Waar u in uw zienswijze op de Omgevingsvisie aan refereert is opgenomen in de Erfgoedagenda, waarvan het gekoppelde uitvoeringsprogramma in 2021 wordt geactualiseerd.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

7	Daarnaast willen wij u aandacht vragen voor behoud en bescherming van het recreatieoord Hoek van Holland waarvoor het voornemen is om het als onderdeel van het vierseizoenenbadplaats te laten ontwikkelen. In onze brief van 8 april hebben wij al aandacht voor gevraagd. Deze brief sluiten we als bijlage bij. Behoud en bescherming kan gerealiseerd worden door vaststelling van een bestemmings-/omgevingsplan (beschermd gezicht) waarbij de indeling van het terrein met de objecten worden verankerd en beschermd. Zo blijft het karakteristiek van het recreatieoord in stand waarbij de bestaande kleinschalige bebouwing met huisjes gehandhaafd blijven. Voor enkele oorspronkelijke huisjes zijn wij voornemens om binnenkort de monumentenstatus aangevraagd met instemming van de gebruiker.	Dit vraagstuk van een specifieke locatie en de vraag naar het bestemmingsplan/omgevingsplan ligt buiten de scope van deze omgevingsvisie. Op een ander schaalniveau en in andere instrumenten zoals het omgevingsplan kan kom dit terugkomen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
8	Indiener vraagt tot slot aan de gemeente om de volkstuinparken niet alleen te beoordelen op hun recreatieve functie maar ook hun bijdragen aan het ecologisch netwerk, aan de sociale cohesie, aan het beperken van de gevolgen van klimaatverandering, aan het verminderen van (stedelijke) hittestress, aan hun positief effect op de gezondheid en aan hun bijdrage aan een groene leefomgeving mee te wegen. Kortom, de volkstuinparken vervullen op meerdere onderdelen de perspectieven van het gemeentelijke omgevingskompas. De drie volkstuinparken in De Esch onderschrijven deze vraag van indiener van harte.	De volkstuinen kunnen inderdaad bijdragen aan meer dan alleen de recreatieve waarde. Voor de beleving van groen in de stad en het hebben van een sociale functie zien wij mogelijkheden om deze te benutten. De ecologische waarde, hittestress beperking voor de stad en stadsbewoners en de sociale functie kunnen per complex en locatie verschillen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
8	Positie volkstuinparken in de Omgevingsvisie en zienswijze op Verstedelijking In de omgevingsvisie worden de volkstuinparken tot onderzoeksgebieden verklaard. Ze worden door de gemeente gerangschikt onder gebieden met extensief ruimtegebruik, die intensiever gebruikt zouden moeten worden, of, als dit niet lukt, verplaatst zouden moeten worden naar gebieden die buiten de verstedelijkingsopgave liggen. Het gaat er dan om dat de volkstuinen slim opgenomen worden in groene netwerken en eventuele woningbouwprojecten. Indieners zijn daarom van mening dat zij van de	Wij herkennen de recreatieve en ecologische waarde van de volkstuinen in de Esch. Tegelijkertijd zien wij de druk op de ruimte in de gehele stad toenemen. Om hierin de juiste afwegingen te maken worden de gebiedskeuzes voor het gebied Alexander-Zuidplein komende periode verder uitgewerkt tot een ontwikkelvisie die we met een uitgebreid participatieproces met belanghebbenden, zoals bewoners en gebiedscommissies, zullen opstellen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	gemeente mogen vragen om bij de uitwerking van de omgevingsvisie in gebiedsplannen hiermee terdege rekening te houden. En om de kaart op bladzijde 144 daarop aan te passen. Daarbij komt dat de wachtlijsten nu al lang zijn (die trend zette zich al in vóór 'corona') en dat de behoefte aan een volkstuin, zeker in geval van woningverdichting in de vorm van gestapelde appartementen, naar verwachting alleen maar zal toenemen.		
8	Opmerkingen en vragen over de Oeververbinding In de omgevingsvisie is de geplande multimodale oeververbinding tussen Kralingen-De Esch en Feijenoord een cruciaal onderdeel. Dit roept bij indieners de volgende vragen op: • Wat betekent multimodaal? Een verbinding voor metro of tram en voetgangers en fietsers? Of ook voor autoverkeer? Dit laatste zou in strijd zijn met alle mooie ambities die de gemeente verwoordt in de omgevingsvisie zoals: vermindere van de dominantie van auto's in de stad (niet alleen in de binnenstad maar ook in de zogenaamde vitale wijken, zie blz.144), aanpakken van lucht- en geluidsbelasting en betere leefkwaliteit in wijken. • Koerst de gemeente op een tunnel of een brug?	Deze eerste Omgevingsvisie Rotterdam maakt nog geen keuze over de exacte vorm en locatie van de nieuwe oeververbinding. In de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam worden nog diverse mogelijkheden voor de nieuwe oeververbinding onderzocht, zoals een multimodale brug, een multimodale tunnel en een geboorde metrotunnel. Multimodaal betekent dat er meerdere modaliteiten van de oeververbinding gebruik kunnen maken. In de verkenning wordt gekeken naar openbaar vervoer, fietsers, voetgangers en autoverkeer. Eind 2022 zullen de betrokken partijen gezamenlijk een afweging maken over het voorkeurspakket van maatregelen en bijbehorende bekostiging.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
8	Wat blijft er over van de omgevingsvisie en de verstedelijkingsopgave als de oeververbinding er, om welke redenen dan ook, niet kan komen?	Mocht onverhoopt blijken dat de ambities van de Omgevingsvisie niet haalbaar zijn, dan zal de Omgevingsvisie hierop worden aangepast in een van de toekomstige herzieningen.	Aanpassingen in Hoofdstuk 7
8	In de omgevingsvisie is de (aanvoer naar de) oeververbinding op bladzijde 144 op kaart gezet. Zoals het is ingetekend (via de Kralingse Zoom) is er voor de volkstuinparken weinig aan de hand (behalve extra lucht- en geluidsbelasting). Het probleem is nu dat de besturen van de volkstuinparken, evenals de bewoners van De Esch, hierover geen zienswijze kunnen uitbrengen. Dit kan pas in de loop van 2022 wanneer de uiteindelijke voorkeursvariant wordt gekozen. Deze onvolkomenheid roept de volgende vragen op: 1 Hoe heeft het bestuurlijk zover kunnen gebeuren dat de	1 De MIRT-verkenning Oeververbinding Rotterdam is een samenwerking tussen vier opdrachtgevende partijen, namelijk het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag, de Provincie Zuid-Holland en de gemeente Rotterdam. Namens de vier opdrachtgevers organiseert de projectorganisatie een uitgebreid palet aan participatiemogelijkheden om als belanghebbenden mee te denken over de onderzoeken en de besluitvorming te beïnvloeden. De vier opdrachtgevers werken toe naar een voorkeursvariant (pakket van maatregelen). De maatregelen die impact	Op basis van punt 2: in de beschrijving van het gebied Alexander tot en met Zuidplein is dit gewijzigd Op basis van punt 4: hoofdstuk 7 is aangepast en verduidelijkt de positie van de omgevingsvisie in het stelsel van de Omgevingswet.

	participatie van burgers, instellingen en verenigingen zo versnipperd in tijd mogelijk wordt gemaakt? 2 Waarom worden hieraan in de omgevingsvisie geen woorden gewijd en geen toelichting op gegeven? 3 Waarom is er geen ambtelijke en bestuurlijke afstemming tussen MIRT/oeververbinding en Omgevingsvisie? 4 Hoe moeten straks, als de gemeenteraad de omgevingsvisie gaat vaststellen, de belangen worden afgewogen? En hoe kunnen burgers, instellingen en verenigingen hierop hun democratische invloed uitoefenen?	hebben op Rotterdams grondgebied, waaronder de oeververbinding en hoogwaardig OV-lijnen, zullen worden opgenomen in een (partiele) herziening van de Rotterdamse Omgevingsvisie. Betrokken partijen zullen opnieuw in de gelegenheid worden gesteld zienswijzen in te brengen op deze herziening van de omgevingsvisie. Deze herziening van de omgevingsvisie wordt ook door de gemeenteraad vastgesteld. 2 Deze toelichting ontbreekt momenteel in het ontwerp. In de definitieve versie van de omgevingsvisie zullen we toelichten dat er meerdere varianten voor de oeververbinding mogelijk zijn en hoe de processen van de MIRT-verkenning en de omgevingsvisie met elkaar samenhangen. 3 Uit uw zienswijze kunnen wij helaas niet herleiden waar u uit opmaakt dat er geen afstemming is tussen de MIRT-verkenning en de omgevingsvisie. Zowel ambtelijk als bestuurlijk vindt er regelmatig afstemming plaats. Wel kunnen beide trajecten hun eigen planning en proces, die na afronding van de MIRT-verkenning weer in elkaar zullen grijpen. Zie ook antwoorden hierboven. 4 Aanvullend op eerdere beantwoording. Uiteindelijke besluitvorming over een actualisatie/herijking omgevingsvisie verloopt via de gemeenteraad. Dit geldt ook voor een omgevingsplan of bestemmingsplan. Participatie is nadrukkelijk onderdeel van deze uitwerking, aansluitend op het principe "samen stadmaken".	
8	Slotwoord over nader onderzoek en uitwerkingsopgaven In de omgevingsvisie wordt op bladzijde 147 bij 'uitwerkingsopgaven' aangegeven dat er voor wat betreft volkstuinparken onderzocht gaat worden hoe die parken intensiever en inclusief gebruikt kunnen worden. Bij punt 3 is al aangegeven dat indieners, bereid zijn om hieraan mee te werken. Maar hoe ziet de gemeente dat voor zich? Ofwel: hoe kunnen de besturen en gemeente hierbij samenwerken? Welke criteria zijn relevant? En wat is het tijdspad?	Hartelijk dank voor uw aanbod om de opgaven voor intensiever en inclusiever gebruik van de volkstuinparken gezamenlijk uit te werken. Bij het opstellen van de ontwikkelvisie voor het gebied Alexander-Zuidplein organiseren we een uitgebreid participatietraject, waarin de betrokken volkstuinen worden uitgenodigd te participeren. Graag gaan we met u in gesprek om te bespreken of dit participatietraject voldoende ruimte biedt voor dit vraagstuk of dat we aanvullende afspraken moeten maken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

9	Onlangs heeft u de Ontwerp-Omgevingsvisie Rotterdam, De Veranderstad, ter visie gelegd. Een prijzenswaardige prestatie, want het gaat om een nieuw wettelijk instrument waar iedereen nog aan moet wennen en mee moet leren werken.	Wij danken de indiener voor het compliment	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	Op pagina 87 is een kaart opgenomen met een overzicht van zoekgebieden voor verstedelijking. Eén van die zoekgebieden betreft het centrum van Groot-IJsselmonde. In de tussen u en de corporaties gesloten BOK staat die locatie genoemd als één van de 6 compensatielocaties waar indiener bij betrokken wordt. Wij zien graag bevestigd dat de door u gewenste verstedelijking in dit gebied niet ten koste zal gaan van de reeds aanwezige woonfuncties in dit gebied, waaronder ruim 1.200 woningen van een specifieke corporatie. De ontwikkelrichting van het winnende ontwerp van de Europeanprijsvraag voor dit gebied kan wat ons betreft prima dienen als kader.	Groot IJsselmonde betreft een zoekgebied voor verstedelijking. De mate waarin verstedelijking plaatsvindt, op welke locaties precies en hoe zich dat verhoudt tot bestaande functies is in de ontwerp Omgevingsvisie nog niet uitgewerkt. Dit werken we in het gebied, in samenwerking met alle betrokken partijen, nader uit.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	In het kader van vitale wijken is op pagina 96 een kaart opgenomen met een overzicht van de focuswijken voor stedelijke vernieuwing. Eén van die wijken is Oud-Mathenesse. Over Oud-Mathenesse zijn met ons geen speciale extra prestatieafspraken gemaakt. Wij gaan er dan ook van uit dat deze wijk is aangewezen vanwege de oplopende problematiek van misstanden op de particuliere huurmarkt. Coolhaveneiland, waar we werken aan ingrijpende plannen om het hart van de wijk te vernieuwen, is op de kaart niet aangeduid als stedelijk vernieuwingsgebied. Wij verzoeken u vanwege onze plannen om het hart van Coolhaveneiland wel als zodanig aan te duiden.	Wij hebben de aanduiding Focuswijken stedelijke vernieuwing verder beschreven. Aanvullend op de NPRZ-wijken betreft dit in Rotterdam West Oud Mathenesse en Bospolder-Tussendijken.	De hoofdkeuze Vitale wijken is gewijzigd.
9	In de focuswijken voor stedelijke vernieuwing maar ook in andere (stads)wijken met veel particulier woningbezit vragen wij om meer aandacht voor de kwaliteit en het beheer van dat bezit en het toezicht daarop van uw zijde. Wij doen dat mede omdat er een relatie is tussen de staat waarin die particuliere woningen verkeren en de waarde-ontwikkeling van de in die wijken gelegen corporatiewoningen. Voor indiener gaat het dan met name om onze in Delfshaven gelegen woningen en ons woningbezit in Carnisse.	In de huidige overspannen woningmarkt zien we - helaas - dat er nauwelijks meer een relatie bestaat tussen de staat van de woningvoorraad en de waardeontwikkeling. Tegelijkertijd constateren we wel dat er in die particuliere voorraad een meervoudige opgave ligt, niet alleen bouwtechnisch, maar ook in het kader van het toekomstbestendig maken van die voorraad.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

9	De Veranderstad borgt in onze ogen in voldoende mate dat er in de omgeving van de woonwijken waar indiener woningen heeft geen situaties in stand worden gehouden of getameerd die de woonwijkstatus ondergraven. Wel zijn er wat ons betreft 4 gebieden in de nabijheid van bestaand bezit van een corporatie waar nieuwe ontwikkelingen (gaan) plaatsvinden waarvan wij de omgevingseffecten beter in kaart gebracht willen zien. We zijn daarbij met name op zoek naar nog niet benoemde kansen om die nieuwe ontwikkelingen te koppelen aan sociale en economische versterking van het bestaande. Het gaat wat ons betreft om de volgende mogelijke kansen op programmatische verbinding: a) Sportdorp aan Stadion Park b) Carnisse aan Hart van Zuid c) Schiemond aan M4H d) Hoogvliet aan Pernis en Botlek	We delen de mening van indiener dat er nog niet altijd voldoende oog is voor de meekoppelkansen van de bestaande stadswijken met /in relatie grotere gebiedsontwikkelingen. Wij zien dit zeker als onze opgave. Wij hebben dit om die reden ook beschreven dat de verstedelijking tot versterking van de bestaande stad moet bijdragen.	Hoofdkeuze Vitale wijken is gewijzigd.
9	Onze toekomstige investeringen in Sportdorp en het daarmee samenhangende woonprogramma stemmen wij graag samen met u af op de woonprogramma's van Feyenoord City en sportcampus	Dit is een uitwerkingsvraag voortkomend uit de Omgevingsvisie en gaan hierover graag met u in gesprek.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	Wij missen in De Veranderstad elke referentie naar Feyenoord XL. Het gaat, ruimtelijk gezien, om een belangrijk project dat Feyenoord City, Hillesluis, Vreewijk en Groot-IJsselmonde met elkaar gaat verbinden en de huidige barrière van spoor en rangeerterrein gaat opheffen. Daarnaast is het een bijzonder project omdat het een initiatief is van een groot aantal private partijen, waaronder indiener. De gemeente heeft al groen licht gegeven voor het onderzoek naar de haalbaarheid. Dat zou reden moeten zijn om Feyenoord XL nu ook al te benoemen in de omgevingsvisie.	We onderkennen in de ontwerp Omgevingsvisie de potentie van dit zoekgebied. De kaart op pagina 87 geeft het door u genoemd gebied als zoeklocatie voor verstedelijking weer. Ook het belang van het maken van verbindingen (en opheffen barrierewerking) tussen Feyenoord City en Hillesluis, Vreewijk en Groot IJsselmonde staan benoemd op kaart middels de witte pijlen. In het gebied Rotterdam Zuid (hoofdstuk 6) wordt nu ook verwezen naar Feyenoord XL.	Verwijzing naar Feyenoord XL in hoofdstuk 6

9	Op meerdere plekken in De Veranderstad schetst u, waar het gaat om bestaande wijken, het belang van aantrekkelijke, vitale wijken. In hoofdstuk 5 werkt u dit uit via vijf fictieve buurttegels die zijn afgeleid van de vijf perspectieven van de omgevingsvisie. U geeft daarbij aan dat de exacte invulling van deze buurttegels voor elke wijk anders is. Daarmee laat u zien dat u aandacht en respect heeft voor het feit dat elke Rotterdamse wijk anders is en dat niet eenheidsworst voor de wijken de oplossing is maar maatwerk. Wij waarderen dit.	Wij danken de indiener voor de waardering	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	Het tweede aspect gaat over de balans tussen rust en reuring. U geeft aan dat alle woningen over minimaal één aangename geluidarme zijde moeten beschikken. Wij achten dit niet voor alle woningtypes mogelijk, bijvoorbeeld corridorwoningen, hoekwoningen in gesloten bouwblokken of woontorens. Wij begrijpen echter de achterliggende overwegingen bij de doelstelling van een stad waar rust en reuring is en waar de bewoners in een woning kunnen wonen waar ze zich in alle rust kunnen terugtrekken, maar vragen u deze operationalisatie nog eens te heroverwegen.	De bedoeling is hier wel op te sturen. Door dit uitgangspunt is duidelijk dat het van belang is er al bij het ontwerp rekening mee te houden dat er een rustige zijde is. Dit gebeurt in combinatie met andere maatregelen zoals bron- en geluidsoverdracht-maatregelen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	Bovendien gaat de inclusieve stad niet alleen om wooncarrière maken maar ook over de beschikbaarheid van woningen voor alle Rotterdammers in alle wijken. Dus ook goedkope woningen in wijken waar daar nu nauwelijks aanbod in is. Dat missen we bij deze tegel op pagina 99.	Dit is zeker het geval en is precies waarop wordt gestuurd met de Gebiedsatlas Ontwikkeling Woningvoorraad. Wij delen uw mening dat dit nu onvoldoende scherp uit het beeld op pagina 99 volgt en zullen dit aanscherpen.	Hoofdkeuze Vitale wijken is gewijzigd.

9	Bij het aspect hernieuwbare energiebronnen zijn wij het eens dat u primair inzet op verwarming van woningen via het warmtenet. Het is logisch om datgene te gebruiken en uit te breiden wat er al is en daarnaast ook in te zetten op WKO, geothermie en aquathermie. Op dit punt missen wij in De Veranderstad echter wel een duidelijk (kaart)beeld van de gebieden die wel op het warmtenet aangesloten (kunnen) gaan worden en de gebieden waar dat (waarschijnlijk) niet het geval zal zijn. Vooral in die laatste gebieden zullen alternatieve manieren onderzocht moeten worden om woningen van het aardgas af te krijgen. Dat wordt niet eenvoudig en wij hebben tijd nodig om tot een juiste keus te kunnen komen. Een aanduiding van uw kant van de gebieden waar wij zulk anticiperend onderzoek moeten gaan doen zou ons erg helpen.	De Rotterdamse Transitievisie Warmte van juni 2021 schetst hoe de gemeente Rotterdam toewerkt naar een aardgasvrije stad. De hierin opgenomen WAT-kaart laat per buurt zien welk alternatief voor aardgas (MT/HT warmtenet, LT/MT collectieve oplossingen of all electric) op gebiedsniveau de laagste maatschappelijke kosten heeft voor de bestaande bouw.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	Als er voor deze huishoudens te weinig woningen zijn in Rotterdam vinden wij dat in Rotterdam de voorraad sociale huurwoningen uitgebreid moet worden. Daarom vragen wij u om de betreffende passage te nuanceren en duidelijk te maken dat regionale spreiding alleen niet de oplossing is die Rotterdam voor ogen heeft maar dat u ook van plan bent om in Rotterdam zelf de sociale voorraad uit te breiden. In dat kader willen wij ook wijzen op de dak- en thuislozenproblematiek die zichtbaar aan het toenemen is. Wij vragen u om in De Veranderstad aan te geven met welke (woon)voorzieningen en waar in de stad u een oplossing voor dit probleem wilt bieden. Wij denken daarbij graag met u mee.	De ambities zoals vastgelegd in Thuis in Rotterdam - Addendum Woonvisie blijven onverminderd van kracht, de Omgevingsvisie vormt een kapstok hierboven. Dit betekent dat wij vasthouden aan het werken aan een betere balans in de Rotterdamse woningvoorraad, waarbij het midden en hoger segment zal groeien en de sociale voorraad kan afnemen, passend bij de woningbehoefte ontwikkeling van de Rotterdammers. Daarnaast heeft de aanpak van dakloosheid prioriteit van dit college. We geven hieraan uitvoering via het plan van aanpak kwetsbare Rotterdammers. Het is echter niet passend bij de aard en het abstractieniveau van de omgevingsvisie om specifieke locaties en soorten voorzieningen te benoemen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

9	Op pagina 101 t/m 102 van De Veranderstad gaat u in op dit thema. U geeft onder andere aan dat er voor Rotterdam Zuid een opgave ligt om de diversiteit in het aanbod voor middelbare scholen te vergroten. Wij willen in dat kader aandacht vragen voor de wijk Beverwaard. Het gaat om een kinderrijke wijk met uitsluitend basisscholen en geen middelbare scholen. Kinderen uit deze wijk moeten voor vervolgonderwijs naar Groot-IJsselmonde of naar Ridderkerk en hebben daarbij te maken met behoorlijke afstanden en (verkeers)obstakels. Wij verzoeken u om op dit punt De Veranderstad nog eens tegen het licht te houden.	Beverwaard hoort ook bij Zuid en heeft onze aandacht wat betreft het aanbod voortgezet onderwijs. Voor het voortgezet onderwijs (VO) heeft de gebiedsuitwerking plaatsgevonden voor de twee stadsdelen van Rotterdam: Zuid en Noord. Voor Zuid is februari 2018 het convenant 'Herontwerp VO op Zuid' ondertekend door schoolbesturen en gemeente, met als doel te komen tot veelzijdig, solide en toekomstbestendig voortgezet onderwijs op Rotterdam zuid, voor de huidige en toekomstige leerlingen die wonen op Zuid. Door het herontwerp ontstaan scholen van gezonde omvang, met aansprekende keuzemogelijkheden voor ouders en leerlingen en wordt zoveel mogelijk leegstand verminderd. Beverwaard is onderdeel van Rotterdam zuid en is hier in meegenomen. De hieruit voortvloeiende projecten zijn opgenomen in het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2020-2023 dat in mei 2020 door de raad is vastgesteld.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
9	Onder thema 6 is de mogelijkheid tot recreatie al aan bod gekomen voor zover het betrekking heeft op sociaal contact. Het thema recreëren komt in algemene zin op meerdere plekken in De Veranderstad aan bod. Het is daardoor moeilijk om een overkoepelend beeld te vormen of de bewoners van alle wijken voldoende mogelijkheden hebben om te recreëren, in hun wijk en daarbuiten. Daarnaast missen wij een definitie. Op pagina 102 is een kaartje opgenomen van de sportcirkel. Sportvoorzieningen zijn een belangrijke recreatieve voorziening. Maar een park, een plein, een zwembad of Diergaarde Blijdorp zijn dat ook. Net zoals de vestigingen van de SKVR of over een paar jaar de Cultuurcampus. Van al dit soort recreatieve bovenwijkse voorzieningen kunnen wij ons vergelijkbare kaartjes voorstellen. Het zou ons een beter beeld geven van hoe 'onze' wijken gesitueerd zijn ten opzichte van deze voorzieningen en welke mogelijkheden tot recreatie onze huurders in hun wijkere omgeving kunnen aantreffen. Wij vragen u daarom om in De Veranderstad een beter beeld te schetsen van de ruimtelijke spreiding over de stad van de bovenwijkse recreatieve voorzieningen.	De omgevingsvisie geeft het ruimtelijke beleid weer voor de lange termijn met de bijbehorende hoofdkeuzes. De hoofdkeuzes zijn op kaartbeeld opgenomen. Wij onderschrijven het belang van bovenwijkse voorzieningen zoals parken, zwembaden of vestigingen van SKVR. Hierom is in de Omgevingsvisie opgenomen dat wij maatschappelijke voorzieningen mee laten groeien met de groei van de stad, onder andere door het gebruik van referentiewaarden voor maatschappelijke voorzieningen. Ook breiden wij het parkareaal uit langs de rivier. Het opnemen van alle bovenwijkse voorzieningen op kaartbeeld geeft geen toegevoegde informatie wat betreft het ruimtelijke beleid dat wij beogen in de Omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

9	Op pagina 94 en pagina 118 gaat u in De Veranderstad in op uw ambitie om het polycentrische karakter van Rotterdam te versterken. De binnenstad ziet u daarbij als City Lounge met Alexanderknoop, Kralingse Zoom, Feyenoord City en Hart van Zuid als stedelijke nevencentra met ieder een eigen economisch profiel. Verder gaat u op pagina 104 in op de economische rol van de stadsstraten en de buurt(winkel)centra. Bij elkaar geeft dit een gedifferentieerd beeld van de manier waarop en de plekken waar de bewoners van Rotterdam in hun consumptieve behoeften kunnen voorzien, ook de bewoners van onze woningen. De Veranderstad zou nog sterker worden als u explicieter aandacht zou geven aan de positieve impulsen die u verwacht van (spraakmakende) stedelijke voorzieningen in of bij achterstandswijken. Katendrecht en zijn verbinding met de Wilhelminapier is hiervan een goed voorbeeld maar ook van het toekomstige Attractiepark Rotterdam en de toekomstige Cultuurcampus mogen positieve impulsen verwacht worden.	Wij delen uw mening dat van dergelijke bijzondere voorzieningen een positieve impuls kan uitgaan. Het past echter niet bij de aard van de Omgevingsvisie om op unieke stedelijke voorzieningen in te gaan. Bij de uitwerking in gebiedsontwikkelingen komen deze aan de orde.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
10	Wij delen deze zienswijze van het gemeentebestuur en vragen dan ook om bij de te treffen maatregelen de tuinverenigingen te ontzien, te behouden danwel uit te breiden en te beschouwen als een essentieel onderdeel van de multifunctionele stad, waarbij juist het bestaan van Volkstuinen een grote rol spelen binnen het realiseren van 'goede groei'. Voorts verzoeken wij om als belanghebbenden te participeren in het definiëren van de Omgevingsvisie met inbegrip van Volkstuinbeleid. In de ontwikkeling van de Omgevingsvisie zijn wij niet gehoord als belanghebbende. De vraag naar Tuinen is geëxplodeerd (zo blijkt uit het monitoringsonderzoek van SVR) en de Volkstuinmonitor van de gemeente zelf. Gezien de multifunctionaliteit van dit deel van het culturele erfgoed, is het onbegrijpelijk dat er binnen gemeente Rotterdam en binnen de omgevingsvisie amper aandacht is voor deze bestaande multifunctionele groene longen van de Stad.	De koepel van volkstuinverenigingen heeft goed geparticipeerd in de ontwikkeling van de omgevingsvisie. Ook u bent in de gelegenheid deze zienswijze in te dienen en dat stellen wij op prijs. We vinden elkaar in het belang van volkstuinen. Uit oogpunt van goede groei staat exclusief gebruik van ruimte onder druk. Blz. 102 staat het belang van recreatieve voorzieningen zoals volkstuinen benoemd. Wel moeten ze door meer mensen kunnen worden benut, juist vanwege hun belang voor een prettig leefklimaat. De afwegingen hiervoor werken we uiteraard uit met betrokken partijen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

10	De Volks- en Nutstuinen functioneren juist op basis van de perspectieven die de gemeente nastreeft. De 5 perspectieven van goede groei (compact, gezond, inclusief, circulair & productief) en de 5 Hoofdkeuzes zoals omschreven in de Omgevingsvisie. Wij verzoeken u nadrukkelijk tot het (h)erkennen van het belang en de essentiële rol van Volkstuinen bij realiseren van de Vijf Hoofdkeuzes in de uitgewerkte herziening van de definitieve Omgevingsvisie	Wij herkennen de bijdrage die volkstuinen kunnen leveren aan de vijf perspectieven. De mogelijkheden hiertoe variëren per locatie. In de uitwerking van deze omgevingsvisie, gebiedsgericht of in thematisch beleid voor volkstuinen, kunnen we dit verder uitwerken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
10	De Volkstuinen worden in de gehele Omgevingsvisie op slechts twee bladzijden benoemd. Zij zijn in de gehele visie onderbelicht en niet zorgvuldig benaderd en gehoord in hun rol voor de stad. Wij verzoeken u dat te herzien en de Volks- en Nutstuinen een prominente rol toe te delen binnen deze visie, gezien het feit dat de doelstellingen op het gebied van: duurzaamheid, biodiversiteit, welzijn, preventie, levensverwachting, co2 uitstoot, wateroverlast en hittestress onmogelijk haalbaar zijn zonder behoud van Volks- en Nutstuinen. 1. Waarom de rol en betekenis van 43 Rotterdamse Volkstuinverenigingen niet is mee genomen in het kader van de doelen zoals gesteld in de Omgevingsvisie en coalitiedoelen. 2. In welke mate het verminderen van Volkstuinverenigingen bijdraagt aan het behalen van geformuleerde doelstellingen. 3. Het laten participeren van 43 Volkstuinverenigingen als belanghebbenden in deze visie, (wij zijn hierin niet voldoende gehoord) 4. Opname van de Volkstuinverenigingen, hun rol en betekenis als structureel en essentieel onderdeel van de “goede groei” binnen de Omgevingsvisie. 5. Onderzoek naar de rol van de Volkstuinen en de luchtkwaliteit van de stad. De gevolgen van een toename van de CO2 uitstoot, de stikstof-uitstoot, van fijnstof 5 en voor de klimaatbestendigheid, afgemeten aan de Europese wet- en regelgeving. 6. De gevolgen voor de waterkwaliteit en het waterpeil van de stad. De Volkstuinen leveren een belangrijke bijdrage	1. Bij het opstellen van de omgevingsvisie is rekenschap gegeven aan de rol en betekenis van Volkstuinverenigingen. Om deze reden is het belang van de volkstuin ook aan bod gekomen in zowel de gesprekken als ook in de omgevingsvisie zelf. 2. De opgaven die de omgevingsvisie schetst zijn talrijk en vinden plaats in een stad met weinig ruimte. Dat vraagt in de toekomst om slimmer gebruik te maken van de ruimte die er is en in het ontwerp van gebieden rekening te houden met het samenbrengen van meerdere functies en het toepassen van oplossingen die meerdere doelen dienen. Uitgangspunt is daarbij dat veel plekken intensief en inclusief benut kunnen worden. 3. In het proces van de omgevingsvisie hebben vele soorten partijen en organisaties, waaronder SVIN en de AVVN en enkele volkstuinverenigingen, geparticipeerd. 4. Alle belangen komen samen in goede groei. Per volkstuin verschilt de betekenis en rol in het gebied en daarom hechten we belang aan nadere uitwerking op gebiedsniveau. 5. Hoewel groen onderdeel is van een prettige leefomgeving, leidt het niet tot een verbetering van de lokale luchtkwaliteit. Dit blijkt o.a. uit een onderzoek van de GGD Amsterdam i.s.m. het RIVM en Wageningen Universiteit van december 2020. Voor de effecten van stikstof is een passende beoordeling uitgevoerd. Met betrekking tot klimaatbestendigheid geldt dat eventuele verhardingen van volkstuincomplexen op basis van de bestaande regelgeving dienen te worden gecompenseerd. 6. Volkstuinen bestaan inderdaad voor een groot deel uit	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	aan het creëren van een 'Veerkrachtige stad', door haar grote onverharde oppervlak houdt zij overvloedig regenwater langer vast dan een stedelijk gebied (Water retentie), waarmee overbelasting van het rioolsysteem/water afvoer systeem wordt tegen gegaan 7. De gevolgen voor de leefomgeving en de leefkwaliteit; 8. De gevolgen voor de biodiversiteit/soortenrijkdom op de terreinen	onverhard gebied, in het algemeen levert dit geen belasting op van het riool-afvoersysteem. 7. Groen in de stad is belangrijk voor de leefomgevingskwaliteit. Mede afhankelijk van de toegankelijkheid van de volkstuinen. 8. In het ROER is de huidige en toekomstige staat van de biodiversiteit beschreven en de effecten van de hoofdkeuzes van de omgevingsvisie. Daarbij is tevens geconstateerd dat er over de ecologische kerngebieden en verbindingen in de stad nog onvoldoende data beschikbaar zijn voor een compleet stadsdekkend beeld van de biodiversiteit. Met de Uitvoeringsagenda Biodiversiteit wordt daarom actief ingezet op monitoring en evaluatie. Zie ook de aanbevelingen in het ROER. Omdat de omgevingsvisie nog geen concrete keuzes maakt ten aanzien van volkstuinen is in de deelstudie natuur, landschap en cultureel erfgoed niet specifiek ingezoomd op biodiversiteit in volkstuinen. De omgevingsvisie zet wel in op nieuw beleid voor volkstuinen, waarbij ook vertegenwoordigers van volkstuinen zullen worden betrokken.	
10	Het voeren van een gesprek met de AVVN, waarbij de helft van de tuinen niet is aangesloten geeft aan dat Gemeente Rotterdam een deel van belanghebbenden niet heeft gehoord en hierin zorgvuldigheid dient te betrachten. Wij dragen graag bij aan een constructieve ontwikkeling en herdefiniëring van de Omgevingsvisie.	In het proces om te komen tot een omgevingsvisie is met veel zorg gekeken naar belangen en partijen die deze belangen kunnen vertegenwoordigen. Ten aanzien van de volkstuinen zijn koepelorganisaties AVVN en SVIN uitgenodigd. Ook u bent in de gelegenheid deze zienswijze in te dienen en dat stellen wij op prijs. Bij nadere uitwerking op wijkniveau of projectniveau is het betrekken van de daar gevestigde partijen een logische vervolgstap. Dit is ook verwoord onder de titel Samen Stad maken in de omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

11	Volkstuincomplexenvormen een wezenlijk onderdeel van de stedelijke structuur en cultuur. Deze nieuwe omgevingsvisie gaat o.a. over herinrichting van de ruimte en de rol van de verschillende actoren hierin. Ook de volkstuinverenigingen kunnen een functionele rol vervullen in die nieuwe toekomst. Dat daarin een heroverweging van de rol van de volkstuinverenigingen tot de mogelijkheden behoort, begrijpen de besturen van de volkstuinverenigingen. De besturen hopen dat zij met deze zienswijze ook iets in de melk te brokkelen hebben als het gaat om hun rol in de veranderingen die komen. Volkstuinvereniging zijn in ieder geval bereid om mee te bewegen met wat op het toekomstige pad komt.	We danken u voor uw constructieve houding. Bij nadere uitwerking in de gebieden zullen de betrokken besturen uitgenodigd worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	De behoefte aan volkstuinen is momenteel en in de toekomst groter dan het aanbod. Het aantal volkstuinen moet worden uitgebreid. Wanneer een volkstuincomplex als gevolg van stedelijke ontwikkeling moet wijken, dan zou dit volledig gecompenseerd moeten worden door op een andere plek in de stad een nieuw volkstuincomplex te realiseren.	In de uitwerking van de omgevingsvisie, gebiedsgericht of in thematisch beleid, komen deze vragen terug.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	Volkstuinverenigingen spelen lokaal een belangrijke rol in de sociale cohesie en culturele diversiteit.	In de uitwerking van de omgevingsvisie, gebiedsgericht of in thematisch beleid, komen deze vragen terug.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	Al is dat per volkstuinvereniging marginaal op stedelijk niveau gezien: alle Rotterdamse volkstuinverenigingen tezamen dragen bij aan het beperken van temperatuurstijging (door meer groen, water en schaduw toe te voegen). Meer groen, water en schaduw is positief voor zowel het verminderen	Volkstuinen dragen bij aan groen en biodiversiteit in de stad en zijn waardevol. De bijdrage van volkstuinen aan het temperen van temperatuurstijging in de stad door water en schaduw is niet bekend. Ter plekke is dit effect wel merkbaar en daarom kan het minder 'extensief' maken van een locatie betekenis krijgen: dit effect kan het welzijn en comfort van meer Rotterdammers ten goede komen. Het is zoeken naar een balans in gebruik, dit gebeurt in vervolg op de Omgevingsvisie	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

11	Over de functie(s)en gebruik van de volkstuinparken dient niet alleen te worden overlegd met de betrokken vereniging maar ook in samenspraak te worden vastgesteld / ontwikkeld in samenspraak met de natuurlijke ketenpartners van de volkstuinverenigingen. Een holistische aanpak vormt het fundament voor een structurele door iedereen gedragen samenwerking en functie. Laat bijvoorbeeld bewoners en bedrijven participeren in het opstellen van visies op gemeentelijk en/of wijkniveau. Gebruik de aanwezige kennis en ervaring naast de eigen deskundigheid. Maak bijvoorbeeld een 'klimaatsafari' waar je samen met direct omwonenden, scholieren en tuinders maatregelen in kaart brengt om vervuiling te voorkomen en/of de leefomgeving verbeteren.	In het proces om te komen tot een omgevingsvisie is met veel zorg gekeken naar belangen en partijen die deze belangen kunnen vertegenwoordigen. Ten aanzien van de volkstuinen zijn koepelorganisaties AVVN en SVIN uitgenodigd. Bij nadere uitwerking op wijkniveau of projectniveau is het betrekken van de daar gevestigde partijen een logische vervolgstap. Dit is ook verwoord onder de titel Samen Stad maken in de omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	De aanleg van nieuwe bebouwde gebieden of de transformatie van bestaand stedelijk gebied, zoals dat op enige schaal gaat plaatsvinden, zijn uitgelezen kansen om gebieden op een klimaatbestendige manier in te richten. Sterker nog, o.i. is het een must dit nu te doen.	Wij onderschrijven dat stedelijke ontwikkeling kansen biedt om gebieden klimaatbestendig in te richten. Bij de toekomstige uitwerking van de verschillende gebiedsontwikkelingen nemen we dit nadrukkelijk mee.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	Koppel ruimtelijke aanpassingen aan geplande investeringen in vervanging, beheer en onderhoud. Van bijvoorbeeld riolering, groen, wegen, etc.-dan hoeven klimaatbestendige maatregelen geen extra investering te vergen.	De gemeente koppelt klimaatbestendige maatregelen zo veel als mogelijk is aan groot beheer en onderhoudsplannen zoals de vervanging van riolering, wegen en groen en of investeringsplannen zoals de 7 stadsprojecten. Het combineren van ingrepen is uiteindelijk goedkoper en levert minder overlast op. .	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	Stel een aanjaagteam of ambassadeursgroep samen, met mensen van verschillende pluimage.	Dank voor uw suggestie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
11	Harmoniseer eisen en maatregelen per tak. Dus voor alle volkstuinverenigingen hetzelfde en stuur aan op naleving van wat is afgesproken. Vorm een handhavingskader om besturen betaalbaar te kunnen ondersteunen.	Dit voert te ver voor het abstractieniveau van de omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

11	Maak voldoende middelen vrij voor besturen om nieuw beleid en nieuwe functies van verenigingen te kunnen waarborgen.	De omgevingsvisie is een ruimtelijk afweegkader op stedelijke schaal. Toewijzing van financiële middelen is daar geen direct onderdeel van.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
12	Bij de Elektriciteitswet 1998 (de "E-wet") is indiener aangegeven als beheerder van het landelijk hoogspanningsnet, welke aangeduid is als vitale infrastructuur. Zij is daarmee verantwoordelijk voor een ongestoorde werking van dit net om daarmee de levering van elektriciteit zo goed mogelijk te kunnen garanderen. In dat kader is het optimaal beheren, onderhouden en veiligstellen van nieuw te realiseren en gerealiseerde assets ten behoeve van een ongestoorde ligging en aanwezigheid daarvan gedurende de gehele levensfase een zeer belangrijke kerntaak van indiener. Uitgangspunt daarbij is dat deze vitale infrastructuur een gepaste bescherming verkrijgt en behoudt in ruimtelijke plannen en besluiten die worden op- en vastgesteld voor zowel de onder- als bovengrond. Dit alles met als doel deze infrastructuur niet te verstoren en deze op een effectieve en efficiënte manier in stand te kunnen houden en beheren. Het bovenstaande brengt met zich mee dat indiener u verzoekt om op een passende wijze rekening te (blijven) houden met de aanwezigheid van deze bestaande vitale infrastructuur in uw gemeente en eventuele doorwerking naar een omgevingsplan. Door de aanwezigheid van de verschillende hoogspanningsverbindingen en/of hoogspanningsstations vormt indiener namelijk één van de ruimtevragers en belanghebbenden binnen uw gemeente. Deze bestaande assets wensen wij op een juiste manier planologisch te borgen en te behouden ten behoeve van de leveringszekerheid.	Gemeente Rotterdam erkent indiener als één van de ruimtevragers en belanghebbenden binnen de gemeente. Een goed functionerend elektriciteitsnet zien ook wij van vitaal belang voor de levering van elektriciteit. We werken op dit vlak graag nauw met indiener samen. Hoogspanningstracés worden nu en in de toekomst planologisch geborgd. Nu in bestemmingsplannen en straks in het omgevingsplan. Het vroegtijdig afstemmen en oplossingen zoeken hoort hierbij.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

12	Zonne-energie In de visie wordt globaal gesproken over zonne-energie. Aangezien deze ontwikkelingen mogelijk van invloed kunnen zijn op onze hoogspanningsverbindingen en/of hoogspanningsstations sluiten wij graag zo vroeg mogelijk aan om u van advies te kunnen voorzien en onnodige vertraging te voorkomen	Voor zonne-energie is een goed functionerend elektriciteit netwerk cruciaal, en daarom hechten wij belang aan het onderhouden van goede relaties en contacten met netbeheerders, zo ook met indiener. Ten behoeve van de grote opgave van de energietransitie overleggen we graag periodiek met onze netbeheerders. Tijdens dit overleg kunnen ook de plannen voor ontwikkeling van zonne-energie en de impact hiervan op de vitale infrastructuur besproken worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
12	Windturbines Windturbines kunnen van invloed zijn op de hoogspanningsverbindingen van indiener. Wanneer windturbines in de buurt van een hoogspanningsverbinding worden opgericht, dan verzoeken wij u om bij het aanwijzen van gebieden hiervoor rekening te houden met het Handboek Risico Zonering Windturbines. Indiener acht het risico van windturbines op hun infrastructuur aanvaardbaar wanneer wordt voldaan aan de afstanden zoals vermeld in het handboek. Wij verzoeken tevens uw medewerking dat bij het toestaan van locaties voor kleinschalige windturbines (tot 15 meter) er rekening wordt gehouden met een werpafstand van 2x nominaal toerental. Deze afstand dient aangehouden te worden ten opzichte van een bovengrondse hoogspanningsverbinding.	Wij houden als gemeente rekening met het Handboek Risicozonering Windturbines. Voor locatie-specifieke aandachtspunten werken we waar nodig op dit vlak graag nauw met indiener samen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
12	Overige ontwikkelingen Hiernaast wordt in de aandachtspunten gesproken over de energietransitie, warmtenetten en groeiende bedrijventerreinen. Aangezien ook deze punten van invloed kunnen zijn op onze hoogspanningsverbinding sluiten wij graag zo vroeg mogelijk aan om in overleg te treden, u van advies te kunnen voorzien en onnodige vertraging te voorkomen.	Ten behoeve van de grote opgave van de energietransitie overleggen we graag periodiek met onze netbeheerders. Tijdens dit overleg kan ook besproken worden welke effecten de uitrol van het warmtenet en groeiende bedrijventerreinen mogelijk hebben op de hoogspanningsverbindingen zodat onnodige vertraging voorkomen wordt.	Hoofdkeuze Schouders onder energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.

12	Middels deze inspraakreactie willen wij u eveneens vragen om samen met ons op te trekken in toekomstige trajecten waarbij mogelijk onze hoogspanningsverbindingen/-stations een rol gaan spelen. Graag zouden wij uw gemeente eveneens ondersteunen bij een verdere uitwerking van een Omgevingsplan, zeker ook met het oog op een juiste borging van onze bestaande assets.	Ten behoeve van de grote opgave van de energietransitie overleggen we graag periodiek met onze netbeheerders. Tijdens dit overleg kunnen de plannen van de gemeente en de impact hiervan op de vitale infrastructuur besproken worden. Graag maken we gebruik van uw aanbod ons te ondersteunen bij een verdere uitwerking van het Omgevingsplan.	Hoofdkeuze Schoulers onder energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.
13	Als eerste willen wij benadrukken dat we de Omgevingsvisie met veel instemming hebben gelezen. Het accent dat wordt geplaatst op de noodzaak van verdere vergroening van de stad, de nadruk op grotere duurzaamheid, op meer biodiversiteit en een meer circulaire economie, en de aandacht voor uitdagingen als klimaatverandering, overstromingsrisico's en bodemdaling spreken ons zeer aan.	Wij danken de indiener voor de uitgesproken waardering.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
13	Wat indiener ook waardeert, is dat naast aandacht voor groen in de stad de Omgevingsvisie ook de noodzaak van betere verbindingen voor de Rotterdamse bevolking met groen en natuur buiten de stad benadrukt; een standpunt dat indiener ook bij onze inbreng voor de gemeenteraadsverkiezingen 2022 hebben bepleit. Hierbij merkt u terecht op dat veel van de voor Rotterdammers belangrijke natuur- en recreatiegebieden buiten de gemeentegrenzen van Rotterdam liggen. Betere bereikbaarheid van het landschappelijk gebied buiten de gemeentegrenzen wordt daarom terecht als prioriteit gezien; dit in samenhang met het belang van groen (en blauw) voor behoud en versterking van biodiversiteit en het tegengaan van (de gevolgen van) klimaatverandering.	Wij danken de indiener voor de uitgesproken waardering.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
13	Wij roepen u op om waar mogelijk dit beleid (nog) verder te intensiveren door middel van gerichte investeringen in het vergroten van de bereikbaarheid, met name voor fietsers en wandelaars; dit in samenwerking met externe partners.	Hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' draagt bij aan de wens om de bewegingsruimte voor fietsen en wandelaars te vergroten en sport, natuur en recreatie in en buiten de stad binnen bereik te brengen. In onze agenda voor het regionale landschap werken we dit ook uit.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

13	Kortom, bij alle waardering missen wij in de concept-Omgevingsvisie een meer integraal en inclusief perspectief op de relatie stad en natuur/platteland en op de bredere rol en inzet van de gemeente Rotterdam. Ons verzoek is dan ook of u in de finale versie van de Omgevingsvisie zo'n breder perspectief op de relatie stad – platteland – natuur zou willen opnemen.	De aandacht voor relatie stad - platteland - natuur is terug te vinden zowel onder hoofdstuk 4 Rotterdam in de wereld, de regio en het landschap en in de structuren op de kaart prettig leven in de delta.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
13	Waar het de bescherming van vitale natuur betreft is, tot slot, voor ons een groot punt van zorg dat u in de Omgevingsvisie blijft vasthouden aan de optie om in de polder Schieveen een bedrijventerrein te ontwikkelen. Eerder hebben wij al laten weten dat deze ruimtelijke reservering onnodig is en bovenal buitengewoon schadelijk is voor de aanwezige natuur, in het bijzonder de zich herstellende weidevogelpopulatie. Dat herstel is het resultaat van gedane investeringen, die teniet zouden worden gedaan bij realisatie van dit bedrijventerrein. Een ongewenste vorm van ecologische kapitaalvernietiging. Wij doen dan ook een dringend beroep op u om af te zien van deze optie en om bij de concrete uitwerking van deze visie de gehele polder Schieveen definitief te bestempelen tot natuur- en recreatiegebied met ruimte voor agrarisch medegebruik.	In de Omgevingsvisie Rotterdam wordt voor het ruimtegebruik van polder Schieveen uitgegaan van het huidige gebruik (natuur en agrarisch). Eerder heeft de gemeenteraad van Rotterdam besloten om de optie tot de ontwikkeling van deze ruimte als bedrijventerrein op de lange termijn open te houden. Omdat de druk op de bestaande ruimte voor bedrijven in de stad de komende jaren naar verwachting verder zal toenemen, zal in de komende periode de behoefte aan een ruimtelijk-economische invulling van een deel van dit gebied worden onderzocht en uitgewerkt. De uitkomsten hiervan worden met oog voor efficiënt en zorgvuldig ruimtegebruik meegenomen in een integrale afweging voor het toekomstige gebruik van polder Schieveen. De gemeenteraad zal hier uiteindelijk over besluiten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

14	Een diverse woningvoorraad en verdichting passend bij De Esch Bewoners van De Esch zijn trots op de unieke kwaliteiten die de wijk bezit. Maar er zijn ook uitdagingen. Zo vergrijsst de wijk en staan voorzieningen onder druk. Er is een urgentie om deze uitdagingen aan te pakken. In de ontwerp-omgevingsvisie worden het gebrek aan diversiteit in de woningvoorraad enerzijds en de wens tot verdichting anderzijds benoemd als kans om wijken leefbaar te houden. De ontwerp-omgevingsvisie is echter niet specifiek over wat voor verdichting en wat verstaan wordt onder een goede mix. Het is van belang dat de verdichting past bij het karakter van de verschillende wijken; in dit geval de rust, de ruimte en het groene karakter van De Esch zoals beschreven in de unieke kernwaarden. De mix van huishoudens kan beter met plek voor gezinnen. Verdichten kan, niet in de dichtheid van het centrum, maar wel in balans met natuur, rust en ruimte, want daarom wonen mensen graag in de Esch. We moedigen de gemeente aan om in de omgevingsvisie concreet te worden over verdichting en woningdifferentiatie in De Esch.	De Esch is onderdeel van het strategische gebied Alexander tot Zuidplein. Komend jaar zal de omgevingsvisie voor dit gebied verder worden uitgewerkt, in samenhang met de MIRT-verkenning naar een nieuwe oeververbinding en hoogwaardig OV-lijn tussen Kralingse Zoom en Zuidplein. Op hoofdlijnen zal in de uitwerking ook een voorstel worden gedaan over de mate van verdichting en woningdifferentiatie in de Esch.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	---	---	--

14	Pagina 57 van de ontwerp-omgevingsvisie geeft in het kader van het thema 'landschap, klimaat en biodiversiteit' terecht prioriteit aan het zoveel mogelijk herstellen, behouden en verbeteren van groenblauwe verbindingen. De huidige en toekomstige infrastructuur, zoals verkeersader Abram van Rijckevorselweg en een slecht ingepaste oeververbinding, staan deze ambitie in de weg. Wij pleiten daarom voor een verder gaande ambitie. Een stad die in zijn bestaande contour wil verdichten zal om de leefbaarheid te vergroten een intensiever gebruik van de openbare ruimte moeten faciliteren. Het potentieel van dubbel ruimtegebruik van infrastructuur én groen om barrières te slechten, verblijfskwaliteit toe te voegen en de leefbaarheid te verhogen, is onderbelicht in de huidige ontwerp-omgevingsvisie. Wij roepen het college van B&W op aandacht te schenken aan de kansen van dubbelruimtegebruik van groen en infrastructuur, in het bijzonder de (overkluizing van de) Abram van Rijckevorselweg en rondom de toekomstige oeververbinding. Overkluizingen zouden ook een kans kunnen bieden voor uitbreiding of verplaatsing van de sportfaciliteiten. Dat mes snijdt aan twee kanten, want daarvoor komt er ook grond vrij voor woningbouw die niet belast is met een milieucontour.	Wij delen uw analyse over het belang van groen, natuur en leefbaarheid. Dit komt ook nadrukkelijk terug in de hoofdkeuzes van de omgevingsvisie én in de gebiedskeuzes voor Alexander tot Zuidplein. Dubbel grondgebruik sluit aan bij onze ambities voor goede groei. Ook wij herkennen de opgave om barrièrewerking tegen te gaan, geluidsoverlast terug te dringen en de oversteekbaarheid van infrastructuur te verbeteren. We willen wijken graag beter verbinden en leefbaarder maken. Er zijn meerdere methoden en oplossingsrichtingen om deze doelen te bereiken en de ruimte in de stad slimmer te benutten. Overkluizing of ondertunneling van wegen is er daar slechts één van. Dit is nadrukkelijk geen doel op zich, maar een middel om een doel te bereiken. Daarbij is een belangrijk aspect dat ondertunneling of overkluizing van infrastructuur flinke kosten met zich meebrengen, die afgewogen moeten worden tegen andere investeringen. Op dit moment is het nog te vroeg om uitspraken te doen over het type oplossingen dat nodig is om dit belang richting de toekomst voldoende te borgen. In de uitwerking van het gebied Alexander tot Zuidplein zal hier nader op worden ingegaan.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
14	Wij roepen de gemeente op voorrang te geven aan groene verbindingen gecombineerd met langzaam verkeer, boven bestaande en nieuwe auto infrastructuur. Daarbij moet dubbelruimte gebruik door overkluizing onderzocht worden	Zie antwoord vorige punt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
14	Een oeververbinding onder de Maas en multimodaliteit In de ontwerp-omgevingsvisie wordt gesproken over een "multimodale" oeververbinding tussen Kralingen en Feijenoord/IJsselmonde inclusief een HOV-verbinding tussen de Kralingse Zoom en Zuidplein. "Multimodaal" wordt gedefinieerd als "geschikt voor meerdere typen vervoermiddelen". Daarmee staat de deur open voor een oeververbinding geschikt voor autoverkeer. Dit staat haaks op de ambitie voor A-Z als beschreven op pagina 145: "De bijdrage van A-Z aan de vitaliteit van de omliggende wijken is veelzijdig. Nieuw ov en goede fietsen voetgangerswegen	Het oplossen van het bereikbaarheidsknelpunt op de A16 (Brienoordcorridor) is ook een van de doelstellingen van de lopende MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam. Momenteel wordt onderzocht welk effect verschillende bereikbaarheidsmaatregelen hebben op het wegennet in de stad en op de A16 zelf. Op basis van deze onderzoeken zal eind 2022 een afweging worden gemaakt welk pakket van maatregelen het beste bijdraagt aan de doelstellingen, waarvan het verbeteren van de stedelijke leefkwaliteit er ook een is. Verder voelen wij ons gesterkt in onze ambities omdat u andere onderdelen van de visie wel onderschrijft.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	verbinden deze wijken aan elkaar... [...] ...Met de nieuwe oeververbinding vergroten we de kansen voor mensen doordat we de bereikbaarheid van Zuid verbeteren. De auto wordt minder dominant.” Wij onderschrijven de ambitie van het college om in te zetten op het verbinden van wijken in de A-Z corridor met wandel-, fiets- en OV-verbindingen en om de auto minder dominant te maken. Het versterken van de langzaam verkeeroutes langs de Maas en door De Esch juichen we toe en biedt kansen voor het versterken van de voorzieningen de wijk.		
	Daarnaast is, om barrièrewerking te voorkomen, een ondergrondse oeververbinding de enige goede oplossing. In de ontwerp-omgevingsvisie worden op pagina 145 de bestaande barrières van wegen en spoor genoemd als factoren die de leefbaarheid verminderen in de A-Z corridor. Wij sporen het college aan om de daad bij woord te voegen, te leren van het verleden en geen nieuwe barrières te creëren in De Esch.	Op dit moment kunnen wij nog geen keuze maken voor de exacte vorm en locatie van de nieuwe oeververbinding. In de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam worden nog diverse mogelijkheden voor de nieuwe oeververbinding onderzocht, zoals een multimodale brug, een multimodale tunnel en een geboorde metrotunnel. Eind 2022 zullen de betrokken partijen gezamenlijk een afweging maken over het voorkeurspakket van maatregelen en bijbehorende bekostiging. Op basis van dit besluit zal een (partiele) herziening plaatsvinden van de Omgevingsvisie Rotterdam.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
14	Wij roepen het College op de waarde van volkstuinen in De Esch te erkennen en de volkstuinen de gelegenheid bieden zich inclusiever te ontwikkelen en in plaats van verplaatsen in te zetten op het slim opnemen van de volkstuinen in groene netwerken en eventuele toekomstige woningbouwprojecten.	Wij herkennen de recreatieve en ecologische waarde van de volkstuinen in de Esch. Echter, vanuit het oogpunt van goede groei van de stad staat exclusief gebruik van ruimte in het stedelijk gebied onder druk. Om hierin de juiste afwegingen te maken worden de gebiedskeuzes voor het gebied Alexander-Zuidplein komende periode verder uitgewerkt tot een ontwikkelvisie die we met een uitgebreid participatieproces met belanghebbenden, zoals bewoners en gebiedscommissies, zullen opstellen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
14	Opmerkingen over het document en de tekenwijze. De ontwerp-omgevingsvisie wordt rijkelijk geïllustreerd met diverse kaarten die de tekst ondersteunen. Deze zijn echter moeilijk leesbaar. Lang niet alle symbolen, kleuren, pijlen worden verklaard in de legenda's of een legenda ontbreekt in zijn geheel. Het lijkt alsof sommige kaarten elkaar niet logisch opvolgen, achtereenvolgens wordt nieuwe informatie toegevoegd, maar soms valt er weer informatie vanaf. Dat maakt het voor de lezer onnavolgbaar en óf dit zo bedoeld is, leidt het tot giswerk. Op deze wijze is het lastig een	De kaarten zijn bedoeld als verduidelijking van de tekst en andersom. Daarbij is de legenda een belangrijk instrument voor het lezen van de kaarten. Hierin wordt zoveel mogelijk duiding gegeven aan hetgeen er op de kaart afgelezen kan worden. De opbouw van de legenda volgt ook zoveel mogelijk de opbouw van het betreffende hoofdstuk. Daarom moet het kaart- en beeldmateriaal altijd samen met de begeleidende teksten in het hoofdstuk worden opgevat. Er zijn namelijk ook onderwerpen waarbij opgemerkt moet worden dat zij niet geografisch op een kaart te duiden zijn. Alleen	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	reactie te geven op het kaart – en beeldmateriaal. In de huidige weergave zijn de kaarten dan ook uitsluitend illustratief en kunnen daarmee niet als richtinggevend beschouwd worden.	tezamen, tekst en kaart- en beeldmateriaal, beschouwen we dit als richtinggevend.	
15	Ondergrondse systemen als ‘warmte- en koudeopslag’ (wko’s) en ‘urban water buffers’ (UWB) kunnen negatieve gevolgen hebben voor grondwatersystemen en de grondwaterwaterkwaliteit. Dergelijke systemen horen bij een duurzame en klimaatadaptieve toekomst maar moeten wel worden aangelegd zonder het grondwatersysteem negatief te beïnvloeden. Wij verzoeken u bij de paragraaf “ondergrond” op pagina 91 toe te voegen dat in het afwegingskader voor de ondergrond naast ruimtebeslag ook rekening wordt gehouden met de grondwaterkwaliteit.	Het is waard dat ondergrondse energiesystemen heeft gevolgen voor grondwatersystemen en grondwaterkwaliteit in de stad. De hoofdkeuze verstedelijken en verbinden geeft aan dat gemeente Rotterdam met de 3D ordeningsprincipe werkt. 3D-ordening is de afwegingskader waarmee dergelijke systeem wordt getoetst. Deze kader weegt niet alleen de ruimtebeslag in de ondergrond af maar ook de impact voor de bodem inclusief grondwatersysteem en grondwaterkwaliteit. Daarnaast moet de concrete bodemenergiesysteem met een uitgewerkte plan conform de provinciale verordening door de milieutoetsing voor de beoordeling op impact van water-bodemsysteem.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
15	De ruimtelijke doorwerking van de belangen van de afvalwaterketen heeft een plek in de omgevingsvisie en omgevingsplannen. Het functioneren van de afvalwaterzuiveringen, rioolhoofdgemalen en rioolpersleidingen zijn essentieel voor de stad. Daarom mogen toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen de bedrijfsvoering van deze assets niet belemmeren. We vragen u bij de verstedelijking van de oostflank (pagina 146), onderdeel gebied Alexander tot Zuidplein, de belangen van afvalwaterzuivering Kralingse Veer en bijbehorende infrastructuur goed te borgen in de planvorming.	Afvalwaterzuivering en de bijbehorende infrastructuur behoren tot de vitale infrastructuur in de stad. In de uitwerking van het gebied Alexander-Zuidplein zal de verstedelijking in de Oostflank verder uitgewerkt worden. Graag gaan we met u in gesprek hoe we de afvalwaterzuivering en bijbehorende infrastructuur op een goede manier kunnen borgen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
16	Een prachtig document wat ik nooit onder ogen zou hebben gekregen als een kennis me er niet op geattendeerd had. Dus vraag ik mij af hoeveel van mijn stadgenoten kennis hebben kunnen nemen van dit lijvige werk.	Dank voor dit compliment. Wij hopen dat veel Rotterdammers er kennis van hebben kunnen nemen, we hebben gepoogd het via verschillende wegen te verspreiden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

16	Voor een gewone Rotterdammer is het nogal moeilijk te lezen vanwege het nogal ambtelijke taalgebruik, bijvoorbeeld op blz. 4: 'Door deze aandachtspunten vroegtijdig mee te nemen in de uitwerking kunnen risico's worden gemitigeerd' of op blz. 112 'Aanleg van een open access waterstof backbone die lokale productie importterminals en doorvoer richting achterland integreert'. Dit taalgebruik is voor mij geen alledaagse kost en ik durf te beweren ook niet voor een groot deel van mijn stadgenoten. Ik zou het op prijs gesteld hebben als er een kleinere begrijpelijker samenvatting zou zijn gemaakt.	We erkennen dat de omgevingsvisie een complex en veelomvattend document is. Ook hebben vele partijen meegewerkt aan het document en worden er daarom termen gebruikt die gangbaar zijn in een bepaalde sector. Uw reactie nemen wij desalniettemin over en na vaststelling door de gemeenteraad zal een publieksvriendelijkere versie gemaakt worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
16	In de Omgevingsvisie wordt naar mijn mening nog veel te weinig rekening gehouden met de voetganger. Ik zou willen opmerken dat het lijkt alsof het document 'Rotterdam loopt 2025' en deze omgevingsvisie niet op elkaar afgestemd zijn.	De hoofdkeuze Prettig leven in de Delta betreft onder andere meer ruimte voor fietsers en voetgangers. Ook bij vitale wijken benadrukken we deze. Rotterdam loopt 2025 is betrokken bij deze omgevingsvisie	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
16	Voor wat betreft het onderwerp Duurzaamheid heb ik ook nog wel wat opmerkingen; Rotterdam zou veel meer druk kunnen uitoefenen op woningcorporaties die veel platte daken onder hun bezit tellen; platte daken zijn uitstekend geschikt voor beplanting met sedum of voor het plaatsen van zonnepanelen. Ik heb begrepen dat het in Basel zelfs verplicht is om het dak 'groen' in te richten.	Gemeente Rotterdam gebruikt momenteel de gesprekken met 'prestatieafspraken' om multifunctioneel dakgebruik door corporaties te agenderen. Momenteel is verplichtstelling van zaken als multifunctioneel dakgebruik in Nederland nog niet mogelijk. Met de invoering van de omgevingswet (nu gepland voor 1 juli 2022) ontstaat die mogelijkheid mogelijk wel, naar verwachting via het BBL of via Omgevingsplannen/ -programma's. Daarnaast verplicht de hemelwaterverordening (vastgesteld in 2020) alle vastgoedeigenaren om water vast te houden op eigen terrein en gebouw.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
16	Wellicht zou het College weer eens kunnen overwegen om de autoloze zondag een paar keer per jaar in te voeren waarbij het OV dan gratis is.	Wij nemen kennis van deze suggestie. Hij ligt buiten de scope van deze omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

17	Vragen De ontwerp-omgevingsvisie roept tenslotte nog enkele prangende vragen op, waarop wij graag antwoord willen in het debat: • hoe is het mogelijk dat de volks- en nutstuincomplexen niet gehoord werden in de vele (ronde tafel) gesprekken die in de ontwerp-fase van de omgevingsvisie zijn gevoerd; • waarom is de rol die de complexen kunnen spelen bij het realiseren van 'goede groei' niet geanalyseerd en wordt deze niet nadrukkelijk genoemd; • hoe staat het met de biodiversiteit, lucht-, water- en bodemkwaliteit op en rond de complexen nu en in de toekomst; • hoe verhoudt de omgevingsvisie zich tot de hiervoor genoemde Nota Beheerkader Volkstuinen uit 2017.	De koepel van volkstuinverenigingen heeft goed geparticipeerd in de ontwikkeling van de Omgevingsvisie. Ook u bent in de gelegenheid deze zienswijze in te dienen en dat stellen wij op prijs. We vinden elkaar in het belang van volkstuinen. Uit oogpunt van goede groei staat exclusief gebruik van ruimte onder druk. Blz. 102 staat het belang van recreatieve voorzieningen zoals volkstuinen benoemd. Wel moeten ze door meer mensen kunnen worden benut, juist vanwege hun belang voor een prettig leefklimaat. De afwegingen hiervoor werken we uiteraard uit met betrokken partijen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
18	Volkstuinparken moeten beschouwd worden als essentieel onderdeel van stedelijke sociale structuur en cultuur. De parken kunnen niet gezien worden als 'tijdelijke' invullingen van de ruimte die dus te allen tijde een nieuwe functie kunnen krijgen.	Zie antwoorden hierboven en bij zienswijzen 10 en 11. Wij waarderen uw bijdrage en het veelal eenduidige, positieve houding die we in alle zienswijzen vanuit de volkstuinders terugzien.	
18	De volkstuinparken helpen voorkomen dat de mensen uit de stad wegtrekken naar de meer perifere delen van het land en dragen bij aan een grotere diversiteit van bewoners in de oudere, dichtbevolkte wijken	Zie antwoorden hierboven en bij zienswijzen 10 en 11.	
18	De volkstuinparken zijn een integraal onderdeel van de ecologische hoofdstructuur van de stad. Tezamen dragen zij substantieel bij aan het beperken van temperatuurstijging, wateroverlast, droogte en hittestress.	Zie antwoorden hierboven en bij zienswijzen 10 en 11.	
18	De behoefte aan volkstuinen is momenteel en in de toekomst groter dan het aanbod. Het aantal volkstuinen moet worden uitgebreid. Wanneer het onvermijdelijk is dat een volkstuinpark ten gevolge van stedelijke ontwikkeling moet wijken, dan moet dit volledig gecompenseerd worden door op een andere plek een nieuw park op te richten.	Zie antwoorden hierboven en bij zienswijzen 10 en 11.	

18	De volkstuinparken hebben grote potentie om inclusiever ingezet te worden, niet alleen op recreatief gebied, maar ook in sociaal maatschappelijk en educatief opzicht. Functie en gebruik van de volkstuinparken kunnen zich ontwikkelen in samenspraak tussen de verenigingen, gemeente en potentiële partners.	Zie antwoorden hierboven en bij zienswijzen 10 en 11.	
19	In de ontwerp omgevingsvisie lezen wij als hoofddoel dat Rotterdam een aantrekkelijke stad voor alle Rotterdammers moet zijn. U spreekt ook de ambitie uit voor een inclusieve stad. Dat betekent dus ook voor de circa 100.000 Rotterdammers die in armoede leven. Voor de meer dan 50.000 huishoudens met schulden en voor de 15% van de Rotterdamse jongeren met schulden (landelijk gemiddelde 8%). Maar in uw visie staat de fysieke leefomgeving los van maatschappelijke ontwikkelingen. Bij de beschrijving van de trends richt u zich voornamelijk op economische ontwikkelingen in de stad en veel te weinig op maatschappelijke ontwikkelingen. Wanneer die wel genoemd worden blijft het bij niet uitgewerkte constatering zoals: 'de verdrukking van kwetsbare groepen licht op de loer', 'toenemende verschillen tussen groepen' en de opgave 'iedereen doet mee'. Dit is nietszeggend.	De Omgevingsvisie is per definitie (op grond van de a.s. Omgevingswet) een visie op de fysieke leefomgeving. Het is dus geen algehele stadsvisie. In vergelijking met structuurvisies uit het verleden is er met deze eerste omgevingsvisie een grote stap gezet in het samen met het sociale domein en sociale partners in de stad ontwikkelen van de visie. Rotterdam gaat voor "goede groei" (zie blz 60 en verder). Dat betekent dat onder andere inclusiviteit ('de inclusieve stad') bij alle fysieke ontwikkelingen aandacht krijgt. Zo wordt meer dan voorheen duidelijk in welke mate Rotterdammers kunnen delen in de voordelen van mogelijke ruimtelijke alternatieven en kunnen meer afgewogen keuzes worden gemaakt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
19	Het is een gemiste kans dat er te weinig aandacht is voor maatschappelijke ontwikkelingen in deze ontwerp omgevingsvisie.	Zie antwoord hierboven	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
19	Rotterdam legt zich neer bij de tweedeling in de stad en bevordert deze ook. Door de sterke sectoren te stimuleren en de mismatch met de lager opgeleide beroepsbevolking te vergroten. Er liggen 30.000 arbeidsplaatsen in het verschiet. Waar en voor wie dan? Kortom: in de ontwerp omgevingsvisie staan de inwoners van Rotterdam niet centraal maar de toekomstige bewoners van de Zalmtorens. De gentrificatie van de stad wordt met deze visie ruimhartig gefaciliteerd.	In de gebiedsontwikkeling A-Z aan de oostkant van Rotterdam worden inderdaad 20 - 30.000 nieuwe arbeidsplaatsen nagestreefd, voor diverse doelgroepen (blz 142). Wij zien wel degelijk kansen ook voor lager opgeleiden. Ook zetten we in op goede aanhaking van scholen op de arbeidsmarkt. Op blz 42 staat nadrukkelijk dat behoefte is aan praktisch geschoolde mensen en dat hen perspectief geboden kan worden. Sterke sectoren bieden ook arbeidsruimte voor lagere opgeleiden. Tegelijk beseffen we dat niet iedereen hierin mee kan veranderen en dat dit op maatschappelijk vlak inzet vraagt die buiten de scope van een omgevingsvisie valt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

19	'Het college neemt de ingezonden zienswijzen mee in haar afweging en scherpt op basis daarvan de ontwerp omgevingsvisie aan' schrijft u. Warm Rotterdam rekent er dan ook op dat de volgende ontwerp omgevingsvisie een warm karakter heeft. Waarmee wij bedoelen dat de huidige bewoners centraal staan, dat de plannen er op gericht zijn dat zij kunnen blijven wonen en werken in Rotterdam. Daarmee realiseert u tevens de doelstelling van een inclusieve stad.	Een omgevingsvisie heeft focus op nieuwe fysieke ontwikkelingen die nodig zijn voor goede groei van de stad. Met het perspectief van de inclusieve stad en de gezonde stad heeft de Omgevingsvisie het belang van de huidige bewoner in al zijn diversiteit meer centraal willen stellen. Wij vragen u samen met ons bij de uitwerking van en het vervolg op de Omgevingsvisie alert te blijven dat dit gedachtengoed daarin landt.	Hoofdkeuze Vitale wijken en de tekst bij Gebied Zuid zijn gewijzigd.
20	Om het wonen in Rotterdam in overeenstemming te brengen met wettelijke vastgelegde en morele standaarden, zullen de intenties en uitvoering op een aantal punten moeten veranderen. • Uitgangspunt van het gemeentelijk beleid moet zijn dat wonen een grondrecht is en dat mensen niet uitgesloten worden op basis van een laag inkomen, afkomst of woonduur.	Zoals verwoord in de Ontwerp Omgevingsvisie streven wij naar een inclusieve stad, waar iedereen een plek heeft om zijn/haar thuis te vinden of te maken. Dit geldt voor alle bewoners van Rotterdam en staat los van iemands afkomst/achtergrond, godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, geslacht of welke andere discriminatoire grond. Graag verwijzen we daartoe ook naar ons actieprogramma Integratie & Samenleven 'Relax. Dit is Rotterdam'. In dit actieprogramma is onder meer opgenomen dat we overal ingrijpen waar de Grondwet in het geding komt, we zijn ons als college zeer bewust van onze voorbeeldfunctie en op respectvolle wijze werken aan de verbeteringen in de stad.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
20	Het vergroten van de (betaalbare) woningvoorraad en terugdringen van dak- en thuisloosheid moeten topprioriteiten zijn.	Zoals omschreven in de Omgevingsvisie ligt er inderdaad een grote opgave om de woningvoorraad meer betaalbaar te maken. Binnen de hoofdkeuze vitale wijken wordt dat nader uitgewerkt. De preventie en het terugdringen van dakloosheid loopt concreet via het plan van aanpak kwetsbare Rotterdammers, dit plan van aanpak blijft voortbestaan onder de Omgevingsvisie, met dien verstande dat er ook veel ingrepen in dat plan van aanpak staan die niet fysiek van aard zijn en dus ook niet terugkomen of een kapstok kennen in de Omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
20	Mensen kunnen niet hun huis uit worden gezet vanwege armoede of schulden.	Zie antwoord hierboven	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
20	• Om discriminatie en institutionele vernedering van mensen met een laag inkomen uit te bannen wordt niet langer gentrificatiebeleid gevoerd via stedenbouwkundige ingrepen. Daarom wordt het omstreden idee van 'wijken in balans' vervangen door 'wijken voor iedereen'. Om dezelfde reden schrapt Rotterdam de toepassing van de	Zoals verwoord in de Ontwerp Omgevingsvisie streven wij naar een inclusieve stad, waar iedereen een plek heeft om zijn/haar thuis te vinden of te maken. Daarbij vinden we het van belang dat mensen wooncarrière in de eigen wijk moeten kunnen maken, binnen het huidige netwerk. Wij streven dus juist ook naar wijken voor iedereen. Dit lukt echter nog	Hoofdkeuze Vitale wijken is gewijzigd.

	'Rotterdamwet' en worden geen leefbaarheidsmonitors gebruikt waarin bepaalde bevolkingsgroepen en woningtypen als negatieve indicatoren worden geormerkt.	niet in alle wijken even goed, omdat de woningvoorraad in sommige wijken qua segmenten en typologieën erg eenzijdig is en sommige woningzoekenden uit de wijk gedwongen worden ergens anders in hun woonbehoefte te voorzien, dit kan gaan om de sociale stijgers van Zuid, maar ook de starters in wijken met een overwegend duurder segment. Van daaruit komt het streven naar meer balans op wijkniveau als onderdeel van de hoofdkeuze Vitale Wijken, mede vanuit het perspectief inclusieve stad. Uw opmerkingen over de Rotterdamwet en de toepassing van leefbaarheidsmonitors nemen wij voor kennis aan, aangezien dit geen onderwerpen zijn die terugkomen in de Omgevingsvisie. Voor ons standpunt daarover verwijzen wij u graag naar onder meer de correspondentie inzake de brief van de VN special rapporteurs on adequate housing en daarmee samenhangende correspondentie met de gemeenteraad.	
20	• Bewoners worden bij de visie- en besluitvorming over de wijkontwikkeling betrokken en zij worden gefaciliteerd om zich met voldoende middelen en kennis actief te organiseren op buurt- en wijkniveau. Een rechtvaardige en zorgzame overheid zal buurten nooit sociaal destabiliseren.	In de Ontwerp Omgevingsvisie is in hoofdstuk 5 toegelicht wat wordt verstaan onder Samen Stadmaken. Kort samengevat: wij bewaken de koers en de lijn en nodigen iedereen uit om mee te denken en doen en nemen daarvoor de tijd (bij vormgeven visie en uitvoering) – mede gezien de levendige praktijk van stadsmakers in Rotterdam in alle vormen en maten. Wel is in de Ontwerp Omgevingsvisie benadrukt dat voor thema's die te maken hebben met grote transitieopgaven, we als gemeente de leiding nemen en de regie houden. Voor het overige verwijzen wij u graag naar Stadsvernieuwing 2.0, waarin onze voornemens t.a.v. participatie rond herstructurering nader zijn toegelicht. De participatie-aanpak voor het stelsel van instrumenten van de omgevingswet is in voorbereiding.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
20	• Mensen kunnen niet hun huis worden uitgezet om een andere sociaaleconomische samenstelling van de bevolking te realiseren of vanwege stedenbouwkundige plannen. Onderhoud en verduurzaming van de bestaande woningvoorraad is uitgangspunt. Bij legale gedwongen beëindiging van de huurovereenkomst moet geschikte herhuisvesting gegarandeerd zijn. Primair dient gegarandeerd te worden dat, indien gewenst, terugkeer op de vertrouwde plek in een geschikte betaalbare woning mogelijk is. Indien terugkeer niet gewenst is, dient een gelijkwaardige woning aangeboden te	Wij nemen uw opmerkingen voor kennisgeving aan, deze passen qua detailniveau niet bij de Omgevingsvisie. Voor het overige verwijzen wij u graag naar Stadsvernieuwing 2.0, waarin onze voornemens t.a.v. herhuisvesting en bewonersbegeleiding nader zijn toegelicht inclusief het voorstellen om met corporaties en huurdersorganisaties te komen tot een Sociaal Statuut.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	worden in de wijk waar de vertrekkende bewoner naar toe wenst te verhuizen. Om herhuisvesting te realiseren zullen sociale huurwoningen moeten worden bijgebouwd. Uitgangspunt is dat zittende bewoners niet worden belast met de gevolgen van renovatie of vernieuwing.		
20	• Mensen, wijken en steden ontwikkelen zich. Om sociale stijgers vast te houden en hogere inkomensgroepen te huisvesten worden op geschikte en beschikbare locaties voldoende middenhuur- en koopwoningen gerealiseerd. Als er duurdere woningen worden gebouwd in wijken met voornamelijk sociale woningen zal dit niet ten koste gaan van het recht op wonen van de bewoners van de sociale woningen.	Zoals opgenomen in de Ontwerp Omgevingsvisie streven we naar het vergroten van de betaalbaarheid van wonen, daartoe behoort zeker ook het toevoegen van woningen in het middenhuur en -koopsegment. Met het oog op de hoofdkeuze vitale wijken, kunnen we niet uitsluiten dat duurdere woningen gebouwd worden op plekken waar nu nog sociale woningen staan. Bij noodzakelijke verhuizingen respecteren de rechten van de huidige bewoners, zoals vastgelegd in onder meer het Huurrecht. Graag verwijzen wij u daarvoor naar het Kader Herhuisvesting zoals eerder vastgesteld.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
20	• Een rechtvaardige en zorgzame overheid biedt haar burgers bescherming. De gemeente beperkt de 'financialisering' van wonen, ook in haar eigen denken en doen rond grondbeleid en vastgoed. De overheid spant zich maximaal in om bewoners te beschermen tegen de uitwassen van marktwerking en averechtse effecten van beleidskeuzes.	Het is conform de grondwet onze zorgplicht om te zorgen voor voldoende, betaalbare woningvoorraad van kwaliteit. Dit vormt ook het gedachtengoed achter de keuzes in de Ontwerp Omgevingsvisie. Waar nodig grijpen wij dan ook - binnen de mogelijkheden van vigerende regelgeving - in de vrije marktwerking en beperken wij het eigendomsrecht. Graag benadrukken wij ook dat de inkomsten uit grondbeleid en vastgoed ook hard nodig zijn om onrendabele kwaliteits/maatschappelijke vraagstukken te bekostigen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
21	Na het lezen en bestuderen van de concept omgevingsvisie Rotterdam kom ik tot de conclusie dat dit document onvoldoende handvatten biedt voor een gebalanceerd en controlebaar beleid voor de fysieke ruimte. De belangrijkste reden hiervoor is het ontbreken van transparante en concrete criteria, randvoorwaarden, kengetallen en doelen (ambitie). Hoe denkt de gemeente zonder deze "toetsingscriteria" plannen te kunnen beoordelen en succes te kunnen monitoren?	Een omgevingsvisie is zelfbindend en beschrijft de koers voor de ontwikkeling van Rotterdam. Tegelijkertijd moet het ruimte bieden om samen met "de stad" tot uitwerking te komen. Deze balans tussen kaderstelling en ruimte biedt zit voldoende in deze omgevingsvisie. Een goede monitoring en evaluatie, waarbij we willen aansluiten op het in het ROER gebruikte afwegingskader, moet een basis bieden om tijdig afwijkingen te constateren.	Hoofdstuk 7, Instrumenten en werkwijze, is gewijzigd
21	De eerste aanvulling: Transparant kunnen toetsen Hoe kan een omgevingsplan worden "afgewogen" aan de visie op het gebied van verdichting, vergroening,	De doorwerking van deze omgevingsvisie betreft de combinatie van de vijf hoofdkeuzes als de wijze waarop we aan goede groei werken. Dit betekent oa het betrekken van de	Hoofdstuk 7, Instrumenten en werkwijze, is gewijzigd.

	leefbaarheid, mobiliteit, inclusiviteit en economie als deze termen in de visie betekenisloos en zonder kaders blijven? Als deze visie de paraplu wordt waaronder alle omgevingsplannen gaan vallen, dan voorzie ik een onmogelijkheid deze plannen te toetsen op een transparante manier. Alleen de ROER heeft nog een soort van scorebord, maar ook daar ontbreekt een ambitie en de relatie tot kernkwaliteiten, criteria, randvoorwaarden en kengetallen. Het kan misschien de bedoeling zijn dat toetsen van plannen aan de visie onmogelijk dient te zijn. Indien toetsen inderdaad niet wenselijk is, mogen alle belanghebbenden in Rotterdam verwachten dat dit in de omgevingsvisie wordt toegelicht en beargumenteerd. Of maak een begin een stad brede dialoog over wat "leefbaarheid" nu precies inhoudt, welke kernkwaliteiten de stad de komende jaren moet nastreven en hoe je dit kunt meten en volgen, met name in tijden van versnellende klimaatverandering.	vijf perspectieven bij de uitwerking. De monitoring en evaluatie van de voortgang uitvoering moet zicht geven op het behalen van de vastgestelde doelen. Het is een goede suggestie om daarbij het afwegingskader ROER te betrekken.	
21	De tweede aanvulling: Borgen van participatie In de visie wordt veel gesproken over participatie. Logisch ook omdat de omgevingswet verplicht stelt dat inwoners, organisaties en bedrijven inspraak hebben in de invulling van de fysieke omgeving. In de huidige tekst wordt echter niet duidelijk op welke wijze de inbreng van inwoners, (belangen) organisaties en bedrijven terugkomt in de visie. Zonder duiding van de link tussen werkgroepen en gesprekken aan de ene zijde en de inhoud van de visie aan de andere zijde is niet controleerbaar of gewenste en noodzakelijke participatie zijn weg heeft gevonden naar de visie. Niet in deze eerste versie, maar ook niet op een later moment. De visie wordt immers gepresenteerd als een levend document.	Bij het opstellen van de omgevingsvisie heeft het college een zo transparant mogelijk proces opgezet. Hierbij is een uitvoeringsplan voor participatie opgesteld en zijn op meerdere momenten de uitkomsten van de participatie openbaar gemaakt. De huidige Nota van Beantwoording is daar een voorbeeld van. Wij delen de mening van indiener dat zowel de uitwerking als de herijking van de visie betrokkenheid vergt van alle belanghebbenden. Onder "Samen stadmaken" benadrukken we de participatie bij de uitwerking. Bij vervolgbesluiten zal duidelijk moeten worden gemaakt op welke wijze invulling is gegeven aan dit principe. In het kader van de Omgevingswet zal ook een participatie beleid worden opgesteld.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

21	Daarnaast wordt niet duidelijk hoe de visie blijvend wordt verbeterd door participatie of inspraak van inwoners, organisaties en bedrijven. Hoe is de afstemming met waterschappen bijvoorbeeld? Mijn observatie dat bij het Webinar van 31 augustus 2021 nagenoeg alleen organisaties en bedrijven aanwezig waren doet mij vermoeden dat het niet is gelukt om inwoners van Rotterdam breed te informeren en te betrekken bij de ontwikkeling van deze visie. Het gebrek aan aantoonbare participatie en de resultaten hiervan alleen al is een reden om de ontwikkeling van de visie voor een belangrijk deel opnieuw te doen. Om deze reden zou er ook geen begrenzing mogen zitten, zowel in tijd als inhoud, op het indienen van zienswijzen als deze: de genoemde 9 september 2021 als deadline verdwijnt. Het wordt een daadwerkelijk levend document zoals ook genoemd in het webinar, en zienswijzen kunnen te allen tijde worden ingestuurd en worden opgenomen in de visie.	De Omgevingsvisie is een document dat door de Raad wordt vastgesteld. Het betreft het vinden van de balans tussen een koers voor de lange termijn en het tevens inspelen op veranderende behoefte, het levende karakter. De omgevingsvisie zal periodiek geëvalueerd en gemonitord worden wat leidt tot een nieuwe vaststelling. In dit proces zal net als in het huidige proces gesprekken plaatsvinden. Daarnaast is juist het gesprek dat de gemeente dagelijks heeft op allerlei onderwerpen de ideale bron om te polsen of er onderwerpen zijn die vragen om aanpassing van de omgevingsvisie. Het bereiken van Rotterdammers is daarmee niet alleen gebonden aan de Omgevingsvisie, maar juist aan alle momenten wanneer concrete keuzes in de omgeving van hen ter tafel komen.	Hoofdstuk 7, Instrumenten en werkwijze, is gewijzigd.
21	De derde aanvulling: Suggesties voor kernkwaliteiten, criteria en ambities Om omgevingsplannen te kunnen toetsen zijn randvoorwaarden essentieel. Ik heb een bestuurlijke achtergrond in de richting van milieu en energievoorziening en ik kan wel wat suggesties bedenken die een onderzoek of overweging waard zijn. "Rotterdam kiest voor goede groei" is het vertrekpunt van de visie. Waar is deze keuze gemaakt en op gebaseerd? Wat zijn de ambities? Hoe komen zij in balans? Welke participatie procedure heeft geleid tot dit inzicht? Is "groei" zonder opsomming van kernkwaliteiten en meetpunten een geldig uitgangspunt? "Krimp" is mogelijk voor veel kernkwaliteiten net zo gewenst of zelfs noodzakelijk.	In de uitwerking van het monitorings- en evaluatieprogramma komen deze vragen die worden gesteld in de zienswijzen terug. Graag gaan we het gesprek aan om van deze ervaringen en suggesties te leren bij de uitwerking van dit monitorings- en evaluatieprogramma.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
21	De vierde aanvulling: Andere punten In de omgevingsvisie zou duidelijk moeten worden hoe de gemeente vooruit wil komen op een aantal belangrijke uitdagingen. Vragen die hierbij een antwoord verdienen zijn: - Hoe gaat Rotterdam ervoor zorgen dat een woning weer wordt gebouwd of overgedragen om in te wonen, en niet (primair) als belegging dient?	In Rotterdam is behoefte aan huurwoningen, zowel in het goedkope als het middensegment. Tegelijkertijd zien we dat er ook een behoefte is aan koopwoningen. Hier sturen we op via ons nieuwbouw programma met een zelfbewoningsplicht- en anti- speculatiebeding, maar ook door in een aantal gebieden in de stad voor de bestaande voorraad de tijdelijke regeling opkoopbescherming te implementeren.	Hoofdkeuze Vitale Wijken is gewijzigd.

21	- De relatie met het VN klimaatrapport (van IPCC panel) ontbreekt. Daarin staan de bedreigingen heel concreet uitgelegd. Hoe gaat Rotterdam deze bedreigingen stuk voor stuk adresseren? Ook in samenwerking met NL, EU en de wereld? Ook hier weer criteria, kengetallen, randvoorwaarden etc. En maat voortgang (succes) meetbaar. Nergens in de omgevingsvisie komt de enorme urgentie uit dit rapport naar voren.	Wij voelen de urgentie van het IPCC rapport. Volgend jaar verschijnen deel twee en drie, over de gevolgen van klimaatverandering en over de mogelijkheden om de uitstoot van broeikasgassen zo snel mogelijk te verlagen. Al behoorlijke tijd werken wij samen met Rijk, provincie, regio en de stad aan deze opgave, bijvoorbeeld via het Rotterdams Klimaat Akkoord en het Rotterdam Climate Initiative. In de omgevingsvisie wordt de urgentie nogmaals benadrukt als één van de hoofdkeuzes: Schouders onder de energie- en grondstoffentransitie. Deze transitie staat dus centraal in de Rotterdamse Omgevingsvisie. De urgentie om aan te passen aan het veranderend klimaat wordt vooral geschetst in de eerste hoofdkeuze: prettig leven in de delta. Sinds 2013 werkt Rotterdam al aan een strategie voor klimaatadaptatie met partners. Om tempo te maken met daadwerkelijk ruimtelijk aan te passen zet Rotterdamse Weerwoord in op een concrete aanpak en agenda met samenwerkende partners in de regio van publiek en privaat tot het Rijk. Ook internationaal participeert Rotterdam al jaren in C40 netwerk, een netwerk van wereldsteden die werken aan het voorkomen en beperken van de gevolgen van het klimaat, om kennis en ervaringen uit te wisselen en meer impact te maken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
21	- De relatie met de nota gezondheidsbeleid 2020-2024 ontbreekt. Dit beleidsdocument bevat (veel) meer visie, inclusief concrete criteria, kengetallen, onderzoek en randvoorwaarden, dan de omgevingsvisie van Rotterdam, terwijl de tijdshorizon korter is.	Dank voor de complimenten voor deze nota "Gezond 010: het akkoord", die met veel partners in de stad tot stand is gekomen. De gezondheidsnota gaat over meer dan de mogelijkheden die de fysieke leefomgeving biedt voor het verbeteren van de gezondheid en vitaliteit van Rotterdammers. "Gezond010: het akkoord" beslaat ook andere factoren die van invloed zijn op de gezondheid en de inzet die hierbij nodig is. De fysieke voorwaarden voor gezondheid uit de nota zijn verwerkt in de Omgevingsvisie. In de uitwerking van en het vervolg op de visie zal dit meer concreet kunnen worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

21	- Verdichting is echt een heel slecht onderbouwd ankerpunt in de visie. Verder verdichten levert alleen maar meer uitdagingen op: gezondheid, leefbaarheid, mobiliteit en biodiversiteit. En dat allemaal ten koste van de huidige inwoners (en ook de nieuwe, maar die kennen niet altijd de oude situatie). Wat is de echte reden dat er tegen alle feiten en kennis in toch (veel) meer mensen in de binnenstad van Rotterdam moeten wonen? Aan deze vraag mag wel een heel hoofdstuk worden gewijd. Want ik snap hem niet. En ik sta niet alleen. Initiatieven als deze (klik hier) zijn van levensbelang, maar niet persé om verdichting goed te praten.	Rotterdam is in trek als stad en op basis van demografische prognoses groeit het aantal inwoners en de vraag naar woningen in Rotterdam sterk. Dat het aantal inwoners zal groeien is in de eerste plaats een gegeven. Een trend die wij als Rotterdam kennen, maar ook samen met andere gemeentes, provincies en het Rijk als gezamenlijke opgave onderkennen. Hoe we met een zekere mate van groei om willen gaan als Rotterdam en hoe we dit in onze stad goed vorm kunnen geven is wel een keuze. Om Rotterdam beschikbaar en toegankelijk te houden voor alle Rotterdammers realiseren we nieuwe woningen, zodat we aan de vraag kunnen voldoen. Het niet bouwen van nieuwe woningen leidt tot nog meer excessieve prijsstijgingen en daarmee een verminderde toegankelijkheid van Rotterdam. Daarnaast leidt het realiseren van nieuwe woningen binnen de stad tot kansen om de stad aantrekkelijker te maken en om invulling te geven aan de grote transitieopgaven op het gebied van klimaat, mobiliteit en energie. De noodzaak om te groeien levert synergie op met andere ruimtelijke opgaven zoals de transformatie van verouderde haven- en bedrijventerreinen en maakt het mogelijk om hoogwaardige openbare ruimte toe te voegen. Het zorgt ook voor meer draagvlak voor voorzieningen en het behoud van het open landschap en natuur om de stad. Verdichting maakt een duurzame stedelijke ontwikkeling waar wonen, werken en recreëren op korte afstand van elkaar mogelijk.	De hoofdkeuze Verstedelijken en Verbinden is gewijzigd.
21	Als blijkt dat door breed gedragen en onderbouwde criteria en randvoorwaarden de conclusie is dat Rotterdam voorlopig niet meer maar juist minder gebouwen kan huisvesten en meer ruimte moet geven aan zachte bodem en bomen moet, dan is dat ook een uitkomst.	In de Omgevingsvisie zijn verschillende belangen afgewogen. Onderdeel van de afweging is de wens voor meer en groen toe te voegen en wat er in het licht van de klimaatopgave wenselijk en verstandig is. We delen de conclusie niet dat er minder gebouwen moeten komen om meer ruimte te geven aan de zachte bodem en bomen. Wij zoeken de oplossing in klimaatbestendige combinaties van functies.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

21	De omgevingsvisie kan geen vehikel zijn om huidige beleid “maximaal bouwen” voor de toekomst veilig te stellen. Dat lijkt nu wel het voornaamste doel van deze visie: alle plannen moeten door kunnen gaan onder de nieuwe omgevingswet. - Hoe komt het dat een politieke afspraak over het bouwen van 50.000 woningen met “Den Haag” zonder inspraak tot stand komt. Een afspraak die immense gevolgen heeft voor alle inwoners van Rotterdam en met name de inwoners van de binnenstad.	In de vastgestelde Woonvisie is reeds opgenomen om 50.000 woningen tot 2040 te bouwen. In het Addendum op de Woonvisie wat in 2019 door de Rotterdamse gemeenteraad is vastgesteld, is opgenomen om 42.000 tot 2030 te realiseren. Het is een afspraak in lijn met het huidige beleid. Er is geen sprake van een politieke afspraak die zonder inspraak tot stand is gekomen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
21	De wethouder (B. Kurvers) staat prominent op de cover van de omgevingsvisie. Dezelfde wethouder is ook opdrachtgever voor stadsontwikkeling. De slager keurt zijn eigen vlees, zeg maar. Dit lijkt mij volstrekt onwenselijk. De kwaliteit, zeker op lange termijn, en het afwegen van alle belangen is dan niet meer zuiver. Hoe staat het college B&W hierin?	De Omgevingsvisie is een door de Raad vastgesteld beleidsdocument. Wethouder Kurvers coördineert namens het college van B&W het traject om te komen tot een gedragen visie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
21	De vijfde aanvulling: hoe wordt succes zichtbaar Door het ontbreken van toetsbare doelen en randvoorwaarden wordt het niet alleen lastig een nieuw plan te beoordelen voordat het start. Een veel belangrijkere consequentie is dat het ook niet mogelijk is om voortgang te herkennen per plan of “de som der plannen”. Dat betekent dat er met hagel wordt geschoten en dat er veel meer kans is dat Rotterdam op de langere termijn waarde vernietigt dan waarde creëert. Zoals hierboven al is genoemd lijkt de omgevingsvisie tot doel te hebben alle huidige plannen ongewijzigd te laten doorgaan. Dat betekent dat de visie impliciet bij moet dragen aan eenzijdig beleid: bouwen. Ook om deze reden kan de huidige omgevingsvisie niet worden gebruikt om succes voor Rotterdam als leefomgeving te duiden. Er kan alleen worden getoetst of voldoende woningen zijn gerealiseerd. Dat is erg mager en onwenselijk in tijden dat het klimaat en de leefbaarheid in de stad de meest urgente bedreigingen zijn voor de binnenstad van Rotterdam.	Een omgevingsvisie is zelfbindend en beschrijft de koers voor de ontwikkeling van Rotterdam. Tegelijkertijd moet het ruimte bieden om samen met “de stad” tot uitwerking te komen. Deze balans tussen kaderstelling en ruimte biedt zit voldoende in deze omgevingsvisie. De ambities zijn op diverse terreinen en middels de vijf perspectieven geformuleerd. Een goede monitoring en evaluatie, waarbij we willen aansluiten op het in het ROER gebruikte afwegingskader, moet een basis bieden om tijdig afwijkingen te constateren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
21	De zesde aanvulling: context In de visie worden veel aannames gedaan. Begrijpelijk, het gaat over de toekomst. De aannames zijn echter eenzijdig (economie gedreven) en onvolledig. Dit maakt het ongeloofwaardig. Zie ook alle punten hierboven.	De ontwerp omgevingsvisie is getoetst door een integraal PlanMER. Hiervoor is een evenwichtig toetsingskader opgesteld waarop ook een zienswijze procedure heeft plaatsgevonden. De aannames in de omgevingsvisie zijn erkent en leveren in het ROER een overzicht van uitkomsten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

21	Ik zou graag zien dat deze zienswijze wordt opgenomen in de omgevingsvisie. Ik zou er ook erg voor pleiten deze te voorzien van een referentie: zienswijze 1001, zoals ook in de aanhef wordt aangegeven.	Uw zienswijze is opgenomen in deze Nota van Beantwoording. Middels deze nota wordt u geïnformeerd hoe het college uw advies ter harte heeft genomen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
22	Het verbaast ons echter, dat u het streven naar voldoende en een goede kwaliteit natuur niet als kern voorwaarde stelt bij ontwikkelingen binnen uw vijf hoofdkeuzes. Dit is naar onze mening essentieel als u inzet op een goede groei en een duurzame stad. Van een duurzame ontwikkeling is namelijk pas sprake, als er een evenwicht is tussen people, planet en profit. Daarom vragen wij u, om alsnog het criterium 'het realiseren, versterken en behouden van een basiskwaliteit natuur' alsnog opneemt als randvoorwaarden voor ontwikkelingen binnen alle vijf hoofdkeuzes.	Het klopt dat er evenwicht tussen people, planet en profit moet zijn om duurzaam te ontwikkelen. Het criterium "het realiseren, versterken en behouden van een basiskwaliteit natuur" is impliciet in het perspectief gezonde stad opgenomen. Echter het concrete toepassen van criteria is de uitwerking op concreter niveau zoals een ontwikkeling of project, dan het strategisch niveau van de visie.	Hoofdkeuze Prettig leven in de Delta is gewijzigd.
22	Natuurwaardenkaart Ten eerste de natuurwaardenkaart die we graag opgenomen in de ontwerp omgevingsvisie. Op deze kaart zijn de natuurkwaliteiten en waarden per gebied in kaart gebracht. Daardoor sluit deze aanpak naadloos aan op de gebiedsgerichte aanpak die in de omgevingsvisie gehanteerd is. In deze natuurwaardenkaart is concreet per gebied opgenomen: • welke soorten er al aanwezig zijn • welke soorten er in potentie kunnen zitten • hoe we de al aanwezige soorten beschermen en bij voorkeur stimuleren • hoe we ervoor zorgen dat de potentiële soorten zich in het gebied vestigen en hier langdurig blijven • hoe we ervoor zorgen dat soorten zich kunnen verplaatsen tussen voor hun belangrijke gebieden De door ons voorgestelde natuurwaardenkaart gaat dus uit van de bestaande natuurlijke kwaliteiten en de versterking hiervan. Om op deze manier te kunnen werken, is er wel onderzoek nodig. Uiteraard werken wij hier als afdeling graag aan mee. Wij gaan dan ook graag met u in gesprek over onze mogelijke ondersteunende rol.	De gemeente Rotterdam heeft een programma Biodiversiteit en een door de gemeenteraad vastgestelde Uitvoeringsagenda biodiversiteit waarin gewerkt wordt met de bedoelde natuurwaardenkaart. Deze is nog niet gereed en kan in een latere fase in de omgevingsvisie worden opgenomen. Wij stellen het aanbod op prijs en werken graag met u samen in het programma Biodiversiteit.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

22	Natuurparels benoemen, beschermen, verbinden en creëren Een ander belangrijk onderdeel van de door ons voorgestelde aanpak, is het benoemen van natuurparels. Rotterdam heeft namelijk al een aantal gebieden waar de natuurwaarde hoog is. Dit noemen wij de Rotterdamse natuurparels. Omgevingsvisie Rotterdam, KNNV Initiatiegroep Natuurlijk Rotterdam, 9 september 2021 3 Wij willen dat deze parels benoemd worden en de beschermingsstatus krijgen die zij verdienen. Deze parels bieden namelijk een goede basis om de kwaliteit van onze Rotterdamse natuur verder op uit te bouwen. Naast het beschermen en waarderen van de parels, is het belangrijk om verbindingen tussen de verschillende parels tot stand te brengen. Door dat te doen, kunnen we deze parels nog mooier, robuuster en toekomstbestendiger maken. Tot slot is het natuurlijk ook van belang om waar nodig en mogelijk nieuwe parels te creëren.	We willen inderdaad de natuurparels beschermen, verbinden en creëren. Ze zijn belangrijk voor een gezonde stad. De visie biedt voldoende ruimte om de invulling voor natuur verder uit te werken in programma Biodiversiteit en om die ambitie natuur mooier, robuuster en toekomstbestendiger te verwezenlijken inclusief de nieuwe parels.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
22	Wij beseffen ons, dat de omgevingsvisie enkel de richting bevat die we met elkaar op willen. De concrete uitvoering zal pas echt vorm krijgen in de omgevingsprogramma's en het omgevingsplan. Daarom kijken wij graag al vooruit naar de uitvoering en geven wij een schot voor de boeg. Natuurlijk komen wij graag langs om nadere toelichting op onze voorstellen te geven.	Uw constatering is terecht. De omgevingsvisie schetst de ambities en hun potentiële overlap. De uitwerking hiervan zal plaatsvinden in omgevingsprogramma's, gebiedsontwikkelingen, omgevingsplannen etc. Uw nadere toelichting zal te zijner tijd welkom zijn bij de verdere uitwerking en we nodigen u van harte uit betrokken te blijven.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
23	Met de ontwerp omgevingsvisie heeft de gemeente Rotterdam een mooie en ambitieuze visie voor de stad gepresenteerd.	Wij danken de indiener voor de uitgesproken waardering	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

23	In de omgevingsvisie legt de gemeente nadruk op de compacte stad. De wens is om 50.000 tot 75.000 woningen te bouwen tot 2040. Dit zal tot gevolg hebben dat 100-300 extra MSR'n voor Rotterdam nodig zijn. Ondanks dat het huidige elektriciteitsnet in de gemeente Rotterdam robuust is, zal dit onvermijdelijk leiden tot uitbreiding van het elektriciteitsnet. Dit vergt ruimte zowel boven- als ondergronds.	Het bouwen van veel extra woningen met bijbehorende mobiliteitsgroei leidt, samen met de plannen voor schone opwek en gasloos verwarmen en koken, inderdaad tot een flinke extra elektriciteitsvraag. We brengen deze vraag en bijbehorende ruimteclaim graag samen met indiener in beeld en gaan daarvoor tijdig in overleg over welke oplossingen er mogelijk zijn om een betaalbaar en robuust energiesysteem voor de stad te ontwikkelen met zo min mogelijk ruimtelijke impact en tegen zo laag mogelijk maatschappelijke kosten.	Hoofdkeuze Schouders onder de energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.
23	Ruimte voor kabel- en leiding tracés Op MSR-n en HS-stations zijn veel kabels aangesloten. Deze kabels liggen in ondergrondse kabeltracés. Het is vanuit veiligheid en betrouwbaarheid belangrijk dat indiener 24/7 toegang heeft tot deze tracés. Het uitgangspunt voor indiener is: tracés in openbare grond, voldoende werkruimte bovengronds en geen afgesloten verharding (zoals asfalt) boven kabels. Het laatste punt, zeer terughoudend zijn met asfalt, sluit goed aan bij de ambities voor klimaatadaptatie, maar wij zien ook risico's. Hoogwaardigere buitenruimte en betere fietsvoorzieningen leidt vaak tot asfalteren van fietspaden en het gebruik van hoogwaardige bestrating. Wij vragen bij dit soort ontwikkelingen expliciete aandacht voor de bereikbaarheid van onze kabels en leidingen.	Het belang en de regels rond bekabeling in de openbare ruimte zijn de gemeente Rotterdam uiteraard bekend en spelen dan ook een belangrijke rol in onze planontwikkeling. Dit hoort echter niet thuis op het abstractieniveau van een omgevingsvisie maar komt zoals gezegd volop aan de orde bij omgevingsplannen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

23	Indiener stelt voor elke regio een zogenaamd Masterplan op. In een Masterplan is een eindvisie voor 2050 ontwikkeld voor het elektriciteitsnet. Het klimaatakkoord vormt de basis van het Masterplan. Lokale ontwikkelingen met betrekking tot woningbouw, wind, zon, elektrisch vervoer, warmtepompen en warmtenetten zijn ook meegenomen. Voor Rotterdam betreft het twee masterplannen. Het Masterplan Rotterdam-Zuid is gereed en is op 14 juni 2021 gepresenteerd aan een vertegenwoordiging van uw gemeente. In dit Masterplan is opgenomen dat ten zuiden van Rotterdam een nieuw 150/21 kV transformatorstation wordt voorzien. Ook is in Rotterdam-Zuid op korte termijn (<2030) in de omgeving Maas- Rijnhaven één nieuw HS-station nodig. Op 30 augustus 2021 hebben we een eerste gesprek gehad over de mogelijkheden in het zoekgebied. Op langere termijn (>2030) zullen naar verwachting twee stations (Gruttostraat en Putselaan) uitgebreid moeten worden op de huidige of op een nabijgelegen locatie. Het Masterplan Rotterdam-Noord is nog in studie en wordt naar verwachting begin 2022 opgeleverd. Als het Masterplan gereed is, zal indiener deze ook aan u presenteren.	We waarderen het dat indiener werkt aan masterplannen 2050 voor Rotterdam. Wij blijven graag nauw betrokken bij deze trajecten en gaan ook graag het gesprek aan n.a.v. de uitkomsten zodat we gezamenlijk kunnen zoeken naar oplossingen voor de uitbreiding van het energiesysteem.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
24	Onze complimenten voor het integraal meenemen en afstemmen met de hulpdiensten waar het gaat om de visie op bereikbaarheid en inrichting van de buitenruimte. We werken hierin steeds structureler samen en zien dat ook terug in dit document.	We danken de indiener voor de uitgesproken waardering	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

24	Benoemen Veiligheid bij planontwikkelingen Indiener wil graag als organisatie betrokken zijn bij de ontwikkelingen die op het beleidsterrein veiligheid betrekking hebben. De aanwezigheid en inzet van indiener in de stedelijke gebieden maar ook de fysieke ondersteuning van de collega's dragen bij aan de veilig/ en leefbaarheid van de stad. Dat betekent dat er in planontwikkeling aandacht voor moet zijn en gebruik kan worden gemaakt van de informatie die de indiener hierbij kan leveren. Thema's voor uw burgers zoals zichtbaar, herkenbaar, vindbaar en bereikbaar, et cetera en thema's voor het effectief opereren van de Nationale Politie zoals logistiek (routing, ontsluiting, veiligheid, snelheid), capaciteit (gebouw, omgeving, parkeren), samenwerking (met de gemeente en andere partners zoals hulpdiensten, OM, Raad vd Kinderbescherming, Veiligheidshuis) en toepassing (dienstbaar, doelmatig voor gebruikers en bezoekers) willen we graag met u delen om te kijken of ze kunnen bijdragen aan uw omgevingsvisie.	Het college herkent de oproep van indiener dat het thema sociale veiligheid een belangrijk aspect is in de fysieke leef-omgeving voor ondernemers en bewoners. De uitwerking zoals gevraagd is meest passend bij de uitwerking van gebieds- en omgevingsplannen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
24	Integraal en samen Tenslotte zou misschien iets meer nadruk gelegd mogen worden op een collectieve integrale aanpak van de gemeente met betrokken stakeholders waarbij gestreefd wordt van het vertalen van verschillende individuele belangen en doelen van stakeholders naar collectieve doelen.	De omgevingsvisie stelt een werkwijze voor die integraal en samen als kernwaarden heeft. In de uitwerking op lokaal schaalniveau worden alle betrokkenen geacht dit in de praktijk te brengen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
24	Verder willen we graag ook periodiek op de hoogte worden gehouden en bij de 2-jaarlijkse evaluatie betrokken zijn.	Wij waarderen het aanbod en zullen u waar relevant bij de evaluatie betrekken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
24	In de definitieve omgevingsvisie zouden we graag de politie als maatschappelijk partner en fysiek onderdeel zien van de stedelijke ontwikkeling. We zullen dit als onderwerp meenemen in het reguliere overleg tussen de eenheid Rotterdam, en de sector Veilig en Stadsontwikkeling van de gemeente Rotterdam.	Wij waarderen de suggestie en staan open voor vervolgsprekken op basis van deze visie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

25	Indiener wil haar waardering uitspreken voor deze breed opgezette, integrale visie op de fysieke ontwikkeling van de stad. Een evenwichtige en aansprekende visie is vereist om de noodzakelijke stappen te zetten en om partners, die de toekomst mede gestalte kunnen geven, daarin mee te nemen	Wij danken uw uitgesproken waardering	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
25	Waar wij ons zorgen over maken is dat de economische betekenis van de binnenstad in de Concept Omgevingsvisie onderbelicht is. Er is (terecht) veel aandacht voor de leefomgeving, voor milieu- en duurzaamheidsthema's en voor 'transities' die de komende jaren nodig zijn. Ook 'nieuwe' economie krijgt veel aandacht. Maar grote delen van de 'huidige' economie zoals bestaande arbeidsplaatsen, de dienstverlening aan consumenten en bezoekers zullen niet wezenlijk veranderen. Wij missen aandacht voor die realiteit en we missen een visie op hoe die bestaande economie in een nieuwe tijd met andere accenten een rol blijft spelen voor bewoners en bezoekers. Dat heeft immers een breder effect, ook op bereikbaarheid.	De term nieuwe economie lijkt het beeld op te roepen dat het bestaande verdwijnt of geen aandacht krijgt. De ambitie gaat ook om doorontwikkeling en moderniseren van het bestaande (bijvoorbeeld op het gebied van duurzaam, circulariteit en digitalisering). Momenteel werkt de gemeente aan een uitwerking van het gebied 'Binnenstad' in de vorm van een koers. De bestaande economie behouden en versterken van de identiteit en sterktes van het huidige winkelgebied en de winkelstraten is daarin een belangrijk uitgangspunt. Hoe we dit gaan doen wordt beschreven in het bijbehorende Uitvoeringsprogramma. De gemeente stelt deze vanaf het najaar van 2021 samen met haar partners, waaronder indiener, op.	Hoofdkeuze Vernieuwen verdient vermogen is gewijzigd.

25	Er wordt meerdere malen gewezen op de balans tussen rust en reuring. Er is zorg over gebrek aan rust in de binnenstad terwijl tegelijk intensivering met wonen wordt nagestreefd. Dat spreekt elkaar tegen: intensivering met woonprogramma kost ruimte en leidt tot extra mensen en bewegingen. Indiener maakt zich er zorgen over dat de behoefte aan rust bij toenemende woondruk kan leiden tot beperkingen voor commerciële functies, voorzieningen en overige activiteiten en evenementen in de binnenstad. Voor horeca ervaart de indiener dit al enige jaren. Hierbij twee aanvullende opmerkingen: 1) Er is meer maatwerk nodig. In horeca is er groot verschil tussen dag-, avond- en nachthoreca. Overlast (reuring) doet zich vooral voor in de nacht, maar ook ruimte voor dag- en avondhoreca leidt onder de inperking van nachthoreca. 2) Niet alle problemen laten zich oplossen door visies en plannen. Veel horeca zou geen of minder problemen geven als ondernemers consequent alle afspraken (maatregelen) nakomen. Waar dit te niet gebeurt is handhaving vereist en die moet eenvoudig zijn. Het belang van een goede en gezonde leefomgeving onderschrijven wij maar onjuiste en te ver gaande inperking van levendigheid en activiteit tast de essentie van de binnenstad aan. Dit heeft gevolgen voor bedrijven, voor bezoekers en voor arbeidsplaatsen. Door maatwerk (en een visie hierop) kunnen veel problemen voorkomen worden.	We onderschrijven dat het vinden van de juiste balans tussen rust en reuring per locatie maatwerk moet zijn. En we onderkennen het belang van activiteiten en evenementen voor het kernwinkelgebied en de economische aantrekkingskracht van de binnenstad. Momenteel werkt de gemeente aan een uitwerking van het gebied 'Binnenstad' met een Koers en bijbehorend Uitvoeringsprogramma. We zullen het onderscheid tussen dag- avond- en nachthoreca in relatie tot rust en reuring dat u in uw zienswijze maakt meenemen in deze producten. In het Uitvoeringsprogramma beschrijven we de maatregelen om tot een goede balans te komen. Handhaving is er daar één van. De gemeente stelt het uitvoeringsprogramma vanaf het najaar van 2021 samen met haar partners, waaronder indiener, op.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	---	---	--

25	Meermalen gaat het over groen in plaats van infrastructuur: verkeerspleinen zullen worden omgezet naar verblijfspleinen. Terugdringen van de auto en tegelijk toename van programma (wonen) kan niet zonder een schaa sprong in het OV-systeem: dat gaat verder dan intensivering op het huidige netwerk. En voor bepaalde activiteiten en doelgroepen blijft de auto essentieel. Onjuiste aanpak van dit doel kan het functioneren van de binnenstad ernstig aantasten; groot risico is bijvoorbeeld dat ingrepen aan de rand van de stad voor ontlast ing van verkeer in de binnenstad, niet tijdig gereed zijn. De opmerking dat het 'Hofplein ontwikkeld zal worden tot een aantrekkelijke en dynamische ruimte voor verblijven en ontmoeten' valt op. Daarmee wordt een indruk gewekt die in de praktijk niet realiseerbaar is. Hierover spraken wij met de gemeente hetgeen tot verheldering leek te leiden: maar de oude formulering blijft hardnekkig rondzingen. Wij verwijzen voor onze inhoudelijke onderbouwing met betrekking tot bereikbaarheid kortheidshalve naar de bij de gemeente Rotterdam bekende zienswijze van indiener op het Programma van Eisen voor het Hofplein. Tevens verwijzen wij naar het overleg dat wij over het VerkeersCirculatiePlan voor de binnenstad met diverse medewerkers van de gemeente Rotterdam hadden.	In de Rotterdamse Mobiliteit Aanpak is meer ruimte voor fietsers, voetgangers en het openbaar vervoer een belangrijk uitgangspunt. De auto heeft nog steeds ruimte in de toekomstige binnenstad, maar minder dan in de huidige situatie. In het Verkeerscirculatieplan binnenstad is dit verder uitgewerkt op welke routes en verbindingen dit plaatsvindt. Het Hofplein is een belangrijke plek in de stad waar deze verandering in mobiliteit (meer ruimte voor fietsers, voetgangers en het OV) zichtbaar wordt. Het Hofplein draagt bij aan het versnellen van de mobiliteitstransitie en het huidige OV-systeem kan deze korte termijnontwikkeling aan. Het versterken van het verblijfsklimaat in de binnenstad, zal niet ten koste gaan van de bereikbaarheid van de binnenstad, omdat er grotere schaal nieuwe investeringen plaatsvinden, zoals snel en nieuw regionaal OV, ombouw van de Oude lijn en ook de fiets meer ruimte krijgt. In de verdere uitwerking van de visie en het meer groen ipv infrastructuur worden in de planvorming gezamenlijk en zorgvuldig met de partners in de binnenstad samengewerkt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	---	--	---------------------------------------

25	Indiener onderkent het belang van de Concept Omgevingsvisie en onderschrijft de grote lijnen van de perspectieven en de hoofdkeuzes daarin. Desalniettemin willen wij onze zorg met de gemeente delen en rekenen erop dat hiermee bij verdere afronding van de Omgevingsvisie rekening wordt gehouden. Met voorlopig deze twee belangrijke aandachtspunten: • De economische betekenis van de binnenstad is onderbelicht; dat betreft onder meer de huidige typen bedrijvigheid die ook in de toekomst grotendeels onveranderd van betekenis blijven; • Keuzes voor een richting in de visie laat onverlet dat later alsnog planvorming met zorgvuldige afweging moet plaatsvinden voor concretisering. Dit geldt bijvoorbeeld voor de 'balans tussen rust en reuring' en voor 'groen in plaats van infrastructuur'. Maatregelen in de binnenstad raken vele belangen en kunnen grote gevolgen hebben. Indiener is thuis in de binnenstad en vervult daar een rol voor veel ondernemers en eigenaren van vastgoed. Vanuit die hoedanigheid wordt indiener graag betrokken bij de uitwerking van plannen voor de binnenstad, ook bieden we aan om onze kennis en netwerk in te zetten en zo bij te dragen aan planvorming in de binnenstad.	We zijn het eens met de zienswijze dat de binnenstad van groot belang is voor de economie van Rotterdam. Vanaf het najaar van 2021 werkt de gemeente aan het uitvoeringsprogramma Binnenstad. Dit doen zij in goed overleg met de belangrijkste partners in het gebied, waaronder indiener. Jullie worden t.z.t. uitgenodigd voor de bijeenkomst(en). Doel van het uitvoeringsprogramma is beschrijven hoe we samen met onze partners de opgaven en doelstellingen voor de binnenstad waar kunnen maken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
26	Allereerst complimenten voor de Ontwerp-Omgevingsvisie Rotterdam. Het is een mooie, complete en integrale visie op de ontwikkeling van de stad. Wij herkennen hierin ook veel van de maatschappelijke opgaven waaraan wij met u samenwerken, zoals de inzet op vitale wijken, de inclusieve stad en het blijven benutten van kansen binnen het NPRZ.	Wij danken u voor dit compliment	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

26	De betaalbaarheid van het wonen komt ook aan de orde in de Ontwerp-Omgevingsvisie, waarbij de focus vooral ligt op jongeren, ouderen en starters. De behoefte aan betaalbare huurwoningen is echter ook groot onder de andere groepen woningzoekenden. Wij vragen blijvende aandacht voor de ontwikkeling van voldoende sociaal huuraanbod voor alle Rotterdammers die hierop aangewezen zijn.	De focus in het huidige bouwprogramma ligt voor wat betreft het sociale segment - in lijn met het Addendum Woonvisie - op ouderen, jongeren en studenten. Wij zijn het echter met u eens dat de betaalbaarheid van wonen voor een breed scala aan doelgroepen een opgave is. Wij zullen de teksten hierop nuanceren	Hoofdkeuze Vitale Wijken is gewijzigd
26	U noemt de visie een adaptief instrument waarover u continu in gesprek blijft met alle belanghebbenden. Woningcorporaties zijn belangrijke partners in de ontwikkeling van de stad. Wij praten daarom graag met u verder over de vertaling van deze visie naar integrale uitvoeringsprogramma's en projectontwikkeling, zodat we daadwerkelijk samen kunnen "stadmaken".	Dank voor uw aanbod.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
27	Ons belangrijkste bezwaar tegen de Ontwerp Omgevingsvisie is dat ecologie niet leidend is voor het beleid ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling. De aandacht lijkt vooral te gaan naar demografie, economie (inclusief energie-economie en de fossiele industrie) en de daarvan afgeleide energietransitie, klimaat en helemaal achteraan, in bijzinnen en sub-paragrafen, eindelijk biodiversiteit. Dat is precies de omgekeerde volgorde. Het daaruit volgende ruimtelijke beleid kan dus niet anders dan verkeerd gericht zijn en uiteindelijk in potentie desastreus voor onszelf, onze kinderen en kleinkinderen, onze stad en onze planeet. ii De focus op economie blijkt al direct uit de titel: Goede Groei. Maar goede groei bestaat niet (meer), heeft in zekere zin nooit bestaaniii.	Uw zienswijze met veel aandacht voor ecologie wordt gewaardeerd. Rotterdam staat voor een aantal zeer grote uitdagingen, waartoe een ecologisch verantwoorde, biodiverse, natuurinclusie ontwikkeling zeker behoort. Tegelijkertijd zien wij ons genoodzaakt ook andere belangrijke uitdagingen voldoende aandacht te geven, die ook cruciaal zijn voor Rotterdam. Een tekort aan woningen en een transitie naar een duurzame economie zijn in onze ogen echter uitdagingen die evenzoveel aandacht verdienen. Deze omgevingsvisie is in onze optiek daarmee een visie die een verschillende doelen in balans probeert na te streven.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

27	Desondanks denkt Rotterdam nog steeds dat groei ook 'goed' kan zijn. De noodzaak tot groei stellen wij ter discussie: dat is in onze visie helemaal niet de prioriteit voor Rotterdam. Alle aandacht moet naar kwaliteit gaan en niet naar kwantiteit. En stellen voor om de titel te wijzigen in: Goede Stad, een veel natuurinclusiever en daarmee ook humaner uitgangspunt. En vervolgens – uiteraard – om het beleid dus ook vanuit die nieuwe titel en dat nieuwe perspectief te herzien. 2 Biodiversiteit en de stedelijke ecologische hoo	Rotterdam is in trek als stad en op basis van demografische prognoses groeit het aantal inwoners en de vraag naar woningen in Rotterdam sterk. Dat het aantal inwoners zal groeien is in de eerste plaats een gegeven. Een trend die wij als Rotterdam kennen, maar ook samen met andere gemeentes, provincies en het Rijk als gezamenlijke opgave onderkennen. Hoe we met een zekere mate van groei om willen gaan als Rotterdam en hoe we dit in onze stad goed vorm kunnen geven is wel een keuze. Om Rotterdam beschikbaar en toegankelijk te houden voor alle Rotterdammers realiseren we nieuwe woningen, zodat we aan de vraag kunnen voldoen. Het niet bouwen van nieuwe woningen leidt tot nog meer excessieve prijsstijgingen en daarmee een verminderde toegankelijkheid van Rotterdam. Daarnaast leidt het realiseren van nieuwe woningen binnen de stad tot kansen om de stad aantrekkelijker te maken en om invulling te geven aan de grote transitieopgaven op het gebied van klimaat, mobiliteit en energie. De noodzaak om te groeien levert synergie op met andere ruimtelijke opgaven zoals de transformatie van verouderde haven- en bedrijventerreinen en maakt het mogelijk om hoogwaardige openbare ruimte toe te voegen. Het zorgt ook voor meer draagvlak voor voorzieningen en het behoud van het open landschap en natuur om de stad. Verdichting maakt een duurzame stedelijke ontwikkeling waar wonen, werken en recreëren op korte afstand van elkaar mogelijk.	Enkele passages in hoofdkeuze Verstedelijken & verbinden zijn gewijzigd.
27	2.1 De grenzen van ons handelen De ontwerp Omgevingsvisie geeft geen – of in elk geval niet voldoende, of met verkeerde focus – rekenschap van de enorme uitdaging waar de planeet voor staat. Deze zijn onder meer in kaart gebracht door het Stockholm Resilience Centre, dat onder de noemer Planetary Boundaries de stand van zaken van de planeet monitort.	In de omgevingsvisie is een veelheid aan uitdagingen gebundeld. De Rotterdamse omgevingsvisie geeft naar ons inzicht rekenschap van de uitdagingen op het gebied van klimaatadaptatie en andere mondiale opgaven. Met onder meer de hoofdkeuzen "Prettig leven in de delta" en "Schouder onder de energie- en grondstoffen transitie" geeft de omgevingsvisie richting aan het handelen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

27	2.3 ... en stel eerst de beoogde, toekomstige ecologische hoofdstructuur vast Onze belangrijkste aanbeveling (en daarmee onze belangrijkste kritiek), in zeker opzicht zelfs de enige, is daarom: Stel eerst de gewenste ecologische hoofdstructuur van de stad vast, inclusief beleid ten aanzien van biodiversiteit, stikstof-fosfor en natuurwaarden. Baseer daarop alle overige ruimtelijk gewenste ontwikkelingen en maak de uitgangspunten en netwerken van de stadnatuur daarbij tot leidende waarden. Het is denkbaar dat de vaststelling van de Omgevingsvisie daardoor vertraagd wordt, maar ja wie te laat begint met het besef dat het nu toch echt anders moet, loopt de kans achter de feiten aan te lopen. De Omgevingsvisie is te belangrijk en te verstrekkend om dergelijke risico's te lopen. De door onszelf veroorzaakte problemen zijn té acuut om niet direct, gisteren nog, het roer drastisch om te gooien.	Zie bovenstaande antwoord.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
27	Het hoeft ook niet moeilijk te zijn, het is zelfs binnen de termijn op te lossen. Verander de titel (dat is essentieel; het toont een aangepaste intentie) en voeg een nieuw hoofdstuk in. Noem het Hoofdstuk 0: De ecologie als uitgangspunt (het getal 0 is in zekere zin de basis van de wiskunde, en daarom van alle wetenschap, zelfs van de economische wetenschap). Doen we dat niet, dan geraken we voorbij 'the point of no return'. Wij behoeven hopelijk niet meer uit te leggen dat dit geen alarmistische, loze kreet is. Het is een wetenschappelijk feit, dat inmiddels wordt ondersteund door een keur aan internationale onderzoeken, organisaties en afspraken. Stel vervolgens vast dat dit leidende uitgangspunt als eerste gaat worden uitgewerkt en dat daarmee alle toekomstige planvorming allereerst dient te worden getoetst aan deze ecologische hoofdstructuur en de daarmee samenhangende doelen ten aanzien van biodiversiteit en natuurwaarde.	Zie eerdere antwoord.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

28	Kom in contact met de individuele volkstuin, blijf niet hangen met het uitnodigen aan de SVIN, slechts een verhuur/onderhouds-vehikel, daal af tot de kern. Daarnaast is het uiteraard goed ook het totaal te zien, alle 45 volkstuinen. Ga met alle volkstuinen in gesprek, informeren en betrek ze bij de plannen. Niet alle volkstuinen zijn aangesloten bij de avvn, momenteel totaal 25 van 45 volkstuinen. Dus een inclusieve stad voor alle bewoners, inclusief volkstuinders.	De koepel van volkstuinverenigingen heeft goed geparticipeerd in de ontwikkeling van de Omgevingsvisie. Ook u bent in de gelegenheid deze zienswijze in te dienen en dat stellen wij op prijs. We vinden elkaar in het belang van volkstuinen. Uit oogpunt van goede groei staat exclusief gebruik van ruimte onder druk. Blz. 102 staat het belang van recreatieve voorzieningen zoals volkstuinen benoemd. Wel moeten ze door meer mensen kunnen worden benut, juist vanwege hun belang voor een prettig leefklimaat. De afwegingen hiervoor werken we uiteraard uit met betrokken partijen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
29	Over het algemeen blij met de 5 perspectieven compact, gezond, inclusief, circulair en productief.	Dank voor uw compliment	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
29	Het zou interessant zijn om deze perspectieven/hogere doelstellingen ook praktisch toepasbaar te maken voor de verschillende projecten en programma's in de stad. Hoe toegankelijk en inclusief is de voorgestelde Rotterdamse Omgevingseffectrapportage ROER? Wat betekenen deze 5 begrippen in de praktijk? Zodat iedereen die werkt aan de stad bij iedere belangrijke beslissing kan toetsen aan deze 5 criteria.	Wij nemen uw opmerking ter harte en delen uw wens om de perspectieven gehanteerd te zien in de gesprekken in de praktijk. De vijf perspectieven zijn te hanteren als ambities, met de hoofdkeuzes heeft het college een eerste vertaalslag gemaakt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
29	Woningbouwopgave (p. 52) De term woningbouwopgave is een te eendimensionale benadering; het gaat om de Woonopgave. Die gaat verder dan alleen woningen bouwen.	Deze pagina gaat specifiek over de bouwopgave in de metropoolregio. De Woonopgave is inderdaad breder. Hier besteedt het onderdeel 'urbanisatie en trek naar de stad' in hoofdstuk 3 aandacht aan. We delen u mening dat het meer dan alleen om bouwen van woningen gaat	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
29	Landschap en Recreatie (p. 56) De omgevingsvisie zou actief moeten inzetten op het verbinden van de verschillende Rotterdamse natuur- en recreatiegebieden rondom de stad. Alleen zo ontstaat er een landschap, natuur en biodiversiteit van betekenis. Door de versnippering van het landschap tegen te gaan -en te herstellen- wordt de stad ook aantrekkelijker.	De aandacht voor relatie stad - platteland - natuur is terug te vinden zowel onder hoofdstuk 4 Rotterdam in de wereld, de regio en het landschap en in de structuren op de kaart prettig leven in de delta.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

29	De titel zegt Samen Stadmaken maar de tekst zegt iets anders: "We (i.e.: de gemeente) bepalen de koers en bewaken de grote lijn, maar nodigen u en anderen uit om mee te denken en te doen." Dit is niet Samen Stadmaken maar klassieke participatie op uitnodiging op bepaalde thema's die de gemeente aanwijst. Het bepalen van de koers in gebieden en rondom projecten in de stad is juist iets dat je samen in een vroegtijdig met stakeholders doet. Hierin heeft een gemeenteraad het laatste woord als hoogste orgaan van de stad. Maar wel pas nadat de doelstellingen op hoofdlijnen van het college, de expertise van ambtenaren over de lange lijnen, de creativiteit en realiteit van marktpartijen en de lokale belangen, energie en ideeën van bewoners, ondernemers en wijknetwerken in kaart zijn gebracht zodat deze tegen elkaar gewogen kunnen worden. De nog niet volledig afgedane motie Samen Stadmaken biedt hiervoor aanknopingspunten.	De omgevingsvisie kent een lange aanloop en begint bij vele verkennende gesprekken. Zo vormt het 'gesprek met de stad' uit 2017 een belangrijk vertrekpunt waarin ruim 9.000 bewoners en ondernemers zich hebben geuit over hun toekomstig Rotterdam. Hun uitingen vormen de basis voor de latere gespreksagenda. De uitnodiging aan elke stadsmaker is om belangen die onvoldoende aanbod komen aan te kaarten. Het Samen stad maken gaat verder dan alleen het instrument omgevingsvisie en biedt dus ook mogelijkheden bij onder meer initiatieven en omgevingsplan.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
29	Er worden 5 hoofdkeuzes voorgesteld waarbij in kaart, logo en tekst '(inter)nationaal verbonden' gelijkgesteld wordt met het RTHA vliegveld. (Inter)nationale verbondenheid anno 2021 is meer dan alleen de klassieke luchtvaart maar gaat ook over de haven, het spoor en digitale verbindingen. De toegevoegde waarde van een vliegveld bij Rotterdam met Schiphol op kleine afstand wordt steeds meer met cijfers betwist. Gezien de energietransitie en veranderende mobiliteitsopgave zou het een goed idee zijn om te onderzoeken of sluiting van het vliegveld en ontwikkeling tot woongebied niet een grotere meerwaarde voor de stad als geheel oplevert. Iets dat bij uitstek de kern zou moeten zijn van een omgevingsvisie	RTHA is een luchthaven die door haar gebruikers - overwegend reizigers uit de regio - wordt gewaardeerd vanwege de nabijheid en het reiscomfort. Het reismotief is meestal recreatief maar ook zakelijk of men vliegt naar familie of vrienden. Daarnaast zorgt de luchthaven voor werkgelegenheid en is het de uitvalsbasis voor de mobiele traumaeenheden en politiehelikopter. De gemeente Rotterdam hecht daarom belang aan de luchthaven RTHA. De gemeente Rotterdam heeft niet het voornemen en bovendien niet de instrumenten om de luchthaven te sluiten. De minister van infrastructuur en waterstaat is bevoegd gezag voor het aanwijzingsbesluit wat de aanwezigheid en het gebruik van de luchthaven vastlegt. De gemeente dient haar bestemmingsplannen hier wettelijk op aan te passen. De minister van infrastructuur en waterstaat heeft evenmin het voornemen om de luchthaven te sluiten. In de luchtvaartnota 2020 – 2050 is opgenomen dat Rotterdam The Hague Airport een regionale luchthaven van nationale betekenis is. Gezien voorgaande ziet de gemeente Rotterdam daarom geen aanleiding een onderzoek uit te voeren naar een andere ruimtelijke invulling van het luchthavengebied. Op basis van verschillende opmerkingen hebben we in de hoofdkeuze	Hoofdkeuze Vernieuwen verdienvermogen is gewijzigd.

		'verdienvermogen vernieuwen' meer tekst besteed aan de luchthaven.	
29	In plaats van alles door het prisma van de woningbouwopgave te bekijken moet een omgevingsvisie uitgaan van de samenhangende stad. En die is gediend bij een combinatie van verschillende functies in plaats van monoculturen. Dus groene scheggen de stad in waar publiek-, sportief- en privaat groen gecombineerd wordt. En de enkele plekken waar sport- of natuurfuncties in de stad toch moeten wijken voor woningen kunnen ingezet worden om in het buitengebied de verbindingen tussen te verschillende natuurgebieden te maken.	De omgevingsvisie zet in op een gebalanceerde groei met kwaliteit voor een gezonde stad. Combineren van functies, multifunctionaliteit is een noodzaak. Om de weerbaarheid van de stad te vergroten zowel tegen klimaatverandering als verstedelijking is gezocht naar de balans tussen bebouwd, groen en blauw in de stad bij de inrichting niet in alleen publiek buitenruimte maar ook op privaat terrein. Het is een opgave voor alle betrokkenen in de stad van initiatiefnemers tot gebruikers.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

29	Vitale wijken (p. 95) De zinsnede "Maar in een aantal wijken en gebieden zijn rigoureuze keuzes nodig om dezelfde kansen te kunnen bieden aan huidige en toekomstige Rotterdammers die daar wonen." lijkt te verwijzen naar een woonvisie die inmiddels van alle kanten achterhaald blijkt. Menging van verschillende functies en lagen van de samenleving in de wijken van Rotterdam is een goed streven, maar niet met de botte bevolkingspolitieke bijl van onnodige sloop-nieuwbouw en verplaatsing van problemen. En zeker niet in tijden van stijgende woonlasten en een wooncrisis.	Wij zijn blij te lezen dat u het idee van menging ondersteunt. Tegelijkertijd blijft er in bepaalde wijken een grote kwaliteitsopgave om de woningvoorraad toekomstbestendig te maken. Wij zien het als onze opgave in de aanpak van deze wijken de menselijke maat op te zoeken en de bewoners centraal te zetten. U leest dit deels ook terug in de teksten over participatie. Voor het overige verwijzen wij u graag naar ons voornemen rond Stadsvernieuwing 2.0	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
29	Nieuw Energiesysteem (p. 111) Op zich goede duurzame energiemix, maar op welke manier komt onze toekomstige energie-infrastructuur tot stand? Het eigenaarschap van de opwek met zon en wind moet niet alleen langs commerciële wegen vormgegeven worden. Juist gedeeld eigenaarschap zorgt voor een goed borging van maatschappelijk belang en het voorkomen van energie-armoede. Zeker bij monopolistische grootschalige oplossingen als een warmtenet. Energie (en zeker het netwerk voor warmte en stroom) is een publieke nutsvoorziening. De landelijke afspraak van 50% lokaal eigenaarschap zorgt ook stedelijk voor draagvlak en steun voor burgercollectieven die de meerwaarde ook weer terug laten vloeien naar de gemeenschap in plaats van aandeelhouders. Ontwerpend onderzoek van IABR (onder andere in de Rotterdamse wijk Bospolder Tussendijken) biedt aanknopingspunten en alternatieven. Klimaatneutrale en circulaire wijken vragen ook een sociale component. Hoe werken we samen aan bewustwording, activering en handelingsperspectief. Deze sociale transitie -die misschien wel belangrijker is dan de technische transitie- ontbreekt in deze omgevingsvisie.	Het energiesysteem van de toekomst maken we samen. Daarom trekken we gezamenlijk op met partners en zorgen we voor een goede afstemming. We onderzoeken bij onze keuzes hoe de omgeving mee kan denken, mede-eigenaar kan worden of anderzijds voordeel kan halen uit de ontwikkelingen. Zonder acceptatie en draagvlak vertraagt de transitie. We bieden ruimte voor bewonersinitiatieven met heldere kaders. In de gebiedsaanpakken aardgasvrij worden bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden gevraagd mee te denken over de transitie in hun wijk. Initiatieven buiten de gebiedsaanpakken beoordelen we en ondersteunen we vanuit het 'ja, mits' principe.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

29	Werkwijze: hoe werken we aan de fysieke leefomgeving? (p.158) Er is niet zoiets als een fysieke leefomgeving. Er is een leefomgeving, en die heeft sociale, culturele, economische, ecologische en ja, ook fysieke aspecten. Hierin klinkt de dominantie en verkokering van het cluster Stadsontwikkeling door. Het is fijn dat het stuk concludeert dat papier alleen niet volstaat: "De gemaakte keuzes in de omgevingsvisie vragen om vervolggesprekken over de uitvoering.". Als de stad een dynamisch, adaptief en integraal verhaal moet worden kunnen deze gesprekken niet alleen ad-hoc plaatsvinden, dat moet staande praktijk worden en blijven. Dat vraagt om sterke wijknetwerken en duurzaam beschikbare lokale ontmoetingsplekken waarin verschillende belangen en groepen samenkomen.	De omgevingsvisie is de visie van de stad op de fysieke leefomgeving. Eens met uw opmerking dat daar ook andere aspecten in terugkomen, die we in de omgevingsvisie ook zo goed en passend mogelijk hebben verwerkt. De kern van de visie blijft echter de fysieke leefomgeving.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
30	Zoals ook eerder in een zienswijze benadrukt, is indiener méér dan een recreatief gebied met extensief ruimtegebruik door relatief weinig mensen. Immers, de ecologische, sociale en educatieve meerwaarde zijn minstens zo belangrijk voor een groen en prettig woon- en leefklimaat in de wijk en omgeving. Het gaat er dan om dat de volkstuinen slim opgenomen worden in groene netwerken en eventuele woningbouwprojecten. Indiener is daarom van mening dat zij van de gemeente mogen vragen om bij de uitwerking van de omgevingsvisie in gebiedsplannen hiermee terdege rekening te houden.	We vinden elkaar in het belang van volkstuinen. Uit oogpunt van goede groei staat exclusief gebruik van ruimte onder druk. In de hoofdkeuze vitale wijken staat het belang van recreatieve voorzieningen zoals volkstuinen benoemd. Wel moeten ze door meer mensen kunnen worden benut, juist vanwege hun belang voor een prettig leefklimaat. De afwegingen hiervoor werken we uiteraard uit met betrokken partijen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	In de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam worden wat betreft fysieke veiligheid, de onderwerpen externe veiligheid, verkeersveiligheid en waterveiligheid beschouwd. Wij zijn blij om deze onderwerpen in de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam terug te vinden.	Wij danken u voor uw compliment.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Wel constateert de indiener dat het bredere concept fysieke veiligheid op dit moment nog onvoldoende aan de ontwikkelingen in uw visie gekoppeld is. Wij dienen deze zienswijze in om meer invulling te geven aan de koppeling met fysieke veiligheid.	De omgevingsvisie geeft een strategische koers op hoofdlijnen, de precieze invulling volgt bij de nadere uitwerking. Dit geldt ook voor aspecten op het gebied van de fysieke veiligheid. Wij maken graag gebruik van uw aanbod om ons daarbij te helpen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

31	In het RRP worden de fysieke veiligheidsrisico's beschreven voor de gehele regio, waaronder de gemeente Rotterdam. Door de koppeling te maken tussen de omgevingsvisie Rotterdam en het RRP kunnen de risico's worden meegenomen in de visie van de gemeente, waardoor de verdere ontwikkeling van Rotterdam veilig kan plaatsvinden en er goede gebiedskeuzes gemaakt kunnen worden. Wij zien dan ook graag een verwijzing naar het RRP terugkomen in de visie.	De omgevingsvisie is gebaseerd op vele onderliggende beleidsdocumenten. In de visie zelf verwijzen we zo min mogelijk naar ander beleid, dat wel degelijk de basis vormt van de inhoud van de visie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Onze ervaring is dat de meeste winst wordt geboekt door veiligheidsvraagstukken aan de voorkant op te lossen in plaats van aan de achterkant te repareren. Gelet hierop is ons advies om de Kernwaarden fysieke veiligheid uit bijlage 2 op te nemen in uw omgevingsvisie. Fysieke veiligheid en zorgcontinuïteit worden daarmee thema's waarover in het begin van het proces is nagedacht. Door het opnemen van de kernwaarden (1 t/m 4) ontstaat in de visie een richtinggevend kader voor het omgevingsplan en toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen.	Wij onderschrijven het belang om veiligheidsvraagstukken aan de voorkant op te lossen. We benoemen het belang hiervan ook in het onderdeel 'omgevingskwaliteit en leefomgeving blijven aandacht vragen'. Over het verwerken van de kernwaarden fysieke veiligheid in het gemeentelijk beleid gaan we graag in gesprek met indiener.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Duurzaamheid In het kader van de energietransitie wordt in de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam vaak verwezen naar de regionale energiestrategie (RES). De RES richt zich met name op ruimte voor wind- en zonne-energie. Beide kennen specifieke veiligheidsrisico's voor de omgeving. De ontwikkelingen binnen de energietransitie zijn echter veel breder dan enkel wind en zonne-energie. Wij zien graag dat deze bredere ontwikkelingen, zoals het gebruik van alternatieve brandstoffen (waaronder waterstof) of de toepassing van geothermie, ook worden meegenomen in de omgevingsvisie Rotterdam. Zonder deze toevoegingen kan er geen totaaloverzicht van de energietransitie gemaakt worden, waardoor tevens de inzichtelijkheid in eventuele veiligheidsrisico's voor de inwoners niet sluitend is.	Omdat de opslag en het gebruik van waterstof op grote schaal nog veel onduidelijkheden kent, moet nog bepaald worden wat de ruimtelijke impact van de waterstofontwikkeling is. In het kader van de voorlopige aanwijzing van Rotterdam als NOVI-gebied wordt gezamenlijk opgetrokken met Rijk, provincie, Havenbedrijf Rotterdam en indiener om de ruimtelijke impact te onderzoeken. Daarbij wordt ook gekeken naar bestaande wet- en regelgeving. Naast de opslag en industriële toepassing van waterstof in het havencomplex zal waterstof ook toegepast worden in de diverse modaliteiten. Over de ruimtelijke impact van waterstof op het gebied van mobiliteit worden stappen gezet. Voor de modaliteiten die deels op waterstof gaan rijden (niches) zullen voldoende vulpunten aanwezig moeten zijn, zowel langs de autowegen als de vaarwegen. Tankstation locaties kunnen hier een rol in spelen, als dit past binnen de veiligheidsregulering. De ruimtelijke impact zal onder andere ruimte vergen voor alle compressietanks die naast de vulpunten moeten komen. Waterstofvulpunten verwachten we niet direct in bewoond gebied, maar er zijn zeker waterstofvulpunten nodig op Rotterdams grondgebied. Uit een eerste	Hoofdkeuze Energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.

		quickscan blijkt dat er weinig locaties geschikt zijn voor waterstof mede vanwege de bestaande veiligheidsvoorschriften. Momenteel formuleren we beleid ten aanzien van tankstations en waterstof vulpunten. Mede op basis van uw opmerking is er in de hoofdkeuze schouders onder de energie- en grondstoffentransitie meer tekst gewijd aan waterstof in relatie tot veiligheid.	
31	In de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam wordt meerdere malen verwezen naar eisen uit de wetgeving als het gaat om het creëren en in standhouden van veiligheid. In de huidige tijd gaan de ontwikkelingen dermate hard, dat de wetgeving vaak achterhaald en niet toereikend is om een veilige omgeving te creëren. Nieuwe innovaties leiden tot nieuwe, soms onbekende risico's die we nu nog niet (volledig) kunnen overzien. De opgave van mitigatie zal leiden tot nieuwe technologieën en daarmee tot nieuwe veiligheidsvraagstukken waarmee (nog) geen of weinig ervaring bestaat en geen regelgeving voor is geschreven. Wij zien daarom graag dat in de visie wordt opgenomen dat de wetgeving niet altijd toereikend is. Waar sprake is van nieuwe ontwikkelingen waarmee in wet- en regelgeving geen rekening is gehouden, zal gebruik worden gemaakt van de meest recente inzichten in samenwerking met de veiligheidspartners.	Wij onderkennen dat de regelgeving soms kan achterlopen op ontwikkelingen. Wij hechten daarom aan de rol van de indiener als ketenpartner voor het uitwisselen van de meest recente inzichten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	in de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam staat beschreven dat de opwekking van elektriciteit meer op gebouwniveau gaat plaatsvinden. Dit valt samen met het multifunctioneel gebruik van daken, door het plaatsen van energieopwekkers te combineren met het vergroenen van daken. Dit vraagt om extra aandacht, aangezien de incidenten die hierdoor kunnen plaatsvinden op moeilijk bereikbare plaatsen kunnen ontstaan. Dit zorgt enerzijds voor toenemende risico's op het gebied van brandveiligheid en anderzijds een complexere inzet voor de hulpdiensten. Wij zien graag dat daar in de visie ook aandacht voor is.	Multifunctioneel gebruik van daken (en gevels) dient altijd te gebeuren binnen de (landelijke/Europese) normen, onder andere voor brandveiligheid. Voor energieopwekkers zijn verschillende normen (in de maak), ook voor groene daken bestaat normering voor brandveiligheid. Tegelijkertijd werkt de gemeente in projecten nauw samen met private en publieke partijen om de eventuele risico's op gebouwniveau op een aanvaardbaar veiligheidsniveau te houden. Op basis van uw opmerking hebben we de tekst in hoofdkeuze 'schouders onder de energie- en grondstoffentransitie' aangepast	Hoofdkeuze Energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.

31	Klimaatverandering. Een van de beschreven uitgangspunten in de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam is het vergroenen van de buitenruimte en het realiseren van waterbergingen. Dit is noodzakelijk om met de gevolgen van klimaatverandering om te kunnen gaan. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is, ook met het oog op de duurzaamheidsopgave, dat de bereikbaarheid van de hulpdiensten geborgd blijft. Wij zien graag dat daar in de omgevingsvisie aandacht voor is.	De gemeente heeft aandacht voor crisisbeheersing en omgang met gevolgen van klimaatverandering. In de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' benoemen we het belang van een goede bereikbaarheid van nood- en hulpdiensten. Ook in het onderdeel 'omgevingskwaliteit en leefomgeving blijven aandacht vragen' benoemen we het belang van een goede bereikbaarheid van nood- en hulpdiensten (specifiek voor gebieden die onder druk staan van omgevingsveiligheid)	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Een beschreven uitwerking van een klimaatadaptieve maatregel in de ontwerp-omgevingsvisie Rotterdam is de overlast van hevige neerslag verminderen in het landschap. Het is belangrijk om de kwetsbare objecten en inwoners van de gemeente als eerst te beschermen tegen de overlast van hevige neerslag en overstromingen in het algemeen. Wij zien daarom ook graag dat de focus in de omgevingsvisie komt te liggen op de kwetsbare gebieden en doelgroepen.	In onderdeel "droge voeten" binnen de hoofdkeuze Prettig leven in de delta is gesproken over de drie manieren om voor droge voeten te zorgen waarbij aandacht wordt besteed aan objecten en gebieden met andere kenmerken. Daarnaast is dit al geborgd in het gemeentelijk beleid waarbij vitale en kwetsbare functies in overstromingsgevoelige locaties bij hoogwater. Hierin wordt geadviseerd met een hogere beschermingsnorm te bouwen. Zie ook de deelstudie Overstromingen, onderdeel van Veiligheidsrisico's in het ROER.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Het plaatsen van zonnepanelen is derhalve alleen mogelijk, mits dit veilig kan. Wij zien deze nuancering graag terug in de omgevingsvisie.	Voor energieopwekkers zijn verschillende normen (in de maak). In het kader van het Rotterdams Klimaat Akkoord wordt o.a. al ingezet op het onderzoeken van de mogelijkheden voor opschaling van zonne-energie op bedrijfsdaken. In deze zoektocht wordt ook nadrukkelijk aandacht besteed aan het onderzoeken van de eventuele veiligheidsrisico's voor zonnepanelen op bedrijfsdaken van loodsen met gevaarlijke stoffen en binnen welke randvoorwaarden deze aanleg van zonnepanelen kan worden gerealiseerd met een aanvaardbaar veiligheidsniveau. Op basis van uw opmerking is de hoofdkeuze 'schouders onder de energie- en grondstoffentransitie' aangepast.	Hoofdkeuze Energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.

31	Leven in de delta Bij prettig leven in de delta weegt onder andere mee hoe wordt omgegaan met de kansen en bedreigingen van het water. De omgevingsvisie besteedt aandacht aan de manier waarop de stad gezond en leefbaar blijft onder veranderende klimaatomstandigheden. Deze veranderende klimaatomstandigheden kunnen ook gevolgen hebben voor de industrie in het havengebied. Een overstroming, bijvoorbeeld, kan in het industriegebied óók het vrijkomen van gevaarlijke stoffen tot gevolg hebben. Wij zien in de omgevingsvisie graag terug dat de gemeente zich hier bewust van is.	De gemeente is zich bewust van de risico's van overstromingen in het havengebied. Om die reden zijn ook samen met het Havenbedrijf en het havenbedrijfsleven adaptatiestrategieën ontwikkeld, die momenteel ook worden toegepast.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Ontwikkelopgaven per (haven)gebied De omgevingsvisie schetst een beeld van de ontwikkelopgaven per (haven)gebied. Een omgevingsvisie zien wij als een uitgesproken kans om hierin een stapje verder te gaan en duidelijk te maken waar de grotere risico's wel, en waar niet wenselijk zijn. Als voorbeeld valt te denken aan bedrijven die vallen onder het Besluit risico's zware ongevallen (Brzo), maar ook bedrijven waar de meest toxische stofcategorieën aanwezig kunnen zijn	Het haven- en industriegebied is, naast een aantal andere plekken, de locatie waar we bedrijven met een hoge milieucategorie, zoals BRZO-bedrijven, willen intensiveren en concentreren. Deze inzet is in lijn met het nationale en provinciale beleid inzake de Rotterdamse haven. Zware bedrijvigheid is ook op droge bedrijventerreinen gevestigd, soms ook dicht bij de stad.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
31	Samenwerking Samen stadmaken is in de ontwerp-omgevingsvisie omschreven als een belangrijk aandachtspunt. Wij zien dat ook als een belangrijk uitgangspunt. Indiener kan u helpen bij het maatschappelijke doel van de Omgevingswet; het creëren en behouden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving. Daarom zien wij graag dat de indiener wordt benoemd als ketenpartner binnen de integrale samenwerking zoals beschreven staat in hoofdstuk 5 van de omgevingsvisie, zoals ook het Havenbedrijf Rotterdam is genoemd op bladzijde 91.	Wij gaan graag in op uw aanbod om onze inzet voor een veilige en gezonde leefomgeving voort te zetten. In de definitieve omgevingsvisie benoemen we geen specifieke partners meer bij het onderdeel samen stadmaken.	Aanpassing hoofdstuk 5

32	Opwaarderen van de eigenstandige culturele dimensie Wij stellen vast dat de creatieve en culturele sector in het ambitieuze en uitvoerige ontwerpdocument summier aan bod komen. Er wordt melding gemaakt van het belang van culturele hotspots en creatieve bedrijvigheid maar dat wordt niet nader toegelicht. Ook worden evenementen, culturele en toeristische attracties genoemd. Ze worden echter alle beschreven als instrumenteel voor ontwikkelingen in de stad (als voorziening) zonder dat wordt ingegaan op de eigenstandige waarde ervan voor de fysieke ruimte in de stad.	Dank voor uw zienswijze waarin u aangeeft dat kunst en cultuur een prominente(re) rol moeten krijgen in de Omgevingsvisie. Wij zijn het met u eens dat kunst, cultuur en de vele verschijningsvormen daarvan een belangrijke rol spelen in de stad en de samenleving, ook in de buitenruimte. Het is een essentiële meerwaarde, bepaalt mede de identiteit van en vergroot de leefbaarheid in deze stad. De Omgevingsvisie geeft een strategische koers op hoofdlijnen. De Omgevingsvisie is per definitie (op grond van de a.s. Omgevingswet) een visie op de fysieke leefomgeving. De praktische en gedetailleerde uitwerking met betrekking tot kunst en cultuur zit in het vastgestelde beleid van de afdeling Cultuur, maar ook in de initiatieven die via de vele subsidieregelingen van afdeling Cultuur worden ondersteund. Een voorbeeld van een recente koppeling van kunst en cultuur met de fysieke leefomgeving betreft het “Stadsakkoord Rotterdam. Sterker door 7 Stadsprojecten”. Onlangs hebben RF, AIR, CBK/BKOR, Cultuur Concreet en de RCB dit medeondertekend. De partijen hebben onder andere afgesproken met elkaar dat ze de komende jaren samen gaan optrekken, zich beschouwen als ambassadeur en de 7 Stadsprojecten samen mee gaan realiseren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
32	De culturele dimensie van deze ruimte is op zichzelf waardevol en zou het vertrekpunt in de Omgevingsvisie moeten zijn. Dat leidt tot een bredere blik op de creatieve en culturele sector dan alleen een instrumentele. De fysieke ruimte in de stad bepaalt in hoge mate de identiteit van stad en bewoners. Typerend voor het Rotterdam van nu is dat deze ruimte niet alleen wordt benut om te leven en te werken, maar ook om kunst en cultuur te maken én te beleven. De International Advisory Board (IABx) adviseerde al in 2017 dat kunst en cultuur door het gemeentebestuur moeten worden omarmd en gewaardeerd als strategische pijler in de stadsontwikkeling. Dit zien wij in dit concept onvoldoende terug en wij pleiten ervoor dit op te nemen.	Zie bovenstaande antwoord.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

32	Ontmoeting en uitwisseling met kunst en cultuur We zagen in de afgelopen jaren de opkomst in de stad van creatieve hubs, kunstenaarsinitiatieven, semi openbare studie- en vergaderplekken, gedeelde werkplekken, debatcentra, beurzen en manifestaties. De sleutel is creëren van nabijheid en het stimuleren van de onverwachte ontmoetingen. Er zou meer moeten worden ingezet op een infrastructuur die stimuleert dat mensen elkaar tegen komen; o.a. door een actief beleid t.a.v. openbare ruimtes. Dat is te meer wenselijk nu deze ruimte in Rotterdam steeds meer onder druk komt te staan, met name in het centrumgebied dat steeds meer 'verdicht' door een explosie van woontorens. Het is positief dat initiatieven en organisaties voor kunst en cultuur in wijken en buurten weer meer aandacht krijgen en worden meegenomen in het gebiedsgericht werken. De stedelijke ontwikkeling met creativiteit, kunst en cultuur neemt een steeds grotere vlucht, alle reden om uw Omgevingsvisie op dit aspect te versterken.	Zie bovenstaande antwoord.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
32	Indiener draagt graag bij aan een sterke Omgevingsvisie met een scherpe blik op kunst en cultuur. Dit aspect is door de indiener zelf en anderen, waaronder het Directeuren-Overleg en de IABx, in de afgelopen periode regelmatig onder de aandacht gebracht bij de gemeentelijke afdeling Stadsontwikkeling. Indiener vindt het jammer om te moeten constateren dat kunst en cultuur in 'De Veranderstad' nog niet de plek heeft die het verdient. Indiener pleit ervoor de Omgevingsvisie hier op aan te passen.	Zie eerdere antwoord.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
33	De beoordeling van de effecten van de omgevingsvisie vallen voor water positiever uit (van 'matig' naar 'redelijk'), al blijkt dat het een kleine stap is (zie figuur 9.2). Gezien het feit dat de positieve onderdelen vaak bestaan uit kansen die ook niet uitgevoerd kunnen worden, zien we dit als een risico. In de samenvatting lijkt het positiever uit te vallen dan dat er in de werkelijkheid zal gebeuren. We verzoeken ofwel de beoordeling aan te passen ofwel een kanttekening toe te voegen in de conclusie.	Het is zo dat de positieve effecten op het watersysteem in de beoordeling afhankelijk zijn van kansen die onzeker zijn. Hier hoort een gevoeligheidsanalyse bij waar rekening wordt gehouden met deze onzekerheden. Uw opmerking hebben we verwerkt in het addendum ROER.	Addendum ROER

33	Klimaat; Als parameter bij de indicator hemelwater wordt enkel de verandering in verwerkingscapaciteit van hemelwater meegenomen. Echter dient in plannen ook rekening gehouden te worden met klimaateffecten (bijvoorbeeld hevigere regenbuien), hoe wordt dit meegenomen? Dit staat verderop in de beoordeling wel benoemd, maar lijkt nu niet meegenomen te worden in het beoordelingskader. Klimaat beïnvloedt ook droogte en waterkwaliteit. Niet meegenomen. Er staat 'verwerkingscapaciteit hemelwater en hinder door wateroverlast'. Onze opmerking van klimaateffecten is niet meegenomen, wat is de reden hiervan?	Wij hebben de indruk dat deze zienswijze en alle hierin gestelde vragen betrekking hebben op eerdere, met waterbeheerders gedeelde concept versies van het ROER. Die opmerkingen hebben inmiddels geleid tot aangepaste teksten, die wij hieronder nader toelichten. Zo wordt bij de verschillende indicatoren voor bodem en water in de deelstudie bodem en water uitgebreid ingegaan op de samenhang met droogte en ook met neerslag, de hevigere regenbuien. Dit wordt beschreven in de Staat van de leefomgeving. Bij de beoordeling van de hoofdkeuzes staan de goede leefomgevingskwaliteit van bodem en water centraal en de effecten van de hoofdkeuzes daarop (grondwatersysteem, fysische bodemkwaliteit, oppervlaktewater en hemelwater). Om rekening te houden met gevolgen van klimaateffecten (hevige regenbuien en droogte) kiest Rotterdam voor meer berging voor hemelwater te creëren, de zogenaamde verwerkingscapaciteit van hemelwater. Die verwerkingscapaciteit bestaat uit infiltratie in de bodem (aanvulling van grondwater) of bergen van water op locatie (in bodem, in water of in gebouw etc.). Deze verwerkingscapaciteit is ingezet om overtollig hemelwater tijdens regen op te vangen om in tijd van droge en tekort weer in te zetten. De verwerkingscapaciteit kan in verschillende vormen voorkomen afhankelijk van het gebied en keuzes van inrichting en draagt niet alleen bij het beperkt van overlast tijdens regen maar ook tijdens droogte. Dit zorgt voor veerkracht van de stad onder alle weersomstandigheden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	--	--	--

33	27, H4.4.3 en 38, Afkoppelen en grondwaterkwaliteit Bij de autonome situatie op pagina 27 wordt geschreven dat de grondwaterkwaliteit afneemt door het afkoppelen van riolering. Op pagina 38 wordt geschreven dat de oppervlaktewaterkwaliteit toeneemt door het afkoppelen. Dit is tegenstrijdig. Wat wordt bedoeld?	Dit is een reactie op een eerdere concept tekst en heeft inmiddels geleid tot diverse aanpassingen, die zijn verwerkt in het ROER. In de staat van de leefomgeving is aangegeven dat Rotterdam al langer uitgaat van het scheiden van schone en vervuilde waterstromen. In de Autonome Ontwikkeling zal met name als gevolg van rioolvervangingsprojecten in steeds meer gebieden hemelwater lokaal geïnfilteerd worden in de bodem. Door afstroming van vervuilde verharde oppervlaktes kan dit lokaal mogelijk leiden tot achteruitgang van de grondwaterkwaliteit. Bij de effectbeschrijving is ingegaan op een andere afvoer van hemelwater en is daarbij aangegeven dat de risico's op lokale grondwaterverontreiniging door de afvoer van hemelwater vanaf het dak en andere verharde oppervlakten via DIT-leidingen en hemelwatervoorzieningen zoals wadi's, ondergrondse waterbergingen nu nog onvoldoende in beeld zijn. Daarom is bij aandachtspunten grondwaterkwaliteit aangegeven dat de meest effectieve maatregelen om afname van de kwaliteit van het grondwater te voorkomen worden getroffen door vóórkoming van intrede van verontreinigingen. Belangrijk is dus preventie en vroegtijdig signaleren van verontreinigingen. Een emissietoets voor een aantal veel voorkomende activiteiten waarin aangegeven wordt de risico's op grondwaterverontreiniging en hoe deze te voorkomen, kan daarbij helpen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
33	31. H4.5.2 Oppervlaktewater Waarom staat hier het Volkerakzoommeer genoemd?	Het Volkerakzoommeer komt aan de orde in de Staat van de leefomgeving, paragraaf 2.7 Aangegeven is in zijn algemeenheid wat in het Waterbeheerplan 2016-2021 van het Hoogheemraadschap van Delfland is aangegeven over de zoetwatervoorziening bij het beheer van het watersysteem. Daarin is aangegeven "De beschikbaarheid van zoetwater voor Delfland hangt op de langere termijn niet alleen af van de klimaatverandering. In dit verband zijn ook de beleidsbeslissingen over een zoet of zout Volkerak-Zoommeer en de verdieping van de Nieuwe Waterweg van belang." Deze tekst is vooral informierend bedoeld.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

33	31 Zoetwatervoorziening De beschrijving van de zoetwatervoorziening is niet helemaal actueel, maar er staan geen gekke dingen in. Wordt dit nog aangepast?	Zie tabel 3.1 overzicht beoordeling KRW-lichamen. Het ROER wordt op dit punt niet meer aangepast.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
33	36 Bergsluis Voor het project Beter Benutten Bergsluis, waarbij een 2-zijdige wateraanvoervoorziening bij de Bergsluis wordt gecreëerd door het aanleggen van een leiding met een nieuw gemaal heeft het algemeen bestuur van Delfland in november 2020 de benodigde financiën beschikbaar gesteld. Het project is in voorbereiding. Trekker is Delfland en er wordt samengewerkt met HHSK en het Deltaprogramma Zoetwater. Binnenkort zal verdere afstemming worden gezocht met de gemeente Rotterdam. Niet benoemd, waarom niet?	De betreffende tekst opgenomen bij de Staat van de Leefomgeving, zie paragraaf 2.7 oppervlaktewater, huidige situatie bij het onderwerp waterkwantiteit, sub onderwerp stedelijke watervraag en -wateraanbod. In het ROER wordt het watersysteem beschreven en effecten van de keuzes uit de omgevingsvisie op het watersysteem (de huidige en toekomstige situatie), niet de werkprocessen en afspraken over specifieke projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
33	43, H4.6.3 Compensatie verhard oppervlak Genoemd wordt 10% compensatie van het verharde oppervlak. Dit is iets wat waarschijnlijk voor (één van de) andere waterschappen geldt. Vanuit Delfland gaan we uit van andere compensatieregelingen voor verhard oppervlak, dit kan ofwel berekend worden met de watersleutel, ofwel met uitgebreidere berekeningen voor complexe ontwikkelingen. Niet meegenomen. Waarom is dit niet opgenomen in het ontwerp?	De tekst die is opgenomen in de Staat van de Leefomgeving paragraaf 2.6 hemelwater, autonome ontwikkeling, is: "Bij nieuwbouw ontwikkelingen dient gelet op de waterbergingsopgave conform het Nationaal Bestuursakkoord Water de toename aan verhard oppervlak gecompenseerd te worden door aanleg van nieuw oppervlaktewater tot 10% van de toename van het verhard oppervlak en/of door alternatieve vormen van waterberging. Dit is afhankelijk van de locatie en/of het betreffende waterschap gebied". In Rotterdam hebben we te maken met drie waterschappen, een nadere specificering van de berekeningswijze per waterschap, heeft in een effectrapportage voor een omgevingsvisie geen toegevoegde waarde. Het ROER beschrijft op hoofdlijn hoe het wordt omgegaan met water in nieuwe ontwikkeling en wat deze maatregelen voor effecten op de omgevingskwaliteit en watersysteem. Het gaat hierom de wijze van beoordelen van mogelijke maatregelen en niet over het specifieke beleid van afzonderlijke waterbeheerders.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

33	47 Bodemdaling In de beschrijving van bodemdaling mist de relatie daarvan met wateroverlast en droogte. (grond)wateroverlast komt eerder voor bij een lager maaiveld, veroorzaakt door bodemdaling. Ook leidt (langdurige) droogte tot versnelde bodemdaling en schade aan funderingen. Beide situaties vragen om meer ruimte voor infiltratie van water in de openbare en privé ruimte. Droogte wordt niet echt belicht in de rapportage. Waarom is dit niet opgenomen in de rapportage?	De relatie tussen bodemdaling en wateroverlast en droogte kom wel degelijk aan de orde. Zie ook het antwoord op uw eerdere vraag over klimaat. In paragraaf 2.3 fysische bodemkwaliteit wordt de relatie in algemene zin beschreven. De bodem in Rotterdam daalt, het maaiveld waarop we wonen, werken en bewegen komt steeds lager te liggen. Het gaat om gemiddeld ongeveer 1 cm per jaar. In Rotterdams stedelijk gebied is de hoofdoorzaak van bodemdaling zetting. Daarbij gaat het om de samendrukking van slappe bodemlagen onder invloed van belasting door vooral (zwarte) ophooglagen. Bodemdaling en -zetting heeft gevolgen voor het functioneren van de stad. Het leidt tot schade aan onder meer gebouwen, bovengrondse en ondergrondse infrastructuur en groen. Telkens zijn inspanningen nodig om de negatieve gevolgen van bodemdaling te beperken. Veelal betekent dit dat maatregelen worden genomen die zelf ook weer nieuwe bodemdaling veroorzaken. Zo is de werkwijze die in Rotterdam al eeuwenlang wordt gehanteerd, het periodiek aanbrengen van een nieuwe zandlaag om het maaiveld weer op niveau te brengen. Deze zandlaag zorgt ook voor afstand tussen maaiveld en grondwater, nodig voor draagkracht voor de wegconstructie e.d. en het realiseren van voldoende gronddekking voor kabels en leidingen, de riolering, het benodigde afschot van vrijval riolering en het is een laag waarin regenwater wordt opgevangen en door wordt afgevoerd. Maar het gewicht van die extra zandlaag zorgt voor nieuwe samendrukking van de holocene deklaag. Ook heeft klimaatverandering consequenties voor grondwaterstanden hetgeen weer invloed heeft op de fysische bodemkwaliteit.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	--	--	--

33	- 1.1.3: beleidskader van de waterschappen mist bij 'algemeen' en 'hemelwater'	Het beleid van de waterschappen is meegenomen als onderdeel van de huidige situatie en autonome ontwikkeling en als onderdeel van het nieuwe beleid, de omgevingsvisie zelf. In paragraaf 1.1.2 van de deelstudie bodem en water is het functioneren van het stedelijk watersysteem en de verantwoordelijkheden in een figuur schematisch aangegeven. In paragraaf 1.1.3. is aangegeven dat er een sterke verwevenheid is tussen het bodem en het watersysteem en het functioneren van de stad. De instandhouding en bescherming van de kwaliteit van bodem- en watersystemen en het duurzaam kunnen blijven gebruiken van deze systemen in relatie tot het functioneren van bovengronds- en ondergrondse ruimtegebruik in de stad is een gezamenlijk belang. De taken en bevoegdheden ingevolge wet- en regelgeving zijn verdeeld. En daarmee ook de ambities in het kader van deze bevoegdheden. In tabel 1.1 : Overzicht belangrijkste (wettelijke) beleidskaders en doelstellingen/ambities voor bodem en water is aangegeven waar de waterschappen een taak hebben gelet op wettelijke bevoegdheden. Dit betreft oppervlaktewater zowel waterkwaliteit als waterkwantiteit en grondwaterkwaliteit. In de andere hoofdstukken van de deelstudie is waar nodig meer informatie over het (beleids)kader aangegeven.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
33	MAIL: Middels deze mail reageren wij op het ontwerp van de Omgevingsvisie Rotterdam. De meeste aandachtspunten van het indienen zijn meegenomen in het ontwerp. Echter zijn ook een aantal punten niet meegenomen of weggelaten. Bijgaand sturen wij onze reactie op het deelstudie 'Bodem en water'. Wij zien graag onze aandachtspunten verwerkt. De beoordeling van de effecten van de omgevingsvisie vallen voor water positiever uit (van 'matig' naar 'redelijk'), al blijkt dat het een kleine stap is (zie figuur 9.2). Gezien het feit dat de positieve onderdelen vaak bestaan uit kansen die ook niet uitgevoerd kunnen worden, zien we dit als een risico. In de samenvatting lijkt het positiever uit te vallen dan dat er in de werkelijkheid zal gebeuren. We verzoeken ofwel de beoordeling aan te passen ofwel een kanttekening toe te voegen in de conclusie.	In paragraaf 9.4.2. van het ROER is aangegeven is dat een verbeterde situatie niet zondermeer tot stand komt. Het ROER geeft aan dat de fysieke bodemkwaliteit (bodemdaling) van invloed is op het functioneren van het stedelijk watersysteem. In relatie tot stedelijke functies en de beoordeling van de hoofdkeuze verstedelijken en verbinden is de beoordeling negatief. De beoordelingstabel geeft ook een bandbreedte weer in mogelijke effecten. De bandbreedte is inderdaad klein. Er zijn onzekerheden waarmee de kansen die nu wordt gezien anders kan uitpakken. In de aanbevelingen wordt aangegeven dat meer borging nodig is, in de omgevingsvisie dan wel in de doorwerking.	Aanpassing in hoofdstuk 7 over het Hoe en het addendum ROER

34	Vroeg mij af of dit document de juridische duidelijkheid geeft waarmee toetsing kan plaatsvinden?	De omgevingsvisie is zelfbindend. Dat wil zeggen dat de gemeente Rotterdam zelf gebonden is aan de uitspraken die in de omgevingsvisie worden gedaan. Hoofdstuk 7 is aangepast om meer duidelijkheid te verschaffen in hoe de omgevingsvisie werkt en samenhangt met ander beleid.	Aanpassing in hoofdstuk 7 over het Hoe
34	Concreet wordt een hoofdstuk aan Rotterdam Zuid gewijd (Nationaal Programma Rotterdam-Zuid (NPRZ), maar zonder aan te geven welke consequenties dit voor andere (aangrenzende) wijken gaat krijgen. · Moeten de bewoners de gevolgen ondergaan of hebben de gevolgen van de geschetste ontwikkelingen een meer concrete basis?	Voor Rotterdam-Zuid wordt het ontwikkelperspectief de komende tijd nog vormgegeven. In de omgevingsvisie is hier een eerste aanzet voor gedaan. Bij het opstellen van dit ontwikkelperspectief wordt vanzelfsprekend de samenwerking opgezocht met bewoners, zoals ook volgt uit het principe 'samen stadmaken'	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
34	Op welke manier wordt de samenhang van de (vele) projecten en de toetsing met de omgevingsvisie uitgevoerd en gepubliceerd?	In de definitieve omgevingsvisie is hoofdstuk 7 aangepast. Hierin staat de samenhang tussen de omgevingsvisie en ander beleid nader toegelicht.	Aanpassing in hoofdstuk 7 over het
34	Opgemerkt is dat delen van het programma adaptief zijn maar ook programma's met een veel vaster karakter worden behandeld. In de praktijk hebben dit soort "vaste" programma's al een voorbereiding gehad waarin de mening van de bewoners al geen of weinig invloed meer heeft en de toelichtingen slechts een informatief karakter hebben; geen inspraak dus. · Welke participatie procedures worden er bij de omgevingsvisie gehanteerd?	In de definitieve omgevingsvisie is hoofdstuk 7 aangepast. Hierin staat ons principe van samen stadmaken nader toegelicht	Aanpassing in hoofdstuk 7 over het
34	Op welke manier wordt de overdracht van kennis bij de volksvertegenwoordigers en bestuurders gewaarborgd en wordt voorkomen dat bewoners geconfronteerd worden onverwachte wendingen van het beleid?	In de definitieve omgevingsvisie is hoofdstuk 7 aangepast. Hierin staat nader toegelicht hoe we de omgevingsvisie actueel houden. De omgevingsvisie is een adaptief instrument dat nu en dan wordt geactualiseerd. Het is aan het college van B&W en de gemeenteraad om hierover te besluiten.	Aanpassing in hoofdstuk 7 over het

34	De ontwikkelingen hebben invloed binnen een gebied groter dan Rotterdam. In de ontwikkeling van de haven staat Rotterdam niet alleen. Gemeld wordt dat “Er intensieve samenwerkingen met de haven- en industrie-complexen in Schiedam, Dordrecht en Moerdijk” aanwezig zijn. · Waarom niet met andere omliggende gemeenten als Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Ridderkerk, enz?	De samenwerking met regiogemeenten is inderdaad breder. We werken met Barendrecht en Ridderkerk aan Agrobusinesspark Nieuw Reijerwaard. Vanuit maritiem hebben we een programma met inbreng van bedrijven uit Alblasserdam tot de 2e Maasvlakte/LMO gemeenten, En de gemeente participeert in de gebiedsontwikkeling Zuidplas. Op regionale schaal werken we ook samen in allerlei verschillende verbanden, waaronder de MRDH (21 gemeenten).	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
34	· Hoe wordt de voortgang van dergelijke samenwerkingen gepubliceerd?	Dat is afhankelijk per samenwerkingsverband. Daarover doet de omgevingsvisie geen uitspraken	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
34	De visie meldt expliciet: “Bij een gezonde en aantrekkelijke regio horen grotere natuur- en recreatiegebieden buiten de stad” · Waarom niet OOK binnen de stad als Kralingse Bos en De Esch; Groene Corridor	Dat geldt inderdaad ook voor de bestaande grotere groengebieden in de stad, dit staat nader toegelicht in de hoofddeel 'prettig leven in de delta'. De tekst waarnaar u verwijst komt uit hoofdstuk 4 waarin het expliciet gaat over de regio.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
34	De stelling: “Om verstedelijking in het oostelijk deel van de stad mogelijk te maken en voor een betere integratie tussen noord en zuid, kiest Rotterdam voor een nieuwe multimodale oeververbinding tussen Kralingen en Feijenoord/IJsselmonde. Deze moet er bovendien voor zorgen dat de bereikbaarheid van werk, onderwijs en voorzieningen wordt verbeterd”. · Waarom multimodaal en niet alleen HOV met de auto buiten de stad om? · Welke concrete gegevens onderbouwen de stelling of zijn dit aannames?	In de Preverkenning Oeververbinding Regio Rotterdam zijn er meerdere locaties onderzocht voor een nieuwe oeververbinding in Rotterdam of net daar buiten. Op basis van deze Preverkenning is gekozen voor een oeververbinding tussen Kralingen en Feijenoord/IJsselmonde. De onderzoeken in de preverkenning laten o.a. zien dat een oeververbinding op deze locatie het meest bijdraagt aan de verstedelijkingsopgave en het vergroten van de bereikbaarheid van werk, onderwijs en voorziening voor het oostelijk en zuidoostelijk deel van de stad. Mede op basis van deze Preverkenning zijn de doelstellingen van de lopende MIRT-verkenning Oeververbinding Rotterdam vastgesteld.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

34	Ook wordt de bovenstaande stelling gebruikt bij een conclusie: "leiden tot een betere bereikbaarheid van banen en voorzieningen voor bewoners op de twee oevers en tot kansen voor verstedelijking. Daarnaast leidt het tot een afname in de verkeersknelpunten op de A16 en in het metro- en tramnetwerk". · Ook hier is behoefte aan concrete gegevens die de stelling zouden moeten onderbouwen of zijn dit aannames?	Zie ook het vorige antwoord. De onderzoeken uit de Preverkenning en de resultaten van de eerste fase van de lopende MIRT-verkenning onderbouwen deze conclusies.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
	· Bij een afname van het verkeer op de A16 komen dan de binnenstad (woonwijken) met milieuvervuilende voertuigen te zitten?	Het oplossen van het bereikbaarheidsknelpunt op de A16 (Brienoordcorridor) is ook een van de doelstellingen van de lopende MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam. Momenteel wordt onderzocht welk effect verschillende bereikbaarheidsmaatregelen hebben op het wegennet in de stad en op de A16 zelf. Op basis van deze onderzoeken zal eind 2022 een afweging worden gemaakt welk pakket van maatregelen het beste bijdraagt aan de doelstellingen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
	· Is dit niet in tegenspraak met het vigerende beleid van de gemeente om auto's een minder prominente positie binnen de stad te geven?	Een van de doelstellingen van de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam is het streven naar een verbetering van de stedelijke leefkwaliteit. Dat betekent dat onder invloed van de ingrepen de situatie op sommige plaatsen in Rotterdam iets zou kunnen verslechteren, maar dat de situatie op de stad als geheel verbeterd. In die zin wordt tegemoet gekomen aan het stedelijk beleid.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
	· Spelen bepaalde toezeggingen op financieel terrein een rol?	De gezamenlijke opdrachtgevers voor de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam, ministerie van IenW, MRDH, Provincie Zuid-Holland en gemeente Rotterdam, hebben bij de start van de verkenning afspraken gemaakt over de doelstellingen voor de MIRT-verkenning en hebben daarvoor ook een startbudget aan middelen beschikbaar gesteld. Er zijn nog geen afspraken gemaakt over de verdeling van dit budget over de uiteindelijke maatregelen die worden gekozen. Deze afspraken zullen eind 2022 worden gemaakt bij het vaststellen van het voorkeursalternatief.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

34	Tenslotte wordt gemeld dat het plan A-Z inzet op het verbeteren van de bereikbaarheid van banen en voorzieningen vanaf en naar Zuid, een her- en opwaardering van Oost, verlichting van de druk op het centrum en de stadswijken en het benutten van de recreatieve potentie van de Maas. Ook wordt de “oplossing” al gegeven: “Dat is te bereiken door een nieuwe, multimodale oeververbinding, die het hele gebied koppelt aan station Stadionpark op de Oude Lijn”. · Op grond van welke redenering kan met een dergelijke “oplossing” de gewenste doelstellingen worden gerealiseerd?	Het realiseren van een nieuwe oeververbinding is een van de maatregelen die bijdraagt aan het realiseren van de ambities voor het gebied Alexander-Zuidplein. Daarnaast biedt het realiseren van nieuwe woningen kansen om de woningvoorraad in de wijken in balans te brengen en zijn er investeringen in o.a. de Maasoevers voorzien.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
	· Is het niet andersom: Meer woningen (Verstedelijking) meer behoefte aan HOV (en niet een multimodale verbinding)? (Oost EN Zuid worden met meer auto's zeker niet “opgewaardeerd”).	Hoogwaardig openbaar vervoer en verstedelijking gaan samen op: goede bereikbaarheid is een voorwaarde om meer woningen, arbeidsplaatsen of voorzieningen te kunnen bouwen, maar tegelijkertijd zorgen nieuwe bewoners, bezoekers en werknemers ook voor meer draagvlak voor het openbaar vervoer.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

35	OPMERKING Vele andere partijen hebben een zienswijze op de omgevingsvisie van de gemeente opgestuurd, waarin al wordt gewezen op de volgende bijdragen van volkstuinparken aan de stedelijke omgeving: Ik ga daar om die reden niet verder op in, maar ik wil nog iets toevoegen in reactie op de beschrijving van volkstuinparken als 'extensief' grondgebruik. Het feit is dat de gemeente wat onderhoud van groenvoorzieningen betreft in de volkstuinparken voor een dubbeltje op de eerste rang zit. Er gaat heel veel vrijwilligerswerk zitten in het onderhoud van de publieke delen en de tuintjes. Dat intensieve onderhoud resulteert in een hoge sierwaarde met uitstraling naar de wandelaars, en een hoge biodiversiteit met meerwaarde voor de fauna in de omgeving. Dit niveau is kostentech- nisch niet realiseerbaar in het 'gewone' door de gemeente onderhouden openbaar groen, waar je meestal overwegend gemaaid gras en bomen en heesters ziet. De inzet die nodig is voor deze hoge kwaliteit wordt geleverd doorvrijwil- ligers (i.h.a. de leden en hun gezinsleden), die hun motiva- tie grotendeels halen uit het eigenaarschap dat zij voelen voor deze omgeving. Pas er daarom voor op met de beschrijvingen van volks- tuinparken als 'extensief' ruimtegebruik. Misschien moet er (nog) beter worden gekeken naar inpassing in de groene buitenruime van de volkstuinparken, met bijvoorbeeld door- lopende wandelroutes en verblijfsplekken zoals picknickta- fels. Maar gooi het kind niet met het badwater weg: bij een overgang van een intensief onderhouden volkstuinpark naar een regulier plantsoen (met wat je extensief onder- houd zou kunnen noemen), zoals de Omgevingsvisie nu nog lijkt voor te stellen, gaat veel kwaliteit verloren.	Volkstuinen dragen bij aan groen en biodiversiteit in de stad en zijn waardevol. We vinden elkaar daarom in het belang van volkstuinen. Uit oogpunt van goede groei staat exclu- sief gebruik van ruimte wel onder druk. In de hoofdkeuze vi- tale wijken staat het belang van recreatieve voorzieningen zoals volkstuinen benoemd. De uitdaging is onder andere dat ze door meer mensen kunnen worden benut, juist van- wege hun belang voor een prettig leefklimaat. De afwegin- gen hiervoor werken we uiteraard uit met betrokken par- tijen.	Geen wijziging in de omgevingsvisie

36	Kijkend naar de spanning op de woningmarkt en de veronderstelde woningnood gaat het ons inziens niet alleen om de aantallen, maar ook om de oppervlakte van woningen en de betaalbaarheid van wonen. Woningcorporaties kunnen relatief grote woningen kunnen opsplitsen. Zo kan bijvoorbeeld relatief snel, eenvoudig en binnen bestaande bestemmingsplannen tegemoet gekomen worden aan de vraag naar betaalbare woningen voor ouderen. De vrijgekomen ruimere woning kan dan weer worden verhuurd aan bijvoorbeeld een gezin, dat nu heel moeilijk een geschikte en betaalbare woning kan vinden in de stad.	Het beter benutten van de bestaande voorraad is inderdaad een mogelijkheid om een de woningnood op te lossen. Juiste betaalbare woningen voor gezinnen zijn schaars. Daarom is het van belang voldoende nieuwbouwwoningen te realiseren zodat de doorstroming (bv van ouderen naar voor hen geschikte woningen) op gang komt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
36	Een andere oplossingsrichting dat het beschikbaarheidsvraagstuk raakt alsmede rekening houdt met het beperkte aantal bouwlocaties in Rotterdam betreft 'optoppen'. Hierbij kunnen circulair woningen worden toegevoegd aan bijvoorbeeld bestaande ouderencomplexen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de opgave op het gebied van voldoende betaalbare ouderenhuisvesting met voorzieningen in de buurt en wordt tevens invulling gegeven aan circulair bouwen.	We herkennen dat het 'optoppen' kansen biedt om in de vraag naar extra woningen te voorzien en om gezinnen in de stad te houden, voor wie de huidige woning te klein wordt. Op plekken waar het wenselijk is bieden we daarvoor de ruimte, bijvoorbeeld in bestemmingsplannen of met subsidies voor vergroten van woningen. Dit is echter een niche in de markt met beperkte aantallen woningen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
36	Op pagina 52 wordt de woningbouwopgave omschreven. Met betrekking tot de sociale woningvoorraad wordt vooral gesproken over spreiding over de regio. We vragen nadrukkelijk aandacht voor het toevoegen van betaalbare voor ouderen geschikte en bestemde woningen. Er is momenteel namelijk geen specifieke doelstelling voor wat betreft het toevoegen van woningen die ook daadwerkelijk zullen worden toegewezen en bewoond door ouderen. Er zijn alleen afspraken gemaakt over het realiseren van voor ouderen geschikte woningen. Als categorale woningcorporatie benadrukken wij deze opgave die natuurlijk een plek verdient in de inclusieve stad die Rotterdam wil zijn.	Zoals verwoord in de Ontwerp Omgevingsvisie streven wij naar een inclusieve stad, waar iedereen een plek heeft om zijn/haar thuis te vinden of te maken. De focus in het huidige bouwprogramma ligt - in lijn met het Addendum Woonvisie en het Langer Thuis akkoord - dus ook bij ouderen. Wij onderschrijven dus de door u gevraagde aandacht voor betaalbare woningen voor ouderen. Het in de Omgevingsvisie opnemen van een specifiek doelstelling voor voor ouderen bestemde woningen gaat vooralsnog te ver. Het is immers een koersdocument, waarin dergelijke concrete uitwerkingen niet worden benoemd.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
37	De omgevingsvisie Rotterdam "de Veranderstad" is een brede studie geworden, goed leesbaar en mooi vormgegeven. Alle voor de provincie relevante thema's worden genoemd, en op veel punten sluit de visie ook aan op het provinciaal omgevingsbeleid. Onze complimenten daarvoor.	Dank voor het compliment	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

37	Verstedelijking (vanuit herziening provinciaal omgevingsbeleid 2021) · Verdichting: In de kaartjes op blz. 72 en 87 staan de OV-knopen aangegeven waarlangs u denkt aan verdichting. De vlekken die daarbij zijn aangegeven zijn nogal specifiek en lijken hele gebieden niet aan te geven waar mogelijk nog kansen liggen. Wij vragen ons af waarom er geen bredere gebieden zijn aangewezen waar verdicht kan worden. Bijvoorbeeld met een aanduiding rond de stations die zich hiervoor lenen.	De gebieden die zijn aangegeven zijn de gebieden waar de meeste grootschalige verdichtingskansen liggen. Dat wil niet zeggen dat in andere gebieden geen kansen zijn voor verdichting langs OV, maar deze zullen vanwege andere functies en bestaande bebouwing beperkt zijn. Op basis van uw opmerking hebben we de legenda van de stedelijke kaart aangepast.	Ja (legenda stedelijke kaart)
37	· Fietsstad en voetgangersstad. Uw gemeente profileert zich de laatste jaren als beiden, maar op de kaartjes zien wij deze ambitie maar beperkt terug. Het kaartje op blz. 74 laat wel een aantal binnenstedelijke assen zien waar de fietser en de voetganger ruim baan krijgen, maar die ambitie lijkt nu beperkt tot de vooroorlogse centrumgebieden. Wij vragen ons af waarom we dit maar beperkt terugzien in de naoorlogse gebieden.	Op de in de omgevingsvisie gepresenteerde kaarten zijn inderdaad alleen een aantal hoofdpaden voor fietsers en voetgangers aangegeven. Het bleek om praktische redenen (leesbaarheid van het kaartmateriaal) niet doenlijk alles in kaart te brengen. De fiets- en wandelinfrastructuur komt echter ook in de na-oorlogse wijken voor.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
37	· Pagina 86: Er staat dat "...Rotterdam kiest voor een nieuwe multimodale oeververbinding tussen Kralingen en Feijenoord/IJsselmonde." Deze passage wekt de indruk dat dit een zelfstandige keuze van de gemeente Rotterdam is. In de context van de MIRT-verkenning is dat niet het geval. Wij verzoeken u om in uw Omgevingsvisie aan te geven dat dit "samen met partners" wordt verkend. Het is namelijk een gezamenlijk traject en keuze. Overigens wordt op pagina 4 wel tekstueel verwezen naar partners van Rotterdam in deze context	Het klopt dat deze keuze samen met de partners wordt gemaakt. De Omgevingsvisie schetst echter de ambities die de gemeente wil realiseren. De Rotterdamse inzet in de MIRT-Verkenning is dat deze multimodale oeververbinding tussen Kralingen en Feijenoord/IJsselmonde er komt. Wij zijn er ons van bewust dat de uitkomst van het keuzeprocess een andere kan zijn dan onze ambitie. Op basis van uw opmerking is deze zin aangepast.	Ja (verstedelijken en verbinden)
37	· Pagina's 87 en 88: Op de kaart staat "een" tracé getekend van de nieuwe HOV-verbinding Kralingse Zoom - Zuidplein. Op dit moment zijn er nog meerdere tracés mogelijk en wekt deze figuur wellicht de verkeerde indruk (namelijk dat er al een tracé bepaald is). Dit geldt ook voor de locatie van de nieuwe oeververbinding zelf. Op de kaart staat "een" mogelijke locatie, maar er zijn momenteel nog meer locaties mogelijk. Wij verzoeken u om in uw Omgevingsvisie toe te lichten in de legenda en/of op de kaart dat het opgenomen tracé "een mogelijk tracé", "nog nader te besluiten" of	U heeft gelijk dat de oeververbinding nog in een verkenning-fase zit en er nog geen keuze is gemaakt voor een definitief tracé. Op basis van uw opmerking is de legenda van deze kaart aangepast.	Ja (legenda kaart pg. 88)

	“in verkenningfase” is. Dit geldt eveneens voor de locatie van de nieuwe oeververbinding zelf.		
38	Pagina 108. Graag de bestaande Buisleidingenstraat en de Leidingenstroken uit de Structuurvisie Buisleidingen 2012-2030 welke beide in de gemeente Rotterdam liggen of aansluiten op de gemeentelijke kabel- en leidingenstroken weergegeven op de kaart.	De kaart verbeeldt de energie- en grondstoffentransitie. De Buisleidingenstraat en Leidingenstroken worden expliciet in de tekst opgenomen in de Hoofdkeuze Verdienvermogen Vernieuwen. Op basis van uw opmerking is deze tekst aangepast.	Hoofdkeuze Verdienvermogen Vernieuwen is aangepast
38	de 55 meter vrijwaringszone aan weerskanten van de Busleidingenstraat Rotterdam - Antwerpen is niet weergegeven in de verbeelding. Wij verzoeken u om de 55 meter vrijwaringszone weer te geven in de verbeelding of te vermelden in het tekstuele deel van de omgevingsvisie.	Deze vrijwaringszone wordt tekstueel verwerkt in de Woordenlijst.	Ja, woordenlijst is aangepast.
38	Een 175 meter brede zone aan weerskanten van de Busleidingenstraat Rotterdam - Antwerpen waarin hetongewenst is dat er zich mensen bevinden die niet zelfredzaam zijn (ziekenhuizen, (basis)scholen, verzorgingstehuizen, bejaardenhuizen, etc.) is niet weergegeven in de verbeelding. Wij verzoeken u om de 175 meter brede zone weer te geven in de verbeelding of te vermelden in het tekstuele deel van de omgevingsvisie.	Deze vrijwaringszone wordt tekstueel verwerkt in de Woordenlijst.	Ja, woordenlijst is aangepast.

38	Pagina 124. Hier wordt gesproken over een leidingencorridor. Echter de Busleidingenstraat en de Leidingenstroken uit de Structuurvisie Busleidingen 2012-2030 worden niet genoemd. Het vermelden van deze modaliteiten met de juiste naamgeving is een must wat indiener betreft aangezien zij aansluiten op de gemeentelijke kabel- en leidingenstroken. In de Busleidingenstraat liggen niet alleen busleidingen met gevaarlijke stoffen, maar ook drink- en afvalwater leidingen, hoogspanningsverbindingen en (internationale) glasvezelverbindingen.	Wij zijn het met u eens dat het goed is om de juiste naamgeving te gebruiken voor de leidingencorridor. Op basis van uw opmerking is de tekst in de hoofdkeuze verdienvermogen vernieuwen aangepast.	Ja, pagina 124 en uitleg in Woordenlijst op pagina 169.
38	Tevens wordt hier verwezen naar de Betuwelijn, maar dit dient Betuweroute te zijn.	Wij zijn het eens met uw opmerking, de tekst wordt aangepast	Ja, pg. 124
38	Pagina 128. Hier dient ook naar de externe veiligheid van busleidingen gekeken te worden.	De kaart op pagina 128 is niet volledig. Externe veiligheid van buisleidingen wordt standaard meegenomen in planvorming en uitvoering. De omgevingsvisie maakt nog geen concrete keuzes over het wijzigen van bestaande of het aanleggen van nieuwe buisleidingen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
39	Zijn er eigenlijk wel statistici betrokken bij het vormen van deze visie? Het Ontwerp Omgevingsvisie Rotterdam 2021 wordt een 'levend' document genoemd, toch blijkt het document op de belangrijkste punten voor de inwoners van Rotterdam verre van dynamisch te zijn, zoals 'het belang' van het alsmaar door blijven gaan met het verdichten van de stad in tegenstelling tot de uitkomsten van het CBS uit 2020 hierover en daar is een muterende pandemie niet eens in meegenomen. Met welk instrument, met welke parameters uit de visie is het belang van verdichten gemeten? Waar kunnen we de numerieke uitkomst van deze meting vinden? Mijn visie is dat het Ontwerp Omgevingsvisie Rotterdam 2021 zo ingericht dient te zijn dat het transparant is en meetbaar: welke 'we' hebben kunnen participeren en op	De omgevingsvisie voor Rotterdam is een koers en ambitiedocument dat inzicht geeft in de diverse invalshoeken die van belang zijn voor onze gemeente en welke ruimtelijke vertaling daaruit voortkomt. Uitspraken in de vorm van meetbare targets is (in dit stadium) niet het doel van de omgevingsvisie. De omgevingsvisie zet namelijk in op een balans van alle door indiener en in de omgevingsvisie genoemde belangen. De omgevingsvisie is in dat geval geen optelsom van gekwantificeerde doelstellingen, maar betreft op elke plek een zorgvuldige afweging. De effecten van de omgevingsvisie op stedelijke schaal zijn onderzocht in de omgevingseffectrapportage, welke ook bij de ontwerp omgevingsvisie is bijgevoegd.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie

	wat voor manier. Dat het meet- en controleerbaar is hoe daarop een besluit is gevormd en wie daar bij zijn betrokken. En dat numeriek aantoonbaar is voor welke groep belanghebbenden een plan gemaakt wordt. Een Ontwerp Omgevingsvisie dient bestand te zijn tegen ondemocratisch misbruik (opportunistische interpretatie die enkel het eigen belang dient) door een politicus, ambtenaar of vastgoedbelegger. Alleen dan kan er met recht van vertrouwen gesproken worden.		
	En tot slot wil ik zeggen dat het Ontwerp Omgevingsvisie Rotterdam 2021 door bovengenoemde hiaten onveilig wordt en juist schadeveroorzakend is in foute handen voor milieu, natuur, burgers, cultuur, specifieke kenmerken, identiteit van een gebied, door afwentelen op nieuwe generaties en daardoor niet aansluit op- en niet in overeenstemming is met de NOVI waarin expliciet gepleit wordt voor het vooropstaande belang van het klimaat en de burgers, het hart van de democratie.	We onderkennen het belang dat indiener schetst waarin aansluiting gezocht wordt met de ambities van de NOVI. Het college is ervan overtuigd dat de Rotterdamse omgevingsvisie expliciet invulling geeft aan het belang van klimaat en participatie. Dit is terug te vinden in onder meer de hoofdkeuzen 'prettig leven in de delta' en 'schouders onder de energie- en grondstoffentransitie'. Naast het centraal stellen van het Samen Stadmaken stelt het college in het kader van de Omgevingswet een participatie leidraad op.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
40	In de ontwikkelingsvisie zien we plekken benoemd voor mogelijke verstedelijking in het Roel Langerak Park en bij Vreelust, waarbij het groen juist in de knel komt en de mogelijkheden om te bewegen, spelen en sporten zouden kunnen worden ingeperkt. En de kansen voor meer de biodiversiteit in die gebieden verkleint. Verstedelijkingsopties rond de Van Nellefabriek (tot aan de A20) in een parkachtige setting zien wij juist als kans om Spangen met dit Unesco Erfgoed te verbinden en ook om de mentale afstand naar het open landschap van Midden-Delfland te verkleinen. En dit kan ons Unesco Erfgoed versterken, dat in de visie nauwelijks aandacht krijgt. Vanaf daar een stevige, aantrekkelijke groene corridor door de Spaanse Polder om per fiets of lopend naar Midden-Delfland te komen, zou mensen meer motiveren om naar buiten te gaan en de aantrekkelijkheid van de wijk verbeteren.	Zowel Roel Langerak Park als de omgeving van de Van Nelle fabriek maken deel uit van hetzelfde zoekgebied voor verstedelijking. Dit betekent dat hier kansen liggen voor verstedelijking. De mate waarin verstedelijking plaatsvindt, op welke locaties precies en hoe zich dat verhoudt tot bestaande functies is in de omgevingsvisie nog niet uitgewerkt. Het verbeteren van de stad-land verbindingen is ook een opgave. Uw suggestie zullen we bij de verdere uitwerking van dit gebied betrekken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

40	In de Spaanse Polder zelf zou veel meer aandacht voor de energietransitie kunnen zijn en voor groene gevels. Het leggen van zonnepanelen op de daken en natuur-inclusief bouwen als voorwaarde om er überhaupt te kunnen (ver)bouwen. Dit is ook voor andere bedrijventerreinen relevant.	"De groene longen van de Rotterdamse economie" is een gebiedsvisie 2030-2035 gezamenlijk opgesteld door ondernemers en gemeente. Met deze visie als basis wordt de komende jaren extra aandacht gegeven aan duurzaamheid, vergroening, veiligheid, arbeid en branding. De gemeentelijke aanpak verduurzamen van bedrijventerreinen loopt inmiddels op diverse terreinen in de stad.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
40	In de visie mist het benoemen van het belang van de culturele sector in de productieve stad, terwijl die Rotterdam zo aantrekkelijk maakt en een belangrijke bijdrage aan de economie levert. Ook kunst in de openbare ruimte is een wezenlijk onderdeel van Rotterdam. En tot slot staat er nog een klein foutje op pagina 77: De Rotte stroomt van oorsprong tot dam. Er is geen bron, zoals ook op de markeringen langs de Rotte is toegelicht.	Wij zijn het met u eens dat de culturele sector van groot belang is voor Rotterdam. De omgevingsvisie geeft een strategische koers op hoofdlijnen. De omgevingsvisie is per definitie (op grond van de a.s. Omgevingswet) een visie op de fysieke leefomgeving. De praktische en gedetailleerde uitwerking met betrekking tot kunst en cultuur zit in het vastgestelde beleid van de afdeling Cultuur, maar ook in de initiatieven die via de vele subsidieregelingen van afdeling Cultuur worden ondersteund. Wij zijn het eens met uw opmerking over de Rotte die geen bron, maar een oorsprong kent. De tekst is hierop aangepast.	Tekst is aangepast in hoofdkeuze prettig leven in de delta hoofdstuk 5 Koers van Rotterdam

41	Complimenten met uw Concept Omgevingsvisie.	Dank voor het compliment	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
41	Indiener wil u vragen om in de tekst over 'A tot Z' (blz. 140 – 148) ergens op te nemen dat het breed gedragen initiatief Kralingen aan de Maas onderdeel is van de ontwikkeling. Kralingen aan de Maas draagt bij aan heel veel van de doelen van 'A tot Z'.	We zijn bekend met Kralingen aan de Maas en zijn gecharmeerd van het initiatief. Binnen de gebiedsuitwerking A-Z wordt onderzoek gedaan naar verbetering van de leefkwaliteit in Kralingen-Oost en de Esch, waarbinnen uw initiatief onderdeel van de mogelijke oplossingen is. Omdat er nog geen besluitvorming over is genomen wordt uw initiatief op dit moment niet opgenomen in de omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
41	Stedelijke opgaven worden steeds integraler. Immer meer belangen moeten bediend worden met steeds minder ruimte. Met name de vraag 'met wie' en 'hoe' verbeteren we de stad, zal een bottleneck blijken in het tempo en ambitieniveau voor uitwerking van opgaves. We zouden daarom aanbevelen dat de gemeente Rotterdam stuurt op 'energie', en dit opneemt in de Omgevingsvisie. Met andere woorden: Prioriteit geven aan plekken waar bewoners, lokale partijen en andere belanghebbenden warmlopen en zich organiseren rondom gedeelde belangen.	Samen stadmaken is een van de principes van goede groei die centraal staan in deze omgevingsvisie. In de definitieve omgevingsvisie is hoofdstuk 7 aangepast, waarbinnen dit principe verder wordt uitgelicht.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
42	Student en starter in de stad. In Rotterdam is er een tekort aan woningen voor deze doelgroepen (studenten en starters), maar in het bijzonder ook te weinig betaalbare woningen. Betaalbaarheid is een grotere zorg voor degene die wonen buiten het bezit van een woningcorporatie. Daarom willen ook de gemeente vragen om in de samenwerking met ontwikkelaars van nieuwe panden bestemd voor student en starter, ook goed te kijken naar de betaalbaarheid.	Wij delen uw zorgen omtrent betaalbaarheid van wonen. Met onder meer het Actieplan Middenkoop i.o., het Actieplan Middenhuur en het Akkoord Studentenhuisvesting zetten we in op het langjarig borgen van het aanbod en de beschikbaarheid van woningen voor doelgroepen als starters en studenten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

42	Prettig leven in Rotterdam. Indiener is voorstander van het voornemen van de gemeente om samenwerkingen aan te gaan in het kader van verduurzaming. Wij willen aangeven dat we de verduurzamingsuitgave graag gekoppeld zien worden aan het verbeteren van het woonklimaat. Indiener ontvangt veel signalen van studenten die last hebben van hittestress, waardoor zij vlak voor de zomervakantie, de periode waarin het hardst gestudeerd moet worden, in een te warme kamer zitten.	Zoals omschreven in de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' zetten we in op een verbetering van het leefklimaat in de stad en daarmee het tegengaan van hittestress. Daarnaast zetten we in op gezonde woningen. Op basis van uw opmerking hebben we de teksten onder 'verbeteren kwaliteit leefomgeving' aangepast.	Tekst hoofdkeuze Prettig leven in de delta is aangepast.
42	Groen in de stad. Wij waarderen dat de omgevingsvisie ook constateert dat groen nodig is en verzoeken u bij de verlichtingsopgave voldoende verblijfsruimte over te houden of door slim gebruik van bezorgd daktuinen en parken juist kwalitatief verblijfsruimte te creëren waar studenten en starters kunnen sporten en recreëren in de omgeving van complexen voor deze doelgroepen.	Fijn dat het waarderen van groen en verblijfsruimte in de stad in de Omgevingsvisie wordt opgemerkt. De hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' markeert en zet het belang van kwaliteit van groen in alle vormen van buitenruimte op de kaart voor alle doelgroepen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
43	• Een thema dat in deze ontwerp-omgevingsvisie naar ons oordeel onderbelicht gebleven is, is het thema 'veiligheid'. Dit is een serieuze omissie.	Het onderwerp omgevingsveiligheid is toegevoegd in tekst bij hoofdkeuze 'prettig leven in de delta'.	Tekst hoofdkeuze Prettig leven in de delta is aangepast.
43	In juli 2020 heeft de gemeente Rotterdam een zienswijze ingebracht bij de minister van Infrastructuur en Waterstaat op de concept Luchtvaartnota 2020-2050. In deze zienswijze, die in de Raad behandeld is, heeft de alle huidige en toekomstige ontwikkelingen op en rond de luchthaven beschreven die relevant zijn voor de gemeente Rotterdam. Echter, in deze ontwerp-omgevingsvisie lijkt de luchthaven, bewust of onbewust, grotendeels over het hoofd gezien te worden. Dat is onuitlegbaar. Wij bevelen u daarom aan om in deze omgevingsvisie Rotterdam The Hague Airport explicieter te markeren door op de relevante plaatsen in het stuk de betekenis en de invloedssfeer van de luchthaven - zowel de gunstige als ongunstige kanten - voor de toekomstige ontwikkeling van de stad duidelijker tot uitdrukking te brengen.	Wij zijn het met u eens dat de luchthaven in de concept omgevingsvisie te weinig aan bod komt. Op basis van uw opmerkingen hebben we een toevoeging gedaan aan de hoofdkeuze 'verdienvermogen vernieuwen'.	Tekst hoofdkeuze Verdienvermogen vernieuwen is aangepast.

43	• De vijf hoofdkeuzes zoals opgenomen in hoofdstuk 5 zijn qua thematiek goed gekozen en zijn ook tot op zekere hoogte ook uitgewerkt. Echter, op onderdelen staan ze op gespannen voet met elkaar, mede gegeven de schaarste aan ruimte in de stad. De confrontatie tussen die onderdelen wordt in de ontwerp-omgevingsvisie niet gemaakt.	Dit klopt. Niet in alle gebieden komen de confrontatie tussen de onderdelen en de urgenties zijn ook verschillend. Hoe de schaarste aan ruimte in de stad wordt opgelost bij confrontatie wordt in hoofdstuk 7 beschrijven in principes en proces. De concrete keuzes vindt plaats in de gebieden afhankelijk van de urgentie van de opgaven ter plaats via gebiedsgerichte afweging in stedelijke context.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
43	Lang niet alle geformuleerde beleidsvoornemens hebben een concrete doorvertaling gekregen in meerjarige uitvoeringsprogramma's met gedekte financiering. Dat maakt het tamelijk arbitrair in hoeverre en op welke wijze die onderdelen de autonome ontwikkeling bepalen. Daardoor is het vervolgens lastig om aan te geven wat dan de te verwachten veranderingen in leefomgevings-waarden zullen zijn als gevolg van die autonome ontwikkeling.	In het ROER worden in de autonome ontwikkeling alleen de reeds vastgestelde beleidsdocumenten, ruimtelijke plannen en vergunningen meegenomen, voor zover de uitvoering daarvan al heeft plaatsgevonden, of met zekerheid zal plaatsvinden (ontwikkelingen die onomkeerbaar zijn en waarover definitief besloten is: beleid in uitvoering). In de autonome ontwikkeling worden bijvoorbeeld veel lopende, reeds financieel gedekte woningbouwprojecten meegenomen, zowel in de stad Rotterdam als in de regio (conform basismodel V-MRDH, 2016, het regionale verkeersmodel). In de stad gaat het daarbij onder meer om bouwprojecten als Hart van Zuid, Stadionpark, Parkstad, Zalmhaven, Maritiem District, Rotterdam Central District, Nieuw Kralingen en Park Zestienhoven. Relatief veel bouwprojecten liggen in de binnenstad. Sinds de Verkenning Omgevingsvisie in 2018 is met nieuw beleid al volop ingezet op de toen vastgestelde doelen of perspectieven voor Rotterdam: een compacte stad, een inclusieve stad, een circulaire stad, een productieve stad en een gezonde stad. Daarom zijn beleidskaders, die een nadere invulling geven aan die doelen van de Omgevingsvisie, en waarvoor nog geen concrete uitvoeringsbesluiten zijn genomen, of die met de Omgevingsvisie nog zijn te beïnvloeden, onderdeel van de effectbeschrijving van de omgevingsvisie. Zoals de Rotterdamse Mobiliteit Aanpak. Dit staat uitvoeriger beschreven in de bijlagen 1 en 2 van het hoofdrapport ROER. Aldus is toch een zorgvuldige en onderbouwde effectbeschrijving mogelijk gebleken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

43	En als daardoor de grens niet scherp te trekken is tussen wat tot de autonome ontwikkeling behoort en wat tot de ontwerp-omgevingsvisie behoort, kan het ROER de facto geen zuivere effectenvergelijking tussen de twee situaties presenteren. Met als mogelijk gevolg dat onjuiste conclusies getrokken worden. Doordat verzuimd is om ons advies van 15 september 2020 te betrekken in de Nota van Beantwoording over de NRD, is onze zorg op dit punt nog niet weggenomen	Met de aanpak zoals in het vorige antwoord beschreven is toch een zorgvuldige en onderbouwde effectbeschrijving mogelijk gebleken. De juistheid van de aanpak en van de conclusies zijn getoetst door de DCMR, namens bevoegd gezag, en door de landelijke, onafhankelijke Commissie voor de m.e.r..	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
44	Er wordt natuurlijk al jaren verdicht in de binnenstad, zoals de in ontwikkeling zijnde bouwplannen voor de Westblaak (o.a. nr 230) ook laten zien. Daarvan zijn we op de hoogte. Maar met deze Omgevingsvisie wordt het zoekgebied voor verdergaande verdichting verder doorgezet naar het westen. Die gearceerde zone heeft een bandbreedte van al gauw een paar honderd meter ter weerszijden van de weg of OV-lijn. Die aanduiding op de tekening is mij veel te grof en getuigd naar mijn mening ook niet van zorgvuldig stedenbouwkundig vooronderzoek.	Eens met deze reactie. Deze zone is per abuis op de kaart gekomen. De kaart wordt aangepast door de gele arcering weg te halen vanaf Eendrachtsplein, aan weerszijden van de Rochussenstraat.	Ja (kaart binnenstad is aangepast)
44	1. De bebouwing ter weerszijden van de Westersingel en rondom het Eendrachtsplein is met zijn monumenten een beschermd (Rijks)Stadsgezicht. Een deel valt onder de aanduiding “zoekgebied verdichting”.	Zie reactie hierboven.	Ja (kaart binnenstad is aangepast)
44	2. De “zoekgebied voornaamste verdichting” aanduiding is ook getekend over de huidige bebouwing aan de noordzijde van de Eendrachtsplein en Rochussenstraat. Dat is nu woonbebouwing, compact, zeer gewild en van goede kwaliteit.	Zie reactie hierboven.	Ja (kaart binnenstad is aangepast)
44	De zuidzijde binnen de “(zoekgebied) voornaamste verdichting” wordt gevormd door het Museumpark (wordt momenteel net vernieuwd), Bilderberghotel en monumenten zoals Huis Sonneveld, Chabotmuseum etc. De zone bij het Erasmus MC is inmiddels bijna helemaal verdicht	Zie reactie hierboven.	Ja (kaart binnenstad is aangepast)

44	4. Communicatie door gemeente: Er is geen overleg of mening gevraagd van de vele betrokken vastgoedeigenaren/bewoners in de aanloop naar de gemaakte keuze in de ontwerp Omgevingsvisie. Terwijl het voor die groep toch gaat om een mogelijk ingrijpende ruimtelijke beleidswijziging tot "(zoekgebied) voornaamste verdichting" met onduidelijke gevolgen.	Vanaf begin 2019 heeft op verschillende momenten participatie plaatsgevonden met ondernemers, bewoners en belanghebbenden in de binnenstad. Via een Binnenstads-symposium, digitale peilingen over het gebruik en de waardering van de openbare ruimte, rond nieuw sectoraal beleid (Hoogbouwvisie, RMA, etc) of grote projecten en in de vorm van een aantal digitale werksessies rond deze koers. Daarnaast zijn het toekomstperspectief en de zes gebiedskeuzes onderdeel van het participatietraject van de Omgevingsvisie geweest.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
44	Tot slot: Het zal u duidelijk zijn dat ik verwacht dat de aanduiding als "(zoekgebied) voornaamste verdichting" voor het gebied tussen Westblaak en 's Gravendijkwal en ter weerszijden van Eendrachtsplein en Rochussenstraat uit de ontwerp Omgevingsvisie wordt verwijderd.	Zie eerdere antwoord.	Ja (kaart binnenstad is aangepast)
45	In dit kader vragen we specifiek aandacht voor de lange termijn inzet voor de westelijke oeververbinding en de verstedelijking van delen van de Sluisjesdijk-pier en zone Waalhaven – Rotterdam-Zuid. Dit vereist nadrukkelijk nader overleg. Wij zien op dit moment geen realistische mogelijkheden voor woningbouw in (delen van) de Waalhaven. Wel zien wij kansen voor het versterken van de sociaaleconomische relatie van de Waalhaven met Rotterdam-Zuid.	Woningbouw in de Waalhaven is op dit moment niet aan de orde. Op de lange termijn hebben we het wel over verstedelijking, die nog verschillende vormen aan kan nemen. We blijven graag constructief met Havenbedrijf en andere partners in gesprek - zoals we dat nu al zijn rondom de Sluisjesdijkpier - over hoe we de relatie tussen Waalhaven en Rotterdam Zuid de komende jaren verder kunnen versterken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
46	Ons advies is dat er continu rekening gehouden wordt met de toegankelijkheid bij zowel bestaande als nieuwe gebouwen, woningen en openbare ruimte en andere onderwerpen in de omgevingsvisie inclusief de ROER.	Toegankelijkheid van vastgoed en openbare ruimte is een belangrijk aandachtspunt dat wij in de uitwerking conform ons beleid betrekken	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
47	Wij lezen een focus op de beschikbaarheid van woningen voor jongeren, senioren en middenhuur. Deze vinden wij te eenzijdig. Als wij kijken naar woningzoekenden en slaagkansen in de sociale voorraad ligt er juist ook een grote behoefte om te bouwen voor de sociale huurder met de leeftijd tussen 23 en 65 jaar. Wij vragen u om deze grote groep ook zeker mee te nemen.	Wij zijn het met u eens dat de tekst in de concept omgevingsvisie een te eenzijdige weergave van de opgave is. Op basis van uw opmerking hebben we deze tekst in de hoofdkeuze 'verstedelijken en verbinden' aangepast.	Tekst hoofdkeuze Verstedelijken & verbinden is aangepast.

47	Zuid NPRZ wordt expliciet omschreven in de visie. Daar trekken we al jaren gezamenlijk op en we zien positieve ontwikkelingen. Echter blijft het nodig om komende jaren hier in te blijven investeren en ook steeds kritisch naar onszelf te kijken of we daar de juiste investeringen doen. Zo vragen wij ons af OF en HOE de aanwijzing van Zuid tot “moderniseringslocatie” hier bij aansluit en wat dit in de praktijk betekent. ons verzoek is: kijk niet alleen naar focuswijken, ook naar de wijken die dreigen te kantelen richting een (toekomstige) focuswijk.	In de definitieve omgevingsvisie hebben we de moderniseringslocaties gelijkgetrokken met de focuswijken, zoals die benoemd worden in de hoofdkeuze 'vitale wijken'. De tekst bij de gebiedsuitwerking Zuid is ook hierop aangepast	Tekst hoofdkeuze Vitale wijken en tekst gebied Rotterdam Zuid is aangepast.
47	Zo willen wij ook dat de kwaliteit en de duurzaamheid van vastgoed op peil blijft en waar nodig vergroot. Dit mag echter niet ten koste gaan van de betaalbaarheid van onze woningen. En de transitie van wijken en buurten kan ook een risico vormen voor de beleving en leefbaarheid van de buurt.	Alle doelstellingen die u noemt vinden wij belangrijk. We proberen uitdagingen als betaalbaarheid, verduurzaming en leefbaarheid in balans en in samenhang op te pakken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
48	Aangegeven wordt dat het hoofdwegennet in en rondom Rotterdam, de Ruit, moet blijven functioneren. De doorstroming van de Ruit is hierbij een belangrijke opgave. Binnen de metropoolregio en op regionaal niveau wordt met betrokken partners samengewerkt aan een nieuw plan voor de toekomst van de Ruit dat aansluit bij de goede groei van de stad en regio. Wij onderkennen zeker de noodzaak om voor de mobiliteitsproblematiek in de Noordrand tot een duurzame oplossing te komen. De vraag is echter of, wanneer en waar de voorgestelde inzet de beoogde effecten zullen hebben.	Het goed functioneren van de Ruit is en blijft van economisch belang voor Rotterdam. De omgevingsvisie onder-schrijft dit.	Hoofdkeuze Verdienvermogen vernieuwen; (Inter)nationale connectiviteit: stad, haven en achterland bereikbaar houden, is gewijzigd.

48	De milieugezondheidskaart laat de huidige milieucontouren zien, met in de huidige situatie beperkingen voor woningbouw. Deze beperkingen bevinden zich ook in de zone A tot Z zien (zie betreffende kaart onder paragraaf Binnenstad). Belangrijke aandachtspunten zijn de geluids- en risicocontouren langs de A16, de A20, de Oude (spoor) Lijn en de spoorlijn naar Gouda'. Met betrekking tot het vorenstaande past nog de volgende kanttekening. In sommige delen van ons gebied hebben bewoners te maken hebben met cumulatie van geluid vanuit verschillende bronnen zoals vliegverkeer, wegverkeer en railverkeer. We denken daarbij onder meer aan buurten in het noordwestelijk deel van Schiebroek (drie bronnen) en in Hillegersberg-Zuid (rail en wegverkeer).	De milieugezondheidskaart is slechts indicatief bedoeld. Bij bouwplannen worden de relevante geluidbronnen en cumulatie nauwkeurig in beeld gebracht.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
48	Verstedelijken & verbinden. Op blz. 87 van de omgevingsvisie is op de kaart in geel aangegeven wat 'zoekgebieden voor verstedelijking' zijn. Voor ons gebied is dat in Schiebroek-Zuid langs de RandstadRail en in het Kleiwegkwartier het gebied langs de Ceintuurbaan. Beide 'zoekgebieden' kunnen onze instemming hebben. Voor het gebied langs de Ceintuurbaan hebben wij herhaalde malen verzocht om een ontwikkelvisie te maken. De verdere uitwerking voor beide zoekgebieden zullen we met buitengewone belangstelling volgen.	Goed om te horen dat u uw instemming geeft met de zoeklocaties verstedelijking uit de concept omgevingsvisie. Wij betrekken u graag in het vervolgproces.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
48	Blz. 45. 'Een klein percentage van de Rotterdammers ondervindt hinder van vliegverkeer. Uit de gezondheidsmonitor 2016 blijkt echter dat de lokale situatie anders kan zijn. In Overschie en Hillegersberg-Schiebroek geeft respectievelijk 8,4 en 8,5% van de bewoners aan ernstige hinder te ondervinden van vliegtuiglawaai. Hiermee is dit een van de meest voorkomende bronnen van hinder voor deze wijken'. Bij vorenstaand citaat is het goed om aan te tekenen dat genoemd percentage voor Hillegersberg-Schiebroek uitgedrukt in aantallen betekent dat 3782 bewoners ernstige hinder ondervinden. Overigens betreft het daarbij dan nog 'slechts' bewoners die ernstige hinder ondervinden.	Het percentage inwoners dat ernstige hinder ervaart door vliegverkeer komt voort uit een steekproef van de Gezondheidsmonitor. Een exact getal vermelden is daarom minder geschikt. Dat het om ernstige hinder gaat wordt reeds in de tekst aangeduid.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

48	Vitale wijken. In de omgevingsvisie is m.b.t. vitale wijken op blz. 96 een kaart opgenomen. Op die kaart is een deel van de wijk Schiebroek gemarkeerd / ingekleurd als 'focuswijken stedelijke vernieuwing'. Op zich zijn we het eens met die kwalificatie. Echter, het betreft op die kaart maar een 'fragment' van het deel van de wijk dat onder de naam Schiebroek-Zuid al vele jaren aandacht vraagt en waarvoor in april van dit jaar het Buurtverbeterplan Schiebroek-Zuid gereed is gekomen. Wij stellen dan ook voor om in nader overleg met betrokken partijen waaronder de beide in Schiebroek-Zuid actieve woningcorporaties te bezien of een nauwkeuriger inkleuring van de kaart van de kaart moet worden gegeven.	In de definitieve omgevingsvisie is de tekst en kaart behorend bij de hoofdkeuze vitale wijken aangepast. Graag gaan we met u en woningcorporaties het gesprek aan over het vervolgproces voor de focuswijk Schiebroek-Zuid.	Ja (vitale wijken)
48	Balans in de woningvoorraad. De komende jaren zullen op enkele locaties in Schiebroek-Zuid inderdaad nieuwe woningen worden gebouwd. De vraag is of die aantallen nieuwe woningen voldoende zullen zijn om zelfs de sterke disbalans in Schiebroek-Zuid op te heffen.	Net als u herkennen wij de wens om de woningvoorraad in Schiebroek-Zuid beter in balans te brengen en voelen ons daarin gesterkt door uw zienswijze.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
49	GEEN ADVIES Wij hebben u ook eerder van advies voorzien bij uw advies aanvraag m.b.t. ROER. Wij zien nu geen mogelijkheid om op korte termijn vorm te geven aan de participatie. Beide maken dat wij geen nader advies zullen geven.	Dank voor uw brief, wij gaan graag met u in gesprek over het vervolg.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

50	Hierbij twee punten, de beoogde stedelijke verdichting is nog lang niet voor alle bewoners een uitgemaakte zaak, ook niet voor ons.	Rotterdam is in trek als stad en op basis van demografische prognoses groeit het aantal inwoners en de vraag naar woningen in Rotterdam sterk. Dat het aantal inwoners zal groeien is in de eerste plaats een gegeven. Een trend die wij als Rotterdam kennen, maar ook samen met andere gemeentes, provincies en het Rijk als gezamenlijke opgave onderkennen. Hoe we met een zekere mate van groei om willen gaan als Rotterdam en hoe we dit in onze stad goed vorm kunnen geven is wel een keuze. Om Rotterdam beschikbaar en toegankelijk te houden voor alle Rotterdammers realiseren we nieuwe woningen, zodat we aan de vraag kunnen voldoen. Het niet bouwen van nieuwe woningen leidt tot nog meer excessieve prijsstijgingen en daarmee een verminderde toegankelijkheid van Rotterdam. Daarnaast leidt het realiseren van nieuwe woningen binnen de stad tot kansen om de stad aantrekkelijker te maken en om invulling te geven aan de grote transitieopgaven op het gebied van klimaat, mobiliteit en energie. De noodzaak om te groeien levert synergie op met andere ruimtelijke opgaven zoals de transformatie van verouderde haven- en bedrijventerreinen en maakt het mogelijk om hoogwaardige openbare ruimte toe te voegen. Het zorgt ook voor meer draagvlak voor voorzieningen en het behoud van het open landschap en natuur om de stad. Verdichting maakt een duurzame stedelijke ontwikkeling waar wonen, werken en recreëren op korte afstand van elkaar mogelijk.	Tekst Hoofdkeuze Verstedelijken & Verbinden is aangepast.
50	Verder is de beoogde omslag in mobiliteit denken voor bewoners ook nog lang niet vanzelfsprekend. De auto is nog altijd een belangrijke verworvenheid voor brede lagen van onze bevolking maar ook voor de economische bedrijvigheid.	De auto is en blijft een belangrijk vervoermiddel, ook in de toekomst. De stad zal niet op slot gaan voor autoverkeer. Wel zet Rotterdam in op een mix aan vervoermiddelen die bijdraagt aan een aantal doelen die we hebben in de stad, zoals schonere lucht, minder geluidsoverlast en prettigere openbare ruimte. Om dat voor elkaar te krijgen zetten we in op een mobiliteitstransitie (meer ruimte voor de fietser en voetganger en minder ruimte voor de auto). Dit betekent niet dat er in de toekomst geen ruimte meer is voor de auto. Zoals gezegd is en blijft de auto een belangrijk vervoermiddel.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

50	Het aspect onderwijs en scholing wordt gemist. Het opleidingsniveau kan en moet nog veel beter in Rotterdam.	Onderwijs en scholing zijn essentiële onderdelen in de ontwikkeling van de stad. We erkennen dat Rotterdam hier nog veel in te winnen heeft. De Omgevingsvisie is echter een document dat gaat over de fysieke leefomgeving. Daar waar onderwijs de fysieke leefomgeving raakt benoemen we dat in de Omgevingsvisie, maar het daadwerkelijke beleid van onderwijs en scholing komt terug in andere plannen en visies van de gemeente Rotterdam	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
50	Tenslotte, de Omgevingsvisie is geen plandocument. De Omgevingsvisie schetst de kaders hoe de lokale overheid aankijkt tegen de door de samenleving te ontwikkelen activiteiten in de fysieke omgeving. Ordenen is een waardevol instrument maar altijd ten dienste van de samenleving die haar eigen plan trekt. Het moet dus een levend document zijn.	De Omgevingsvisie is inderdaad een levend document. Zoals we toelichten in hoofdstuk 7 vindt er wanneer daar aanleiding toe is een herijking of herziening van de omgevingsvisie plaats, op basis van nieuwe inzichten, ontwikkelingen in de samenleving of belangrijke beleidswijzigingen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
50	De Gebiedsuitwerking van A tot Z. Belangrijk is bijvoorbeeld de vraag wat de meerwaarde voor bewoners is van het verbinden van A tot Z of anders gezegd van Alexander met Zuidplein.	De verbinding tussen Alexander en Zuidplein leidt tot kansen op verschillende schaalniveaus. In de gebiedskeuzes voor het gebied A-Z hebben we nadrukkelijk de ambitie neergelegd om de groeiopgave in A-Z ook van waarde te laten zijn voor de bestaande bewoners. Dit kan o.a. door de nieuwe OV-verbinding tussen Kralingse Zoom en Zuidplein die zorgt ervoor dat mensen meer banen en voorzieningen binnen een kortere tijd kunnen bereiken. Daarnaast draagt het bij aan de oplossing van drukte op de bestaande metrolijnen. Maar ook door het verbeteren van verbindingen met groengebieden in de stad en de regio en door nieuwe voorzieningen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

50	Verder is de noodzaak tot woningbouw echt te mager en zal uiteindelijk leiden tot wederom een uittocht. Landelijke gebieden zullen meer moeten gaan bijdragen aan de woningbouw.	Rotterdam is in trek als stad en op basis van demografische prognoses groeit het aantal inwoners en de vraag naar woningen in Rotterdam sterk. Dat het aantal inwoners zal groeien is in de eerste plaats een gegeven. Een trend die wij als Rotterdam kennen, maar ook samen met andere gemeentes, provincies en het Rijk als gezamenlijke opgave onderkennen. Hoe we met een zekere mate van groei om willen gaan als Rotterdam en hoe we dit in onze stad goed vorm kunnen geven is wel een keuze. Om Rotterdam beschikbaar en toegankelijk te houden voor alle Rotterdammers realiseren we nieuwe woningen, zodat we aan de vraag kunnen voldoen. Het niet bouwen van nieuwe woningen leidt tot nog meer excessieve prijsstijgingen en daarmee een verminderde toegankelijkheid van Rotterdam. Daarnaast leidt het realiseren van nieuwe woningen binnen de stad tot kansen om de stad aantrekkelijker te maken en om invulling te geven aan de grote transitieopgaven op het gebied van klimaat, mobiliteit en energie. De noodzaak om te groeien levert synergie op met andere ruimtelijke opgaven zoals de transformatie van verouderde haven- en bedrijventerreinen en maakt het mogelijk om hoogwaardige openbare ruimte toe te voegen. Het zorgt ook voor meer draagvlak voor voorzieningen en het behoud van het open landschap en natuur om de stad. Verdichting maakt een duurzame stedelijke ontwikkeling waar wonen, werken en recreëren op korte afstand van elkaar mogelijk. De nieuwe oeververbinding en OV-lijn tussen Kralingse Zoom en Zuidplein biedt kansen om een deel van de verstedelijkingsopgave in dit gebied te realiseren, omdat dit gebied in de toekomst veel beter bereikbaar wordt. Gezien de zeer grote vraag naar woonruimte in Rotterdam verwachten wij niet dat verstedelijking gaat leiden tot een uittocht.	Tekst Hoofdkeuze Verstedelijken & Verbinden is aangepast.
50	Wij vragen van u een duidelijke aanpak samen met de indiener en straks de wijkraden bij de Gebiedsuitwerking Prins Alexander als onderdeel van A tot Z. Geen participatie achteraf maar actieve deelname vóóraf van en door bewoners, ondernemers en instellingen die het gaat raken.	Binnen de gebiedsuitwerking Alexander-Zuidplein zijn we nu al begonnen met de participatieaanpak door bewoners, van onder meer het Lage Land, te vragen naar hun ideeën en wensen voor de toekomst. Ook in de volgende fase vormt participatie een belangrijk onderdeel van de gebiedsuitwerking Alexander-Zuidplein. Ook met de gebiedscommissie blijven we hierover in gesprek.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

50	Gebiedskeuzes. U heeft op blz 146 een zestal gebiedskeuzes gemaakt, dat is wel een verrassing. Met name het punt Ongedeelde stad: van zgn gescheiden stadsdelen naar één geheel kan niet onbesproken blijven. Juist Rotterdam wordt gekenmerkt door wijken met een eigen identiteit en hier voegt u Feyenoord even samen met Kralingen en Prins Alexander. Geeft u dus het Nationaal Programma Zuid op en probeert het op een andere manier?	Met de gebiedskeuze 'ongedeelde stad' bedoelen we het verbeteren van onderlinge verbanden tussen de stadsdelen en het sociaal-economisch verder helpen van stadsdelen die wat achterblijven. De nieuwe oeververbinding is daarin een belangrijke kans en levert een bijdrage aan de doelen van het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid. Met deze gebiedskeuze bedoelen we niet het opgeven van de eigen identiteit van de verschillende Rotterdamse wijken. Zoals u zelf aangeeft is de eigenheid van wijken een typisch kenmerk van Rotterdam dat we willen koesteren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
50	Punt 6 prettige openbare ruimte. Hoe verhoudt zich dat met uw Strategische Woonvisie waar u langs de Boszoom (A16 zone) 5.000 tot 12.000 woningen projecteert en stelt dat de aldaar gelegen sportvelden wel worden opgelost. Ook het volkstuincomplex de Venhoeve zal er aan moeten geloven idem sportvereniging Victoria en het aldaar gelegen golfterrein. Misschien ook nog een stuk van het Kralingsebos onder de noemer Nieuw Alexander Staete ! En wat te denken van de gevolgen voor de wijken Het Lage Land, Prinsenland en s Graveland als onderdeel van het gebied Feyenoord over de rivier. Ook ontbreekt tot op heden het ontwikkelplan Alexandrium incl. de Hoofdweg met een aldaar gelegen bedrijventerrein en demontage inrichtingen.	De Strategische Verkenning Verstedelijking brengt in beeld waar in de stad er kansen liggen om de grote vraag naar woonruimte te accommoderen. Een groot deel hiervan valt binnen de zone Alexander-Zuidplein. Voor de zone Alexander-Zuidplein heeft nog geen bestuurlijke besluitvorming plaatsgevonden waar de verstedelijkingsopgave daadwerkelijk gerealiseerd gaat worden. Deze Omgevingsvisie neemt ook nog geen besluit over de Boszoom, volkstuinvereniging Venhoeve of de andere locaties die u noemt. De komende tijd gaan we, in gesprek met bewoners en partijen als de gebiedscommissies, de keuzes voor verstedelijking verder vormgeven, waarna bestuurlijke besluitvorming volgt in een herziening van de Omgevingsvisie	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
50	Kortom, met de door u gemaakte Gebiedskeuzes van A tot Z als onderdeel van de Omgevingsvisie kunnen wij niet instemmen en stellen een nieuwe start voor om tot een verantwoorde gebiedsvisie en dito uitwerking te komen voor het gebied Prins Alexander.	In de volgende fase werken we toe naar een gebiedsvisie van Alexander tot Zuidplein waarin we concretere keuzes gaan maken voor (onder meer) verstedelijking. Deze gebiedsvisie ontwikkelen we samen met betrokkenen, zoals bewoners en de gebiedscommissies. Ook met u gaan we hierover dus in gesprek	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Concrete input Voor de kleine kernen (of vrijliggende kernen) het belang van woningbouw sterker benadrukken alsook de uitvoering van bestaande woningbouwprojecten.	De integrale opgave voor voorzieningen in relatie tot woningen staat beschreven in het tekstblok 'vrijliggende kernen' in de hoofdkeuze vitale wijken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

51	Concreet Benadruk het belang van groen in Rotterdam als geheel en de kleine kernen in het bijzonder voor de verblijfskwaliteit en het bieden van ruimte voor (sport)verenigingen. De omvang van het groenareaal dient tenminste gehandhaafd te blijven of, waar mogelijk, uitgebreid..	In de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' omschrijven we het belang van parken en groen voor de gemeente als geheel. Hieronder worden ook de vrijliggende kernen inbegrepen. In de hoofdkeuze vitale wijken benoemen we de bijzondere positie die de vrijliggende kernen innemen bij maatschappelijke voorzieningen, waarin we het op peil houden als expliciete opgave agenderen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Steun voor de energietransitie maar houdt de woonkernen leefbaar. Extra maatregelen om een gezonde lucht in de kernen te borgen. Walstroom zo spoedig mogelijk en ook in Pernis.	Gemeente Rotterdam en Havenbedrijf Rotterdam werken samen aan de uitrol van walstroom in het havengebied. Binnen pijler 1 van de gezamenlijke walstroomstrategie ligt de focus op de leefbaarheid in de stad en de kwaliteit van de leefomgeving. We onderzoeken de mogelijkheden voor walstroom nabij stedelijk gebied, inclusief de kernen Pernis, Rozenburg en Hoek van Holland.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Borg de mobiliteit voor alle bevolkingsgroepen. Versterk daarbij met name de rol van het water in Rotterdam in bijzonder de Nieuwe Maas, Het Scheur en de Nieuwe Waterweg. Pas de parkeernorm flexibel toe waar nodig. Geef voldoende bekendheid aan de aanwezigheid van de calamiteitenroutes.	Dank voor uw pleidooi. We zoeken naar manieren om vervoer over water verder te stimuleren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Versterk in elk van de seizoenen en in alle wijken -maar in de kleine kernen in het bijzonder- de aantrekkelijkheid voor bezoekers en toeristen op een manier dat ook de inwoners zelf hiervan profiteren	De bezoekerseconomie is belangrijk voor Rotterdam. Tegelijkertijd zitten er soms ook haken en ogen aan. Daarom geldt dat voor heel Rotterdam - inclusief de kleine kernen - de bezoekerseconomie ten dienste moet komen van de stad en haar bewoners, zoals beschreven in de hoofdkeuze Verdienvermogen vernieuwen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	2. De kernen zelf In de beantwoording van onze reactie op het Roer wordt veelal aangegeven dat het abstractieniveau te laag is voor het opnemen in de omgevingsvisie. In de vorige paragraaf hebben we daarom de items die voor de kernen van belang zijn wat veralgemeniseerd. Dat laat onverlet dat zich dit vertaalt in concrete thema's binnen de kernen zelf. Om verbinding tussen de omgevingsvisie en de inwoners van Rotterdam (en dus onze kernen) te borgen zien wij juist het meenemen van concrete zaken juist als belangrijk. We zouden het daarom waarderen als de omgevingsvisie ondersteund wordt door de concrete voorzetten zoals hieronder benoemd.	In algemene zin geldt dat de door u benoemde concrete voorzetten op hoofdlijnen de omgevingsvisie onderschrijven. Wij zijn dan ook blij met de voorstellen, en nemen ze mee in de uitwerking, maar ze leiden niet tot een aanpassing van de teksten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

51	Wonen Concrete woningbouwprojecten op Rozenburg vormen Rivierenlaan en De Rozet. Voor Pernis gaat het om de projecten Madroel, Loswal en sportpark. Snelle ontwikkeling is wenselijk. Rozenburg pleit voor ontwikkeling van het Schansgebied (Marijkeplein) als nieuw woningbouwproject. Voor Pernis is de herstructurering van bestaande woningvoorraad, met name van de woningcorporatie van belang.	U vraagt aandacht voor een aantal woningbouwprojecten. Verstedelijking op geschikte locaties vinden we in Rotterdam belangrijk, om te voldoen aan de grote vraag naar woningen. In de omgevingsvisie worden een aantal grote zoeklocaties verstedelijking benoemd; tegelijkertijd zijn er kleinere locaties die ook van groot belang zijn. Het voert echter te ver om die allemaal te benoemen en op de kaart te zetten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Groen In aansluiting op deel 1 is het belangrijk dat de groenbestemming op de gehele Landtong van Rozenburg gerealiseerd wordt. Wij pleiten voor een snelle afronding van de gesprekken hierover met het Havenbedrijf. Voor Pernis is ruimte voor de (verplaatsing van) voetbal of andere vereniging belangrijk.	Het college streeft naar het groen houden van de Landtong. Hier wordt verder buiten de omgevingsvisie om aan gewerkt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Duurzaamheid Geen gaswinning in Pernis Om de gezondheids- en geluidsoverlast van de snelwegen te voorkomen/verminderen pleiten wij voor een goede afvoer van de lucht bij de Blankenburgtunnel (aan de zuidkant derhalve naar het oosten). Voor Pernis zou overkapping (met zonnepanelen) van de A4 een waardevolle toevoeging zijn. Voor wat het aantal windmolens op de Landtong betreft zijn overigens met het College sluitende afspraken gemaakt.	De Omgevingsvisie ziet niet toe op gaswinning, de vergunningverlening voor olie- en gaswinning valt onder de Mijnbouwwet en is daarmee een verantwoordelijkheid van het Rijk. Ook de Blankenburgtunnel en de A4 bij Pernis vallen onder verantwoordelijkheid van het Rijk. Vanuit de gemeente hebben wij een adviserende rol en zullen daarin onze duurzaamheid- en leefbaarheidsdoelstellingen voor zover mogelijk inbrengen. Over het aantal extra windmolens op de Landtong Rozenburg zijn door het College inderdaad afspraken gemaakt (niet meer dan twee extra windmolens).	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Bereikbaarheid De effecten van de Blankenburgtunnel op woon- en verblijfsklimaat dienen zorgvuldig in kaart te worden gebracht. Het gaat dan bijvoorbeeld om effecten op de woningmarkt en werkgelegenheid. Anticipatie hierop is nodig. De aanpak van de Vondelingenweg moet snel ter hand genomen worden. Ongelukken in de afgelopen tijd laten de urgentie hiervan zien.	Dit signaal is helder, maar leidt niet tot een aanpassing.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
51	Toerisme Realiseer camperplaatsen op Rozenburg (samen met doorsteek Boulevard – 'De Trap'). Geef bekendheid aan het aantrekkelijk (historisch) karakter van Pernis.	Voorstel is helder, maar leidt niet tot een aanpassing.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

52	Wij dringen aan op spoed bij het realiseren van deze uitwerking. De gedachte dat mogelijk onder tijdsdruk al belangrijke beslissingen zijn genomen vóórdat deze uitwerking is afgerond en zonder dat er gelegenheid is geweest voor een zorgvuldig participatie-, afwegings- en besluitvormingsproces hierover vervult ons van zorg. In het bijzonder denken wij hierbij aan de besluitvorming over de nieuwe oeververbinding.	Besluitvorming over de oeververbinding en verstedelijking in het gebied Alexander-Zuidplein heeft nog niet plaatsgevonden. De komende periode gaan we dit concretiseren in een ontwikkelvisie voor dit gebied die we in een uitgebreid participatieproces met belanghebbenden, zoals bewoners en gebiedscommissies, zullen opstellen. De uitwerking van deze ontwikkelvisie loopt parallel met de uitwerking van de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam, zodat besluitvorming in samenhang kan plaatsvinden. De uitkomsten van de MIRT-verkenning én de uitwerking van het gebied A-Z leiden tot een (partiele) herziening van de Omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Gewaarborgd moet worden dat met name in de wijde omgeving van het tracé van deze oeververbinding kan worden gekozen voor een bij het rustige en groene karakter deze wijken passende mate van verdichting en voor het opheffen van infrastructurele barrières en voorkomen dat nieuwe barrières ontstaan.	Besluitvorming over de verstedelijking in het gebied Alexander-Zuidplein heeft nog niet plaatsgevonden. De komende periode gaan we dit concretiseren in een ontwikkelvisie die we in een uitgebreid participatieproces met belanghebbenden, zoals bewoners en gebiedscommissies, zullen opstellen. Zoals in de gebiedskeuzes toegelicht is het opheffen van infrastructurele barrières een van de ambities binnen de gebiedsuitwerking A-Z	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Daarentegen dient juist de Groene Corridor van Kralingsebos via de Oude Plantage naar het natuurgebied de Eschpolder als een van de belangrijkste groenblauwe verbindingen in Rotterdam te worden versterkt.	De Groene Corridor tussen Kralingsebos en Oude Plantage / de Maas is reeds nadrukkelijk onderdeel van het netwerk van groene verbindingen binnen A-Z. Dit is ook aangegeven op de kaart op p. 141. Onderdeel van de ontwikkelvisie A-Z is het uitwerken van een ruimtelijk raamwerk voor het gebied, waarin de groenblauwe verbindingen worden geconcretiseerd en wordt gekeken waar mogelijkheden zijn voor versterking. Uw suggestie voor versterking van de Groene Corridor zullen we hierin onderzoeken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

52	In concreto impliceert dit het vermijden van een bovengrondse aanleg van de oeververbinding en het verdiept aanleggen van de Abram van Rijckevorselweg.	Besluitvorming over het type oeververbinding vindt plaats met de opdrachtgevende partijen in de MIRT-verkenning Oeververbinding Rotterdam (gemeente Rotterdam, provincie Zuid-Holland, Metropoolregio Rotterdam-Den Haag en Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat). Op dit moment kunnen wij nog geen keuze maken voor de exacte vorm en locatie van de nieuwe oeververbinding. In de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam worden nog diverse mogelijkheden voor de nieuwe oeververbinding onderzocht, zoals een multimodale brug, een multimodale tunnel en een geboorde metrotunnel. Eind 2022 zullen de betrokken partijen gezamenlijk een afweging maken over het voorkeurspakket van maatregelen en bijbehorende bekostiging. Op basis van dit besluit zal een (partiele) hierziening plaatsvinden van de Omgevingsvisie Rotterdam. Dubbel grondgebruik sluit aan bij onze ambities voor goede groei. Ook wij herkennen de opgave om barrièrewerking tegen te gaan, geluidsoverlast terug te dringen en de oversteekbaarheid van infrastructuur te verbeteren, waaronder de Abram van Rijckevorselweg. We willen wijken graag beter verbinden en leefbaarder maken. Er zijn meerdere methoden en oplossingsrichtingen om deze doelen te bereiken en de ruimte in de stad slimmer te benutten. Overkluizing of ondertunneling is er daar slechts één van. Dit is nadrukkelijk geen doel op zich, maar een middel om een doel te bereiken. Het is de vraag of de voorgestelde ondertunneling van de Abram van Rijckevorsweg de enige manier is om het gebied leefbaarder en aantrekkelijker te maken. Daarbij is een belangrijk aspect dat ondertunneling of overkluizing van infrastructuur flinke kosten met zich meebrengen, die afgewogen moeten worden tegen andere investeringen. Op dit moment is het nog te vroeg om uitspraken te doen over het type oplossingen dat nodig is om dit belang richting de toekomst voldoende te borgen. In de uitwerking van het gebied Alexander-Zuidplein zal hier nader op worden ingegaan.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	--	---	--

52	Toevoeging van kwaliteit aan de buitenruimte is naar de mening van de indiener een absolute vereiste om de leefbaarheid op de lange termijn te waarborgen en draagvlak te creëren voor de verdichting.	Verbetering van de openbare ruimte staat centraal in hoofdkeuze 'prettig leven in delta'. Wij zijn het met u eens dat dit een randvoorwaarde is voor de leefbaarheid op lange termijn en zetten daar dan ook op in.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Met betrekking tot de nieuwe wijk Nieuw Kralingen herhalen we hetgeen we in eerdere adviezen al hebben aangegeven: Ook al is het een wijk van bescheiden omvang, er dient wél voldoende aandacht te zijn voor de (tijdige) aanwezigheid van voorzieningen, waaronder openbaar vervoer.	Nieuw Kralingen is in ontwikkeling waarbij rekening is gehouden met wijkvoorzieningen per fase. Gedurende ontwikkeling kan gebruik worden gemaakt van de aanwezige voorziening inclusief het openbaar vervoer (bus en tram in Crooswijk).	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Kralingen-Crooswijk beschikt over onderwijsvoorzieningen op alle niveaus. Er dient wel voldoende aandacht te zijn voor het gelijke tred laten houden van de onderwijsvoorzieningen met de toename van het aantal inwoners in het kader van de verdichting. Daarmee moet rekening worden gehouden met niet alleen genoeg ruimte voor een schoolgebouw, maar ook met speelpleinen en sportmogelijkheden.	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'vitale wijken' vormen de 'referentiewaarden maatschappelijke voorzieningen' de basis voor het laten meegroeien van maatschappelijke voorzieningen, zoals onderwijs, met de groei van het aantal inwoners. In de referentiewaarden wordt ook rekening gehouden met sport- en spelvoorzieningen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	De Esch vergrijst. Toevoegen van woningen in het kader van de verdichting zou daar met name gericht moeten zijn op de komst van meer gezinnen. In het belang van de gang naar de basisschool in deze wijk is een goede en veilige verbinding tussen Brainpark en De Esch voor de toekomstige kinderen in het nieuwe woongebied van Brainpark belangrijk. Het wegnemen van de barrière Abram van Rijckevorselweg is een oplossing.	In het de Strategische Verkenning Verstedelijking (2019) is de Esch aangewezen als gebied waar kansen liggen voor verstedelijking. In de gebiedsuitwerking A-Z wordt in de volgende fase, met participatie van bewoners, verder onderzocht welk type verstedelijking en welke aantallen waar gerealiseerd gaan worden. Wij zullen hiervoor ook het gesprek aangaan met de gebiedscommissie. Het wegnemen van de barrière Abraham van Rijckevorselweg (in welke vorm dan ook) is een van de te onderzoeken maatregelen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Kralingen-Crooswijk beschikt over een aantal voorzieningen op cultureel gebied, maar dit staat wel onder druk. Er is onder meer behoefte aan meer ruimte voor ateliers en kleine podia waar je op een laagdrempelige manier creatief bij elkaar kunt komen.	In de hoofdkeuze 'vitale wijken' erkennen we dat elke wijk zou moeten beschikken over een basispakket aan voorzieningen, waar culturele voorzieningen onderdeel van uitmaken. In wijken met tekorten zetten we in op het inlopen van deze tekorten, of slim gebruik van bestaande voorzieningen. In Kralingen-Crooswijk wordt dit verder uitgewerkt in de voorzieningenplannen	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

52	Ook de sportvoorzieningen zullen moeten meegroeien. In dit verband wijzen wij erop dat het interessante concept van dubbel grondgebruik ook zou kunnen worden toegepast door op (een deel van) de verdiepte Abram van Rijckevorselweg sportvelden aan te leggen. Dit zou ook een verplaatsing kunnen zijn van velden die nu gelegen zijn in De Esch aan de oostzijde van de Kralingsezoom. De huidige plaats van die velden zou dan vrij komen voor woningbouw, mogelijk in combinatie met een metrostation.	Zie eerdere antwoord voor mogelijke verdieping van de Abram van Rijckevorselweg. Het waarborgen van voldoende sportvoorzieningen in de nabijheid van de woonwijken in de zgn sportcirkel is een belangrijk uitgangspunt van de omgevingsvisie. Dit komt tevens terug in gebiedskeuze 6 voor het gebied Alexander-Zuidplein.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	In Crooswijk is de komst van een gezondheidscentrum urgent. Een goede eerstelijnszorg en de komst van nieuwe huisartsen bij de aanstaande pensionering van de huidige en de aanleg van Nieuw Kralingen staat of valt met de aanwezigheid van een modern en goed geoutilleerd gezondheidscentrum.	In de hoofdkeuze 'vitale wijken' erkennen we dat elke wijk zou moeten beschikken over een basispakket aan voorzieningen, waar gezondheidsvoorzieningen onderdeel van uitmaken. In wijken met tekorten zetten we in op het inlopen van deze tekorten, of slim gebruik van bestaande voorzieningen. In Kralingen-Crooswijk wordt dit verder uitgewerkt in de voorzieningenplannen	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	De leefbaarheid staat in diverse buurten en wijken onder druk. Een wooncarrière in de eigen wijk is voor zeer velen onmogelijk. Een alternatief in de regio is er echter meestal ook niet. Er is behoefte aan betaalbare huur- en koopwoningen in het lagere en middensegment. Zonder deze nodige diversiteit zullen mogelijk mensen met noodzakelijke beroepen zoals zorgpersoneel en leraren uit de wijk verdwijnen.	Wij erkennen het tekort aan (betaalbare) woonruimte in Rotterdam. Zoals we in hoofdkeuze 'verstedelijken en verbinden' uitleggen realiseren we zo'n 3 000 woningen per jaar (waarbinnen we sturen op een aanzienlijk deel in het betaalbare segment). Hiermee houden we de stad toegankelijk en beschikbaar, ook voor zorgpersoneel en leraren.	Tekst hoofdkeuze Vitale Wijken is aangepast.
52	Kralingen ondervindt veel overlast van grote concentraties studentenwoningen. Dit is een aandachtspunt. Aan de andere kant merken we op dat er voor internationale studenten juist meer woningen nodig zijn.	Rotterdam wordt ook voor studenten steeds populairder, dat leidt soms tot overlast. We proberen deze overlast in bestaande wijken te verminderen door verkamering te verbieden en tegelijkertijd meer woningen te realiseren, specifiek voor studenten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	In de wijken neemt de verkeersdruk steeds toe, met als gevolg meer geluidsoverlast en meer gevaarlijke situaties. De indiener pleit ervoor om meer 30 kilometerzones in te stellen. Die moeten dan ook wel worden gehandhaafd!	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' werken we aan een mobiliteitstransitie, waarin we meer ruimte bieden aan de fietser en de voetganger en minder aan de automobilist. Een van de onderdelen hiervan is het zo veel mogelijk uitrollen van 30 km/uur zones in verblijfsgebieden. Doordat straten anders worden ingericht (met meer ruimte voor fietser en voetganger en minder voor automobilist) gaan automobilisten vanzelf langzamer rijden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

52	De Groene Corridor van het Kralingsebos langs de Oude Plantage naar de Eschpolder en het belang van het voorkomen/wegnemen van onderbrekingen hiervan is hierboven reeds genoemd. Terecht wijdt de omgevingsvisie een paragraaf aan het belang van de groenblauwe verbindingen voor flora en fauna (biodiversiteit), het tegengaan van hittestress en de mogelijkheid voor onze vele inwoners om dichtbij van natuur te kunnen genieten. Vanaf het Kralingsebos strekt zich deze corridor verder naar het noorden uit, waar hij aantakt aan de Rotte, de tweede groenblauwe verbinding in Kralingen-Crooswijk. De indiener benadrukt het belang van de plannen om de Rotte over een zo groot mogelijk deel van haar loop door de stad te vergroenen. De aanwezigheid van twee van deze 'groene vingers' van buiten de stad tot diep in de stad is van grote waarde.	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' vormt het vergroenen en aantrekkelijker maken van de rivieren onderdeel van het beleid. De Rotte is een van de plekken die we deels al aantrekkelijker hebben gemaakt en vergroend. Dit beleid zetten we in de toekomst verder voort.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Wij pleiten ook voor verdere vergroening van de Maasoever, zowel vanaf de Oude Plantage tot aan de Eschpolder als langs de Maasboulevard. Er zou onderzoek moeten worden gedaan naar mogelijkheden om de barrièrewerking van de Maasboulevard te verminderen.	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' vormt het vergroenen en aantrekkelijker maken van de rivieren onderdeel van het beleid. Langs de Maas gaan we op meerdere plekken aan de slag om dit uit te voeren. In de gebiedsuitwerking Alexander-Zuidplein wordt onderzocht of en hoe we een centraal rivierpark aan de Maas kunnen realiseren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Wij wijzen ook op de betekenis van de volkstuinten. Wij dringen erop aan dat de handreiking van de volkstuinverenigingen in de vorm van de suggestie om de volkstuinten 'slim op te nemen in groene netwerken en eventuele woningbouwprojecten' een serieuze plaats krijgen in de planvorming.	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'vitale wijken' erkennen we dat recreatieve voorzieningen, zoals volkstuinten, van belang zijn voor een prettige leefomgeving. We willen dan ook dat meer mensen hiervan gebruik kunnen maken. We onderzoeken, samen met betrokkenen, op welke manier volkstuincomplexen inclusiever en intensiever kunnen worden benut en of ze op andere manieren moeten worden benut. Ook de waarde die volkstuinten hebben in het groene netwerk wordt hierin meegenomen	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Het Kralingsebos wordt gebruikt door honderdduizenden Rotterdammers en heeft een aantal gebruiksfuncties die steeds vaker conflicteren. De indiener heeft in het verleden aangedrongen op beperking van de omvang en het aantal van evenementen in het bos. Ze mist nog duidelijkheid over wat de status is van het bos en wat de afweging is tussen	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' erkennen we dat onze parken, zoals het Kralingse Bos, steeds meer en op steeds meer verschillende manieren worden gebruikt. Ook in de toekomst zullen parken steeds intensiever worden benut. De status van het Kralingse Bos als een van de primaire groene gebieden in de stad blijft overeind staan. De programmering van het bos op het	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	de belangen van de verschillende gebruikersgroepen en de natuurwaarden.	gebied van evenementen en natuurwaarden is een uitweringsvraag die we in de Omgevingsvisie nog niet beantwoorden.	
52	Door toename van de verstedelijking zal de verkeersdrukte door Kralingen steeds verder toenemen, niet alleen op de hoofdwegen, maar ook in de wijken. Eventueel autoverkeer via de nieuwe oeververbinding zal dit nog verder versterken. De indiener is dan ook uitdrukkelijk een tegenstander van autoverkeer via deze verbinding.	Besluitvorming over het type oeververbinding vindt plaats met de opdrachtgevende partijen in de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam (gemeente Rotterdam, provincie Zuid-Holland, Metropoolregio Rotterdam-Den Haag en Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat). Rotterdam neemt in dit proces de belangen die u noemt mee in het besluitvormingsproces, maar heeft als één van de vier opdrachtgevers niet alle invloed.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Een deel van het verkeer zal zich door Kralingen bewegen. In geval van stremmingen op de A16 loopt het verkeer in de wijk vast, met als gevolg ook geluids- en stankoverlast. Het is een illusie om te denken dat het mogelijk is om het verkeer op de ring volledig te scheiden van het verkeer binnen de ring. Dit vervult de indiener van zorg. Ze vraagt het college dringend om een visie op dit punt.	De relatie tussen het hoofdwegennet en het onderliggend wegennet wordt in de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam verder onderzocht. Uw zorg, zoals u die eerder ook al verwoord is in de verkenning zelf, is helder en wordt meegenomen in de MIRT-verkenning.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Wij schreven hierboven al over de voorzieningen voor Nieuw Crooswijk. Hier hoort naar ons oordeel zeker ook een openbaar vervoersverbinding bij.	De suggestie wordt ter kennisgeving meegenomen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
52	Zoals wij in het begin aangaven is de omgevingsvisie in veel gevallen vrij abstract en algemeen. Soms wordt ze echter heel concreet. Dit is in het bijzonder het geval bij de kaarten. Dit roept bij de indiener de vraag op wat de status is van deze kaarten. Zijn deze, zodra de omgevingsvisie is vastgesteld, een hard gegeven, dat dus het beleid van de gemeente bepaalt? Zo ja, dan is het wel zaak dat alle belanghebbenden de kaarten tot in detail bestuderen en hadden indieners van zienswijzen waarschijnlijk op heel veel details moeten reageren. Een concreet voorbeeld is het volgende: De sportvelden ter hoogte van De Esch ten oosten van de Kralingsezoom staan op het kaartje op pag. 87 niet	De kaartjes geven een weergave van het beleid van de gemeente op dit moment. Verdieping van de Abraham van Rijckevorselweg, eventueel met dubbelgebruik sportvelden, vormt onderdeel van de gebiedsuitwerking Alexander-Zuidplein. Omdat hier nog geen besluitvorming over heeft plaatsgevonden staat het nog niet op de kaartjes weergegeven. De Omgevingsvisie wordt periodiek herijkt of herzien, waarin ook de kaarten kunnen worden aangepast. Dus, mocht later het besluit komen dat we de Abraham van Rijckevorselweg gaan verdiepen, dan worden de kaartjes ook aangepast.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	vermeld als zoekgebied voor woningbouw. Wij hebben hierboven als mogelijkheid geopperd dat een deel van deze velden zou worden verplaatst naar boven op de verdiept aan te leggen Abram van Rijckevorselweg. Sluit het betreffende kaartje dit dus uit? Zo ja, dan verzoeken wij u om alle suggesties in ons advies die strijdig zijn met de kaartjes te verwerken conform ons advies.		
52	Wij hebben ook de indruk dat sommige kaartjes interne of onderlinge inconsequenties hebben en dat in de loop van de weg naar de productie ervan soms onlogische stapelingen zijn ontstaan en dat soms onbedoeld elementen zijn blijven staan die hadden moeten afvallen. Worden alle kaarten na verwerking van de overgenomen delen van de adviezen en zienswijzen geactualiseerd en op onjuistheden gecontroleerd?	Voor definitieve aanbidding aan de gemeenteraad worden alle kaartjes nogmaals gecontroleerd op onjuistheden. Als u onjuistheden heeft aangetroffen horen we dat uiteraard graag.	Diverse kaarten in de omgevingsvisie zijn gewijzigd.
52	De indiener heeft de indruk dat maar heel weinig Rotterdammers er weet van hebben dat er wordt gewerkt aan een zo belangrijk document als deze omgevingsvisie. Het is van belang dat Rotterdammers goed geïnformeerd zijn. Wij dringen erop aan dat hieraan in het vervolg van dit traject meer aandacht wordt besteed, zodat zoveel mogelijk Rotterdammers worden bereikt. Daarbij is inclusiviteit niet een woord om te gebruiken in een visie, maar iets wat je actief moet uitvoeren. Veranderingen in Rotterdam en de participatie die daarbij hoort is pas mogelijk op het moment dat iemand daadwerkelijk de keuze kan maken om te participeren. Een suggestie is het starten van een campagne via bijvoorbeeld TV Rijnmond om Rotterdammers op het onderwerp te attenderen	Om te komen tot de concept Omgevingsvisie, zoals die nu voorligt, is een uitgebreid participatieproces doorlopen met betrokkenen, zoals bewoners, bedrijven, belangenorganisaties en gebiedscommissies. Door de Covid-19 pandemie heeft dit helaas een andere vorm gekregen dan dat we van tevoren hadden bedacht. Voor het vervolg maken we graag gebruik van de expertise van gebiedscommissies op dit punt. Daarnaast is de omgevingsvisie niet een statisch document, het is de bedoeling voor ons allen om hier mee te werken en wanneer nodig te actualiseren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

53	In de omgevingsvisie wordt geen aandacht besteed aan Hoogvliet en dat is jammer. In deze visie zou toch aangegeven moeten worden wat de positie is van Hoogvliet in relatie tot de stad Rotterdam, de haven en de omliggende regio. Vanuit deze analyse zal ook duidelijk worden dat naast een aantal kwaliteiten, de Groene Gordel, mogelijkheden voor woningbouw etc. er ook een groot probleem om een oplossing vraagt, met doorgaande verkeer vanuit de regio naar Rotterdam en terug. De indiener is van mening dat deze problematiek een plek verdient in de omgevingsvisie. Daarnaast is de indiener van mening dat na de vaststelling van de stedelijke visie er een uitwerking voor Hoogvliet zou moeten komen.	De omgevingsvisie adresseert welke opgaven op het Rotterdams grondgebied spelen, waar deze elkaar raken en formuleert vervolgens keuzen die voor het gehele grondgebied gelden. In Hoogvliet komt een groot deel van deze opgaven en keuzen ook aanbod. Zo is de relatie tussen een aantrekkelijk woongebied in de nabijheid van de haven met milieucontouren een voorbeeld. Ook de ontsluiting tussen woon verkeer en de achterlandverbinding wordt in de omgevingsvisie geadresseerd.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
53	De gebiedscommissie, bewoners en ondernemers worden graag bij deze uitwerking betrokken. Het zal dan onder andere moeten gaan over zaken als groen, woningbouw, verkeersproblematiek, voorzieningen en recreatieve mogelijkheden.	Wij danken u voor dit aanbod. Wij zullen in vervolgtrajecten bij u terugkomen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
54	.Compacte en inclusieve stad. De keuzes in het woonbeleid zijn begrijpelijk vanuit het oogpunt van Rotterdam zelf, maar bieden nauwelijks perspectieven voor de randgemeenten. Dit terwijl deze gemeenten juist kunnen voorzien in het type woning en woonmilieu waaraan behoefte is (qua ruimte, groen, betere prijskwaliteitsverhouding). Het is van belang om woningbouwprogramma's op elkaar af te stemmen en te verankeren in het beleid voor een regionaal vitale woon-omgeving. Bij de inclusieve stad hoort de realisatie van een divers woningaanbod in de niet-centrum wijken	Wij delen u mening dat het van belang is om regionale woningbouwprogramma's op elkaar af te stemmen. Rotterdam kan immers niet in voldoende mate aan alle type woonvragen en typen woningen voorzien. De inzet van de randgemeenten is daarmee ook complementair aan de Rotterdamse Omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

54	Duurzame stad. Specifiek voor de warmtetransitie in de gebouwde omgeving van Spijkenisse zien we kansen om mogelijk gebruik te maken van het overschot aan (rest)warmte uit het Haven Industrieel Complex door een aantakking op de Nieuwe Warmte Weg. Conform afspraak in de Regionale Energiestrategie regio Rotterdam – Den Haag dient deze (rest)warmte in 2050 wel van CO2-vrije oorsprong te zijn. Gezien veel van de processen in de haven nog op fossiele bronnen draaien, beseffen we ons dat dit een grote uitdaging voor het Haven Industrieel Complex is. We verkennen graag samen met u de mogelijkheden voor samenwerking op dit onderdeel.	In de Havenvisie (in 2019 vastgesteld door de raad) is vastgelegd dat we in 3 stappen naar een CO2 neutraal industriegebied toewerken. In het kader van de RES Rotterdam Den Haag is Sleutelprogramma 6 opgezet met een verkenning naar een toekomstige warmtestructuur naar o.a. Nissewaard met mogelijk de aansluiting op de bestaande transportleiding op de Zuidoever van de Rotterdamse regio. In Sleutelprogramma 5 wordt gekeken in hoeverre bestaande transportleidingen – zoals DNWW – optimaal benut kunnen worden voor het aansluiten van warmtegebieden in de regio Rotterdam. Samenwerking tussen partijen wordt georganiseerd door de RES-regio Rotterdam Den Haag.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
54	Gezonde stad. Wanneer de haven extra geluidsruimte nodig heeft voor nieuwe milieu-intensieve bedrijvigheid of de energie- en grondstoffentransitie dan heeft dit negatieve gevolgen voor de leefkwaliteit in onze dorpen en steden en de zelfvoorzienende woningbouwbehoefte. Het is daarom van belang om gezamenlijk en afgestemd, binnen de NOVI-aanpak en het programma havengeluid, de balans tussen economie en leefbaarheid te waarborgen	Zoals in de visie omschreven erkennen we het belang van een goede balans tussen leefkwaliteit en (hinderlijke) bedrijvigheid. In dit kader wordt uw gemeente zeker betrokken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
54	Wij waarderen dat Rotterdam toonaangevend wil zijn op het gebied van klimaatadaptatie en het prettig kunnen (blijven) leven in de delta. Mooi dat dit thema onderdeel is van de integrale aanpak van de brede kwaliteitsopgave binnen de stad en wijken als bij het landschap in en rond Rotterdam.	Wij danken u voor uw uitgesproken waardering	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

54	Productieve stad. Een goed vestigingsklimaat wordt sterk bepaald door de bereikbaarheid van de regio. Naast het belang van 'de ruit' vragen wij nadrukkelijk aandacht voor de robuuste ontsluiting van de regio Voorne Putten en het HIC aan de linkerkant van de Maasoever en de doorstroming op het onderliggende wegennet. De problematiek van de Spijkenisserbrug tussen Spijkenisse en Hoogvliet vereist stevige maatregelen op de korte en op de langere termijn, zoals een extra oeververbinding. Structurele oplossingen bieden ook weer mogelijkheden voor extra nieuwe wooneenheden en werkgelegenheid. Tenslotte hechten wij aan een goede en stevige openbaar vervoersvoorziening naar Rotterdam (Hoogvliet) door een snel en eigentijds metronetwerk als directe verbinding in de bredere regio en verzoeken u dit in uw visie en plannen op te nemen.	Zoals in de visie omschreven erkennen we het belang van een goede bereikbaarheid met de haven en de regio. Zowel via het openbaar vervoer, als via fietsroutes, als via de weg. We hebben echter ervoor gekozen om de focus te leggen op een beperkt aantal plekken en projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
55	Ons eerste advies gaat dan ook over de onduidelijkheid over hoe de keuzes in de omgevingsvisie zullen uitpakken de wijken van gebied IJsselmonde. In ons eerdere advies over het ROER hebben hier ook al over geadviseerd. In het algemeen ontbreekt in de omgevingsvisie geheel een visie op de suburbane gebieden. Het stedelijk gebied wordt in de Omgevingsvisie als 1 geheel gezien, terwijl Beverwaard, Groot-IJsselmonde en Lombardijen toch echt een heel ander karakter hebben dan Delfshaven, Charlois of Kralingen. Rotterdam-Zuid lijkt zich in de omgevingsvisie te beperken tot de focuswijken van NPRZ, de Corridor Alexander-Zuidplein bevat uiteraard zeer ingrijpende plannen voor IJsselmonde, maar wel geconcentreerd in een beperkt deel van het grondgebied van IJsselmonde. Kort gezegd adviseren wij u om in de omgevingsvisie helderder te maken welke impact de keuzes zullen hebben voor IJsselmonde, toch een gebied van 60.000 inwoners.	Het stedelijk gebied is inderdaad niet een geheel, en valt uiteen in verschillende gebieden, wijken, buurten en straten, etc. In deze omgevingsvisie is gepoogd de koers voor de stad op hoofdlijnen te beschrijven. Dat betekent dat er een verhaal ontstaat op een bepaald abstractieniveau, dat onmogelijk recht kan doen aan alle specifieke kenmerken van een buurt. Tegelijkertijd zijn sommige keuzes op hoofdlijnen wel degelijk van invloed op een buurt. Zo doen we ook een aantal uitspraken over IJsselmonde, bijvoorbeeld over de hoofdgroenstructuur, zoekgebieden voor verstedelijking en nieuwe mobiliteitsingrepen. Specifiekere uitspraken over IJsselmonde zullen naar verwachting gedaan worden in het toekomstperspectief voor Zuid, maar ook in andere beleidsstukken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

55	In de omgevingsvisie staat verstedelijking centraal. Verdichting binnen het stedelijke gebied, daar wordt op ingezet. Indiener maakt zich grote zorgen wat dit zal betekenen voor het karakter van IJsselmonde.	De omgevingsvisie zet in op verstedelijking voor het Rotterdamse grondgebied. Dit zal niet op elke plek dezelfde consequenties hebben. In de omgevingsvisie plaatsen we naast integraal afwegen en samen stad maken het ontwikkelen vanuit eigen identiteit en bestaande kwaliteiten. Bij de verdere uitwerking van de omgevingsvisie is in nader overleg voor alle belanghebbenden om zorgen en kansen op tafel te leggen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
55	Daar waar op andere plaatsen in de stad wordt ingezet op vergroening (Coolsingel, Hofplein) versteent IJsselmonde in hoog tempo. Wij adviseren u dan ook om in de omgevingsvisie een duidelijkere uitspraak te doen over de verdichting van IJsselmonde buiten de op de verschillende kaarten gearceerde 'verstedelingsgebieden' en er zorg voor te dragen dat particuliere ontwikkelaars minder agressief hun gang kunnen gaan.	In de omgevingsvisie worden voor IJsselmonde een aantal uitspraken op hoofdlijnen gedaan over verstedelijking, de hoofdgroenstructuur en mobiliteit. Uw vraag met betrekking tot het steniger worden van IJsselmonde als gevolg van ontwikkelingen zal op een lager schaalniveau geadresseerd moeten worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
55	Hieruit volgend missen wij in de omgevingsvisie een beeld hoe u aankijkt tegen de versterking van wijken in IJsselmonde waar weinig/geen nieuwe woningbouw mogelijk is, maar waar de leefomgeving zonder ingrijpen de komende jaren wel verder kan verslechteren. Wij denken dan aan wijken als Beverwaard en Sportdorp. Welke ruimtelijke/plaanologische mogelijkheden ziet het college om deze wijken leefbaar te houden. De visie daarop ontbreekt in onze ogen.	Als uitwerking van deze omgevingsvisie wordt verder gewerkt aan een toekomstperspectief voor Zuid. Hierin zal onder andere worden ingegaan op de positie van wijken waar niet direct verstedelijking plaatsvindt, zoals Beverwaard.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
55	Op het gebied van mobiliteit is indiener van mening dat het college veel te optimistisch is over de transitie van eigen autogebruik naar deelvervoer of de fiets. Ook hier lijkt IJsselmonde over een kam geschoren te worden met de binnenstedelijke wijken. Wij adviseren u dan ook om in de omgevingsvisie meer realistische aannames te doen over het eigen autobezit en autogebruik van inwoners in wijken als IJsselmonde, zodat onze wijken ook in de toekomst bereikbaar blijven.	Uw signaal dat de auto de komende jaren belangrijk zal blijven in gebieden als IJsselmonde herkennen wij. Hier wordt in de verdere uitwerking van het mobiliteitsbeleid rekening mee gehouden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
55	Verder maken wij ons zorgen over de vergaande betekenis die de in de omgevingsvisie genoemde verdere focus op de 'upgrade' van de NPRZ focuswijken zal hebben op de leefbaarheid in de IJsselmondse wijken. Wij adviseren u om meer aandacht te hebben voor een	Het NPRZ werpt zijn vruchten af, maar u plaatst daar een aantal aandachtspunten bij. Deze aandachtspunten worden herkend. In het genoemde toekomstperspectief voor Zuid zal hier verder aandacht aan worden besteed.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

	evenwichtige ontwikkeling van de huidige NPRZ focus wijken en de IJsselmondse wijken. Het waterbed effect kan naar onze mening verkleind worden door in de NPRZ wijken meer aandacht te hebben voor het behoud of de ontwikkeling van betaalbare woningen voor starters.		
55	Ook adviseren wij u om de genoemde wijken van IJsselmonde op woningbouwgebied gelijkwaardig te behandelen als de NPRZ focuswijken.	Zie bovenstaande antwoord.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
55	Tenslotte: in de omgevingsvisie wordt op verschillende plaatsen aandacht besteed aan de ruimtelijke plannen rond Feyenoord City en de oeververbinding. De indiener heeft in de afgelopen jaren vele adviezen opgesteld over deze ontwikkelingen. Het gaat te ver om al deze adviezen hier te herhalen. Graag verwijzen wij u dan ook naar onze uitgebrachte adviezen hierover.	Wij danken u voor uw eerdere adviezen. Deze adviezen zijn meegenomen in de verdere planvorming omtrent Feyenoord City en de MIRT-verkenning oeververbindingen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
56	De wijkraad adviseert in de visie te betrekken dat er evenwicht blijft in woonaccommodaties voor de huidige wijkbewoners en nieuwkomers zodat de wijk vitaal blijft en haar sociale cohesie behoudt, opdat de Provenierswijk geen transitiewijk wordt.	In de hoofdkeuze vitale wijken besteedt de omgevingsvisie aandacht aan de balans in wijken. Dit geldt ook voor de Provenierswijk.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
56	Ons advies is om bomen prioriteit te geven boven de aanleg van warmtenet in straten waar de ruimte voor de toevoeging van een warmtenet ontbreekt.	Bij de gebiedsaanpakken aardgasvrij wordt gekeken naar het profiel van de straat om te zorgen voor een optimale inpassing in onder- en bovengrond waarbij ruimte voor bomen behouden blijft. Rotterdam heeft te maken met veel verschillende inpassingsopgaven in de buitenruimte, waar warmtenetten en vergroening twee voorbeelden van zijn. We maken op elk schaalniveau van de stad (van stad tot straat) een afweging hoe we alle opgaven zo optimaal mogelijk in de beschikbare ruimte kunnen inpassen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

56	A. Welke randvoorwaarden ziet u voor het benutten van warmte, het opwekken van schone elektriciteit en het benutten van waterstof/groengas in de Provenierswijk? 1. Kwaliteit informatievoorziening Primair dient de keuze welke voor de meest geschikte energievorm is op rationele gronden te worden genomen. Adequate informatievoorziening per energievorm, met cijfers en feiten en in begrijpelijke taal is daarvoor een essentiële vereiste. De concept RES schiet daarin tekort. De RES is in ambtelijke taal geschreven, lang en lijkt aan te sturen op één oplossingsrichting voor verwarming van woningen. De energietransitie heeft baat bij onderbouwde, begrijpelijke en goed geëvalueerde informatie. 2. Stem de energietransitie af op de bijzondere kenmerken van de Provenierswijk De Provenierswijk wordt gekenmerkt door oude bebouwing en een Rijksbeschermd stadsgezicht. De weinig energiezuinige panden zijn moeilijk te isoleren zonder de originele kenmerken geweld aan te doen. Daarbij komt dat de singels met grote bomen niet beschadigd of aangetast mogen worden door de aanleg van forse extra leidingen in de al overvolle ondergrond. De recente perikelen Boschpolder Tussendijken geven aanleiding om vooraf grondig te onderzoeken of een fors additioneel leidingnetwerk met warmte-verdeelpunten zonder schade en tegen aanvaardbare kosten inpasbaar is. 3. Pak woningisolatie op met behoud van de kenmerkende details van de panden In aansluiting op het vorige punt speelt in de Provenierswijk voor het 'laaghangend fruit' van woningisolatie een substantieel hoger kostenaspect. Hierbij zou de gemeente de bewoners tegemoet moeten komen. Immers, de waardering voor de aanzichten in de wijk is breed gedragen. Een verloedering van die aanzichten - zou eeuwig zonde zijn, want is later praktisch onomkeerbaar - moet zowel met de wortel (bijdrage) als de stok (handhaving) worden tegengaan. 4. Faseer de energietransitie - versterk eerst het	1. De RES 1.0 is inmiddels vastgesteld door de raad en beschrijft de regionale invulling van de (inter)nationale CO2-energiedoelen. De Rotterdamse invulling en uitvoering krijgt vorm in gebiedsgerichte processen op stads- en wijkniveau. Ook is breed onderzoek gedaan en beleid ontwikkeld hoe wij als stad over kunnen gaan op duurzame alternatieven voor het verwarmen van de woningen en hoe we tot die conclusies zijn gekomen. Zie daarvoor de Transitievisie Warmte Rotterdam. 2. Bij de overgang naar een duurzaam alternatief voor aardgas wordt een gebiedsgericht proces opgezet en allereerst gestart met een analyse van de wijk. Alle belangrijke informatie over een wijk wordt dan verzameld en komt op tafel te liggen, zoals de woningvoorraad, beschikbare ruimte in de boven- en ondergrond en andere kenmerken van de wijk en haar bewoners. We inventariseren dan ook de vragen en zorgen van bewoners en de opgaven die in de wijk liggen. Vervolgens wordt in de ontwerpfase het voorkeursalternatief voor aardgas voor de wijk uitgewerkt. Ook onderzoeken we dan hoe dit het beste ingepast kan worden. Hierbij is het uitgangspunt een goede ruimtelijke ordening in de boven- en ondergrond. We willen ervoor zorgen dat er genoeg ruimte blijft voor een aantrekkelijke leef-gebruiksruimte voor bewoners. 3. Isoleren is in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de eigenaar zelf. De isolatiestandaarden houden rekening met de kenmerkende details. Op dit moment is er geen geldelijke tegemoetkoming voorzien vanuit de gemeente. Wel is er subsidie vanuit het Rijk. Daarnaast zal isolatie altijd in samenhang met de onder 2 genoemde analyse en voorkeursvariant worden ontwikkeld. 4. We zijn met netbeheerder Stedin in gesprek over waar verzwaring van het elektriciteitsnetwerk nodig is. Hierbij nemen we de groei van elektrisch laden, inductie koken en de groei van apparaten nadrukkelijk mee.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	---	---	---------------------------------------

	elektriciteitsnetwerk Wanneer de Provenierswijk naar aardgasloos wordt omgebouwd, zal elektriciteit in de energiemix sowieso sterk toenemen. Hiervoor zijn twee belangrijke factoren: de warmwatervoorziening [douche] en kooktoestellen gaan naar elektrisch én de [auto]mobiliteit gaat naar elektrisch. Dat dit gevolgen heeft voor de benodigde capaciteit van het elektriciteitsnetwerk staat buiten kijf. Haal daarom die beslissing in de 'energetisch-technisch lastige' Provenierwijk naar voren en scheid die beslissing van de keuze voor benutting van warmte of benutting van waterstof/groengas.		
--	--	--	--

56	B. Welke kansen ziet u voor het benutten van warmte, het opwekken van schone elektriciteit en het benutten van waterstof/groengas in de Provenierswijk? De wijkraad beschouwt het als enigszins veel gevraagd om op de geringe basis van de RES tot een uitputtende en grondig onderbouwde beantwoording van de bij B. genoemde vragen te komen. 1. Benutting warmte Wel is bekend dat benutting van warmte het meest efficiënt is in grotere- en in ieder geval goed geïsoleerde gebouwen. Wanneer we dit op de Provenierswijk transponeren zien we dat vooral de enkele grote verzamelgebouwen/scholen aan de westkant van de wijk kansen bieden. Daarbij komt de leidingproblematiek door de wijk. Het warmtenet lijkt op het eerste gezicht niet ideaal voor de wijk. 2. Elektriciteit (opwekking) Voor kleinschalige opwekking van schone elektriciteit lijkt nog wel plaats te zijn in de wijk. Wel moet gezegd dat de vele verspringende puntdaken in de wijk de plaatsing van zonnepanelen bemoeilijkt. Voorzover zichtbaar vanaf straat/singels kunnen ook plaatsingen niet in de Rijksbeschermden stadsgezichten. Belangrijker nog dan de opwekking is de bevordering van gebruik van elders geproduceerde schone stroom door een robuust elektriciteitsnetwerk. 3. Benutting waterstof/groengas Slechts enkele jaren geleden heeft de Provenierswijk nieuwe gasaansluitingen gekregen. Deze voor waterstof geschikte leidingen lopen door tot in de woningen. Gegeven het feit dat ook de ombouw van CV-installaties naar waterstof niet bijzonder ingewikkeld blijkt te zijn, zou benutting van de al aangelegde leidingen voor waterstof/groengas een zeer praktisch wijze van energietransitie kunnen zijn. Ook voor warm watergebruik en automobilititeit kan dit uitkomst bieden. De wijkraad adviseert de	1. Juni 2021 is de WAT-kaart van de gemeente Rotterdam herijkt. Op de WAT-kaart staat voor ieder gebied het meest betaalbare alternatief voor aardgas. Deze kaart laat zien dat voor vrijwel alle gebouwen in de Provenierswijk een MT/HT warmtenet het voordeligste alternatief is. Een oude stadswijk met slecht geïsoleerde woningen, zoals de Provenierswijk, is erg gebaat bij een alternatief voor aardgas met een midden of hoge temperatuur. 2. Een robuust elektriciteitssysteem zien ook wij van vitaal belang. 3. Zoals hierboven aangegeven is met de kennis van nu een MT/HT warmtenet op veel plekken het voordeligste alternatief voor aardgas. Daarnaast kiezen we ervoor om waterstof en groengas nu niet in te zetten voor het verwarmen van woningen en andere gebouwen. Dit omdat waterstof en groengas zeer hoge temperaturen kunnen voortbrengen waardoor het de voorkeur heeft waterstof/groengas te gebruiken als grondstof of brandstof voor bijvoorbeeld de industrie en zwaar vervoer. Zie hiervoor de Gemeentelijke visie op waterstof.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
----	--	--	---------------------------------------

	benutting van waterstof/groengas in de Provenierswijk technisch en financieel nader te onderzoeken.		
--	--	--	--

56	C. Dringend aanvullend advies: blij in verbinding met burgers, bijvoorbeeld door een burgerforum Ga een inhoudelijke dialoog aan met de burgers van de Provenierswijk vóórdat de keuzes en investeringen voor toekomstige duurzame energievoorzieningen ten behoeve van de wijk worden gemaakt. Een geschikte methode hiervoor is bijvoorbeeld de instelling van een burgerforum. Een groep wijkbewoners blijft tijdens het transitieproces adviseren, zodat hun praktische inbreng in het proces steeds wordt meegewogen en zo het draagvlak wordt vergroot.	Op de WAT-kaart van de gemeente Rotterdam staat voor ieder gebied het meest betaalbare alternatief voor aardgas. Deze kaart laat zien dat voor vrijwel alle gebouwen in de Provenierswijk een MT/HT warmtenet het voordeligste alternatief is. Als we aan de slag gaan met aardgasvrij in uw wijk, dan zullen we burgers daarbij betrekken. In overleg met de gebiedscommissie kijken we hoe we dat het beste kunnen doen. Hierbij maken we gebruik van de ervaringen in de lopende gebiedsaanpakken met bijvoorbeeld meedenkgroepen van bewoners.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
57	Ons dorp 32 km van de moederstad Rotterdam vandaan is ingeklemd tussen twee belangrijke economieën van Nederland. Het Westland en de Haven. Bovendien zijn wij de grensplaats van Europa. De haven schuift steeds meer uit Rotterdam op naar Hoek van Holland. De legitieme reden om dit te doen is een schone leefomgeving minder geluid etc. voor de Rotterdammers. Dit moet ook in ons dorp geborgd zijn! De geluidsoverlast, geluidscontour stof en stank drukken nu op de leefomgeving. De beperkingen hierdoor net als PFAS, op bouwplannen en zorgen om veiligheid en gezondheid zullen opgepakt moeten worden.	Dank voor uw oproep. Wij zijn het met u eens dat deze thema's in gezamenlijkheid moeten worden opgepakt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
57	De groene long tussen de twee economieën, de Oranjestad moet gekoesterd worden. Geen uitbreiding van zonnepanelen en windmolens maar de kans om een waardevol recreatief gebied voor de Hoekenees de toerist en een groot achterland te creëren.	We hebben in de Omgevingsvisie en in de RES 1.0 aangegeven waar zoekgebieden voor zon en wind zich bevinden. Voor deze gebieden worden in de komende periode in gebiedsgerichte processen onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld de haalbaarheid van locaties en naar de effecten op de omgeving en het energienet. Zo wegen we in samenwerking met lokale partijen gezamenlijk en zorgvuldig af hoe we elektriciteitsproductie het best kunnen inpassen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

57	Hoek van Holland is klaar voor de bezoeker. De goede bereikbaarheid en ontsluiting zijn hierbij randvoorwaardelijk. Die ontwikkelingen zijn mede van belang om het minimalistische winkelbestand op een hoger niveau te brengen. De herinrichting van het Brinkplein is daartoe een noodzakelijke aanzet.	Dank voor uw oproep. Zoals omschreven in de visie zijn we het met u eens dat mobiliteit een belangrijk thema is, ook voor Hoek van Holland. De omgevingsvisie is echter van een abstractieniveau dat te hoog is voor het benoemen van specifieke projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
57	Tevens biedt dit de kans om de zorginstelling te verplaatsen en te komen met een volledig gebalanceerd zorgsysteem gebaseerd op de behoeftes voor de komende 30 jaar.	Dank voor uw opmerking. Zoals hiervoor omschreven is de omgevingsvisie van een abstractieniveau dat te hoog is voor het benoemen van specifieke projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
57	De bouw behoefte om jongeren een huis te bieden moet worden aangepakt met kwalitatieve bouwplannen die het aantrekkelijk te maken om te wonen en werken in HvH. Ook de discussie over hoogbouw moet daarbij meegenomen worden.	Zoals benoemd in de hoofdkeuze vitale wijken zetten we in op een gebalanceerd aanbod aan woningen, passend bij de vraag. Zoals omschreven in het onderdeel 'vrijliggende kernen' erkennen we dat die vraag in deze kernen anders is dan in Rotterdam.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
57	Extra toevoeging behouden van een groene Emmaboulevard en de karakteristieke bebouwing van de loodshuisjes.	Dank voor uw opmerking. Zoals eerder omschreven is de omgevingsvisie van een abstractieniveau dat te hoog is voor het benoemen van specifieke projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
57	Bovenstaande ontwikkelingen geven aan dat er veel op stapel staat in Hoek van Holland zoals de TROP, toekomstvisie recreatieoord, Masterplan dorpskern, ontwikkeling (sport)strand, aansluiting Koningin Emmaboulevard/dorpskern, aansluiting polders en dorp, ontwikkeling Oranjestad en nog veel meer.	Dank voor uw opmerking. Zoals eerder omschreven is de omgevingsvisie van een abstractieniveau dat te hoog is voor het benoemen van specifieke projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
58	Wij zijn overwegend positief over het voorbereidende werk dat is verricht. Wij zien dat er is nagedacht om de informatie toegankelijk te maken. Dat blijkt uit goed en veelvuldig gebruik van kaartmateriaal en veel mogelijkheden om 'door te klikken' in de tekst onder meer naar een uitgebreide verklarende woordenlijst. Toch zijn wij van mening dat het document voor veel Rotterdammers onvoldoende toegankelijk is. We geven u in overweging een publieksversie met eenvoudiger taalgebruik te maken.	Wij danken u voor het compliment. Daarnaast onderschrijven wij het belang dat iedereen toegang heeft tot dezelfde informatie. De omgevingsvisie houdt een bepaalde moeilijkheidsfactor vanwege de hoeveelheid onderwerpen en het gebruikte jargon in deze werkvelden. Na publicatie van de omgevingsvisie zal een publieksvriendelijke samenvatting beschikbaar gesteld worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

58	Op één punt zijn we ongelukkig met de omgevingsvisie. Het betreft het hoofdstuk over Rotterdam-Zuid. De rest van de visie ademt ambitie, nieuw elan en 'common sense'. Maar dit stuk tekst lijkt fantasieloos geknipt en geplakt van het NPRZ. Zo is het verdunnen van de woningvoorraad achterhaald. En op pagina 155 staat slechts één paragraaf over het 'vervolg'. Waar dan in staat dat het verder uitgewerkt moet worden. Wij adviseren om de ambities voor Rotterdam-Zuid in dezelfde wervende toon en beeld te formuleren in lijn met de rest van de visie.	De gebiedsuitwerking Rotterdam-Zuid zit nog in een beginnende fase. Er wordt de komende tijd een verdieping gedaan op deze gebiedsuitwerking, waarna er in een latere fase meer concrete uitspraken kunnen worden gedaan over deze gebiedsuitwerking.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
58	Verbetering van het openbaar vervoer onderschrijven we van harte. We hebben hier eerder ook al op gewezen. Daarbij vragen we aandacht voor een zorgvuldige uitwerking en ruimtelijke inpassing van de nieuwe ov-verbinding tussen Alexander en Zuidplein.	Een nieuwe ov-verbinding tussen Alexander en Zuidplein is onderdeel van de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam en gebiedsuitwerking A-Z. In beide trajecten wordt gewerkt aan een zorgvuldige uitwerking en ruimtelijke inpassing van deze nieuwe ov-verbinding.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
58	U geeft zelf aan dat de druk op het Zuiderpark als bestaand parkgebied ten gevolge van verdichting toeneemt. Wij adviseren in de omgevingsvisie expliciet op te nemen dat de huidige contouren van het Zuiderpark worden behouden. Het park en groen hebben een belangrijke functie voor heel zuid.	Zoals toegelicht in de hoofdkeuze 'prettig leven in de delta' vormt het vergroenen, met name parken en aanpassen aan het veranderend klimaat onderdeel van het beleid. In de uitwerking van Rotterdam Zuid wordt aandacht gegeven bestaande groenstructuur en de groenkwaliteit te versterken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
59	Wij willen u verzoeken regionale voorbeelden van de mobiliteitsopgave toe te voegen, waaronder de HOV-verbinding Rotterdam - Ridderkerk - Drechtsteden. Het toevoegen van die voorbeelden is in onze ogen van toegevoegde waarde, omdat u daarmee ook de bereikbaarheid van Rotterdam voor omliggende steden en dorpen inzichtelijk maakt, maar ook andersom.	Zoals in de visie omschreven erkennen we het belang van een goede bereikbaarheid met de regio. Zowel via het openbaar vervoer, als via fietsroutes, als via de weg. We hebben echter ervoor gekozen om de focus te leggen op een beperkt aantal plekken en projecten.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
59	Indiener ziet graag in uw omgevingsvisie aanvullend benoemd dat klimaatverandering in relatie tot de rivieren ook om gemeentelijke samenwerking met buurgemeenten zoals indiener vraagt. Wij verzoeken u dit concreet te maken in uw omgevingsvisie.	Wij zijn ons ervan bewust dat samenwerking op elk onderwerp in de omgevingsvisie van toepassing is. Zo ook het onderwerp klimaatadaptatie. Met deze reden is het onder de noemer 'Samen Stad maken' in de koers aangegeven dat altijd het uitgangspunt is bij verdere inhoudelijke uitwerking.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

60	Bij de uitwerking van deze verstedelijkingsopgave en de uit te voeren verkenningen in de zone Alexander tot Zuidplein willen wij vroegtijdig en actief worden betrokken. Voorkomen moet worden dat dit ongewenste negatieve effecten oplevert voor de leefomgeving in onze wijken en ten aanzien van de bereikbaarheid en economische ontwikkelingen.	Wij gaan graag het gesprek met u aan over de ontwikkelingen in Alexander-Zuidplein. Graag voeren we dit gesprek integraal met de voorziene ontwikkelingen op Rivium in uw gemeente.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
60	Zo vragen wij ons af wat de gevolgen zullen zijn op een aantal lopende ontwikkelingen. De voorziene woningbouw-aantallen zijn bijvoorbeeld niet meegenomen in de Verkenning Oeververbindingen. Wat heeft dit voor gevolgen voor de Algeracorridor en de bereikbaarheid van het IJsselland ziekenhuis?	Deze opmerking kunnen we niet helemaal plaatsen. In de Verkenning Oeververbinding wordt gewerkt met het regionale verkeersmodel van de MRDH. Hierin wordt rekening gehouden met de voorziene woningbouwaantallen. Daarnaast wordt er in de MIRT-Verkenning onderzocht wat de impact is van extra verstedelijking in de vorm van een gevoeligheidsanalyse.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
60	Samen met uw gemeente willen wij werken aan het versterken en beter verbinden van de bestaande groenstructuren en recreatieve zones.	Graag gaan wij in op uw aanbod om samen te werken aan het versterken en beter verbinden van natuur- en recreatiegebieden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
60	In "Prettig leven in de Delta" wordt ingezet op sterke stad-land verbindingen. In de Verkenning Oeververbindingen wordt op de Algeracorridor ingezet op een fietsverbinding bij de huidige Algerabrug en een fietsbrug ten noorden daarvan. In de ontwerp Omgevingsvisie (p. 74) is een fietsroute met een brug bij de Stormpolder getekend. Een dergelijke oeververbinding is in de Verkenning Oeververbindingen niet als kansrijke verbinding aangemerkt. Om te voorkomen dat dit tot verwarring leidt bij verdere uitwerking verzoeken wij u dit aan te passen.	Dank voor uw opmerking. We zijn het met u eens dat een nieuwe oeververbinding en/of fietsroute via de Stormpolder geen onderdeel is van de MIRT-verkenning Oeververbindingen Rotterdam en/of andere trajecten. Op basis van uw opmerking hebben we de kaart bij hoofdkeuze prettig leven in de delta aangepast	De kaart bij hoofdkeuze Prettig leven in de delta is gewijzigd.
60	Het aantal autoparkeerplaatsen zal worden teruggebracht (p. 80). Onduidelijk is nog waar dat gaat gebeuren. Alleen binnen de Ruit of ook erbuiten?	Waar en wanneer autoparkeerplaatsen verwijderd zullen worden is onderdeel van een verdere uitwerking. Uitgangspunt is dat er per saldo autoparkeerplaatsen zullen verdwijnen, zowel binnen als buiten de Ruit.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
60	In het tweede geval kan dat zorgen voor grotere parkeerdruk door verdringing bij aangrenzende woonwijken tussen Capelle en Rotterdam (bijv. Roer, Schenkel). Wij vragen hiervoor aandacht en verzoeken u ons vroegtijdig te betrekken bij de verdere uitwerking.	Wij erkennen deze problematiek. Graag betrekken we u waar relevant.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

60	Een groot deel van de werkgelegenheid speelt zich af op bestaande werklocaties en sommige traditionele bedrijvigheid heeft ook uitbreidingsruimte over. Door betere regionale afstemming en het versterken van samenwerking tussen bedrijven op deze werklocaties maar ook door meer horizontale samenwerking tussen bedrijfsterreinen en winkelcentra (binnensteden) kan dit potentieel worden vergroot. Wij verzoeken u in de ontwerp Omgevingsvisie daar meer aandacht aan te besteden.	Wij erkennen uw opmerking dat een groot deel van de werkgelegenheid afspeelt op bestaande locaties en dat regionale afstemming een sleutel speelt. De omgevingsvisie spreekt zich uit over de te hanteren principes in de werkwijze maar vult niet specifiek in wat dat voor dit onderwerp betekent. In het beleid op de werklocaties zal dit wel aan de orde zijn.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
60	Ook kunnen we door samen te werken bestaande bedrijfsterreinen beter ordenen/benutten en versterken. Hierbij denken wij onder meer aan de werk-woonlocaties Fascinatio en Rivium en met name ook werklocatie CapelleXL Hoofdweggebied. Bij het laatste gebied zouden wij graag meer planologische, economische en fysieke aansluiting hebben met het Alexandrium.	Wij onderstrepen het belang van nadere samenwerking, juist op de plekken waar de gemeenten direct aan elkaar grenzen. Nadere uitwerking van uw wens zou in de gebiedsontwikkeling Alexandrium besproken kunnen worden.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
60	Warmtenet Wij zijn samen met uw gemeente vertegenwoordigd in de sleutelprogramma's 5 (Optimalisatie benutting bestaande transportleidingen Rotterdamse regio) en 7 (Rotterdamse Regio - oostelijk deel verkenning) vanuit de Regionale Energie Strategie (RES). Daarin kijken wij gezamenlijk onder andere naar de gebundelde vraag van gemeenten naar de restwarmte uit de haven, langs de bestaande Eneco-leiding over Noord met haar beperkte capaciteit, naar het oosten via de Boszoomleiding en de onzekere toekomst van de RoCa centrale. Op het kaartje op pagina 108 staat een mogelijk uitbreiding van het warmtenet over Oost opgenomen. De ontwikkelingen met betrekking tot het onderzoek naar deze uitbreiding van een leiding over Oost is voor ons nieuw. Graag horen wij hier meer over.	Per abuis is deze leiding op de kaart overgenomen op basis van een verouderde kaart. Dit was niet de bedoeling en wordt gecorrigeerd.	Kaart in Hoofdkeuze 4: Schouders onder de energie- en grondstoffentransitie is gewijzigd.
61	De heldere vormgeving en pictogrammen, de uitgebreide verklarende woordenlijst, de vele duidelijke kaarten en de mogelijkheid om sneller door het document 'te klikken' worden gewaardeerd.	Wij danken u voor het compliment.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

61	Bij de zone Alexander tot Zuidplein is de impact van een goede ontwikkeling op zuid evident en met de nodige zorg en aandacht opgenomen en beschreven. In de bespreking van het eigen gebied Rotterdam Zuid daarentegen lijkt het alsof de interne deadline niet helemaal gehaald is. De gebied specifieke richtinggevende keuzes komen niet uit de verf. De teksten zijn namelijk zeer summier. Wat er wel staat heeft een grote overlap met de teksten die ook al bij Alexander tot Zuidplein zijn gebruikt. Een eigen kaart is blijkbaar ook niet nodig. De paragraaf 'Vervolg' bevat zelfs alleen de uitleg dat het nog uitgewerkt moet worden. Een ongelukkige keuze om het specifieke Rotterdam Zuid op deze manier op te nemen.	De gebiedsuitwerking Rotterdam-Zuid zit nog in een beginnende fase. Er wordt de komende tijd een verdieping gedaan op deze gebiedsuitwerking, waarna er in een latere fase meer concrete uitspraken kunnen worden gedaan over deze gebiedsuitwerking	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
61	Er is langere tijd met veel betrokkenen, belanghebbenden en deskundigen gepraat. Ga daar vooral mee door, is ons advies. Nodig tijdens de verwachte bijsturing de toekomstige 39 wijkraden dus regelmatig en vooral op tijd uit.	Het Samen Stad maken is de kern van de werkwijze in de omgevingsvisie. In de uitwerking van de omgevingsvisie zal thema- of gebiedsspecifiek met belanghebbenden gesproken worden. Een eventueel volledige herijking zal in de toekomst aanleiding kunnen zijn om de wijkraden wederom te spreken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie

61	Gewenste focus in de wijk De getoonde keuzes en ontwikkelingen in onze wijk Kop van Zuid -Entrepot weerspiegelen de 5 gekozen perspectieven. Als wijkraad zijn we verheugd de volgende focussen (in willekeurige volgorde) in de omgevingsvisie te ontdekken: - Extra groene verbinding (fijnmazig netwerk van groene verbindingen) - Beter bereikbare rivieroever (route langs en naar de rivier) - Ruim baan voor fietser en voetganger - Verdichting binnen de bestaande stad nabij hoogwaardig OV - Klimaatadaptatie door vergroening, waterberging en klimaatbestendig vastgoed - Toevoeging en versterking middelbare scholen op Zuid - Voldoende divers aanbod wonen/werken/voorzieningen - Voortzetting Zero-Emissie-Zone voor stadslogistiek - Kop v Zuid onderdeel van Binnenstad als Citylounge (sterke vrijetijdseconomie verspreid over stad en omgeving) - Zoekgebied verstedelijking - Rustige en levendige oevers - LV routes naar en langs het water	Wij zijn blij te horen dat deze keuzes op uw instemming kunnen rekenen	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
62	De wijkraad adviseert in de visie te betrekken dat er evenwicht blijft in woonaccommodaties voor de huidige wijkbewoners en nieuwkomers zodat de wijk vitaal blijft en haar sociale cohesie behoudt, opdat de Agniesebuurt geen transitiewijk wordt.	Binnen de hoofdkeuze Vitale Wijken is reeds expliciet aangegeven dat we op wijkniveau het uitgangspunt hanteren dat alle Rotterdammers binnen hun wijk woon carrière moeten kunnen maken, want inhoudt dat zij een bij hun levensfase passende woning kunnen vinden zonder verlies van hun sociaal-maatschappelijk netwerk in de wijk. Het sturen op de verhouding huidige wijkbewoners en nieuwkomers is in onze ogen te zwart-wit (want impliceert dat nieuwkomers geen positieve bijdrage kunnen leveren) en in de praktijk ook nauwelijks mogelijk omdat de overheid maar in beperkte wijze kan interveniëren in de verdeling van woningen in de bestaande voorraad.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

62	Ons advies is om bomen prioriteit te geven boven de aanleg van een warmtenet in straten waar de ruimte voor de toevoeging van een warmtenet ontbreekt. Er zijn voldoende alternatieven - al worden die in de omgevingsvisie nauwelijks genoemd - zodat voor een warmtenet geen groen hoeft te wijken of te worden beperkt.	Bij de gebiedsaanpakken aardgasvrij wordt gekeken naar het profiel van de straat om te zorgen voor een optimale inpassing in onder- en bovengrond waarbij ruimte voor bomen behouden blijft. Rotterdam heeft te maken met veel verschillende inpassingsopgaven in de buitenruimte, waar warmtenetten en vergroening twee voorbeelden van zijn. We maken op elk schaalniveau van de stad (van stad tot straat) een afweging hoe we alle opgaven zo optimaal mogelijk in de beschikbare ruimte kunnen inpassen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	Voor de verdichtingslocaties in de visie vinden wij het belangrijk dat er naast aandacht voor het toevoegen van woningen ook aandacht wordt besteed aan de omvang en kwaliteit van de openbare ruimte rondom deze locaties.	Omgevingsvisie is erop gericht om de leefkwaliteit te verbeteren om het leven in de stad prettig te maken zowel binnen als buiten. Er is nadrukkelijk aandacht gegeven aan het inrichten en aanpassen van de openbare ruimte om het klimaatadaptiever en aantrekkelijker te maken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	Tot slot willen wij benadrukken dat juist een breed palet van wijken met elk hun eigen karakter en specifieke woonmilieu de stad aantrekkelijk maken voor een brede doelgroep	Zoals in de visie omschreven zijn we het met u eens dat juist de diversiteit aan wijken een belangrijk positief kenmerk is van Rotterdam.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	Vanuit onze volkshuisvestelijke rol vinden wij het van belang dat de omvang en kwaliteit van de sociale voorraad meegroeit met de stad. Dat betekent dat er in de nieuwe ontwikkelingen ook voldoende aandacht moet zijn voor de ontwikkeling van sociale woningbouw, zowel wat betreft aantallen als wat betreft kwaliteit, betaalbaarheid en beschikbaarheid	Zoals benoemd in de hoofdkeuze vitale wijken zetten we in op een gebalanceerd aanbod aan woningen, passend bij de vraag. Hieronder valt ook het realiseren van woningen in het sociale segment.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	Sociale woningbouw bedient uiteenlopende doelgroepen, van jongeren, 1-2 persoonshuishoudens en gezinnen tot ouderen met elk hun specifieke woonwensen. om goed in deze woonvraag te kunnen voorzien, vormt voldoende diversiteit ook in het sociale product een randvoorwaarde.	Wij delen uw mening dat het de opgave is om een gevarieerd woningaanbod na te streven qua typologieën, passend bij de diverse vraag. Dit zal op verschillende plekken in de tekst, waaronder bij de hoofdkeuze Vitale wijken, meer expliciet benoemd worden	Hoofdstuk 3, trends, opgaven en transitie en hoofdkeuze Vitale wijken zijn gewijzigd.
63	Voor de beschikbaarheid en betaalbaarheid is het daarbij van belang dat nieuwbouw van sociale huurwoningen ook in de toekomst financieel haalbaar blijft voor Rotterdamse corporaties. Dit vraagt om specifieke aandacht in het grondbeleid van de gemeente en het beschikbaar stellen van locaties	Wij delen met u het belang van voldoende locaties voor de bouw van sociale woningen. De wijze waarop we dit borgen is echter te gedetailleerd voor het abstractieniveau van de Omgevingsvisie.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.

63	Vanuit indiener willen wij erop wijzen dat wij -om aansluiting op het warmtenet mogelijk te maken- ons bestaande bezit geschikt maken voor midden temperatuur. Lage temperatuur verwarming (aquathermie) bidt wat ons betreft vooral mogelijkheden voor nieuwbouwprojecten.	Wij vinden het goed om te horen dat indiener haar bestaande bezit geschikt maakt voor een middentemperatuur verwarming en dat u bij nieuwbouw mogelijkheden ziet voor verwarming op lagere temperaturen.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	De verhitte woningmarkt kan ertoe leiden woningen niet meer beschikbaar komen voor de eigenlijke doelgroep. Dat vormt een bedreiging voor de leefbaarheid in deze wijken. De ontwerp omgevingsvisie benoemt het belang van balans in prijssegmenten, maar geeft niet aan wat deze balans inhoudt.	De balans in woningtypen is voor elke wijk anders. Dit is een nadere uitwerking.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	In de ontwerp omgevingsvisie worden daarnaast een aantal wijken aanwezen als focuswijken voor stedelijke vernieuwing (...) Woonstad heeft in bijna al deze wijken een grote vastgoedpositie. Ook hebben wij in een aantal van deze wijken al veel inzet geleverd. Wij zouden dan ook graag per focuswijk een specifieke strategie bepalen en hierover wederkerige afspraken willen maken.	Graag blijven we met u in gesprek over het vervolgproces voor de verschillende focuswijken, zoals benoemd in de hoofdkeuze vitale wijken	Geen aanpassing in de omgevingsvisie.
63	Het verbaast ons dat de oude stadswijken op zuid als geheel een status krijgen als 'moderniseringslocatie'. (...) Het in zijn geheel aanwijzen van de focuswijken op zuid als moderniseringslocatie is wat ons betreft wel een heel generieke maatregel, bovendien toegepast op een enorm groot gebied. Het is daarmee een onnodig en onwenselijk signaal met betrekking tot de autonome positieve ontwikkeling die zuid doormaakt. (...) Vanuit onze rol in het gebied willen wij ervoor pleiten eerst een bredere integrale visie op zuid te ontwikkelen alvorens dergelijke generieke maatregelen te treffen.	Wij delen uw mening dat er binnen de wijken positieve ontwikkelingen plaatsvinden. Juridische verankering van deze wijken als moderniseringslocatie in de omgevingsvisie is echter benodigd om tot inzet van actief grondbeleid en daarmee samenhangende instrumenten te komen. Per gebied of buurt wordt dit nader uitgewerkt met de bewoners, maar ook met onze partners zoals uw corporatie. Als wordt gekozen voor toepassing van dit instrumentarium (WvG en onteigening) is een vervolgbesluit van de gemeenteraad vereist. Verder verwijzen wij u graag naar de gebiedsuitwerking voor Zuid, zoals deze vorm krijgt in het Toekomstperspectief Zuid.	Wijziging moderniseringslocaties in hoofdkeuze Vitale wijken.
64	De Omgevingsvisie is een document waarin op hoofdlijnen de uitdagingen van de toekomst worden gepresenteerd. Het document maakt vijf hoofdkeuzes op basis van de in de ROER geconstateerde uitdagingen voor de stad Rotterdam. Delfshaven is niet één van de gebieden die in het document op gebiedsniveau is uitgewerkt. In de omgevingsvisie is Delfshaven ook niet	De Omgevingsvisie is de visie op de fysieke leefomgeving van de stad als geheel. We hebben de keuze gemaakt om de opgaven en ontwikkelingen niet specifiek voor alle wijken en gebieden die Rotterdam rijk is uit te werken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie

	specifiek benoemd.		
64	De Veranderstad is een levend document voor de toekomstige stad maar het is belangrijk dat Delfshavenaren inzicht krijgen en kunnen adviseren op de toekomstige uitwerking van dit plan in dit gebied. De uitwerkingen van deze plannen zal de komende jaren geschieden onder het nieuwe bestuursmodel. Daarom verzoeken wij u in kaart te brengen hoe de toekomstige wijkraden en wijkbewoners invloed kunnen uitoefenen op de uitwerking van de Omgevingsvisie.	De omgevingsvisie is inderdaad een levend document dat periodiek kan worden aangepast. Een van de principes van goede groei is 'samen stadmaken'. We vinden het belangrijk om ook bij een toekomstige aanpassing van de omgevingsvisie alle relevante partijen te betrekken. Dit proces gaan we het komend jaar verder uitwerken in de 'leidraad participatie'. Hoe de uitwerking van de omgevingsvisie er per gebied uit komt te zien is mede afhankelijk van de ontwikkeling van de andere omgevingswetinstrumenten waaronder het omgevingsplan.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
65	De complexe materie van de omgevingsvisie is voor de meeste Rotterdammers niet makkelijk toegankelijk. Ook de meeste wijkraden, wijkcomités en gebiedscommissies hebben veel tijd moeten steken in het doornemen en vooral doorgronden van het voorliggende ontwerp. De gevraagde bewonersparticipatie als onderbouwing van ons advies was daardoor verre van eenvoudig. Daarnaast hadden we ook te maken met de ongelukkige timing van de ter inzagelegging in de vakantieperiode. Het is zeker duidelijk dat er wel degelijk is geprobeerd de informatie toegankelijk te maken. De heldere vormgeving en pictogrammen, de uitgebreide verklarende woordenlijst, de vele duidelijke kaarten en de mogelijkheid om sneller door het document 'te klikken' worden gewaardeerd. Een kans voor de volgende keer ligt misschien in het uitbrengen van een kortere publieksvriendelijkere versie, waarin ook aandacht is voor nog toegankelijker taalgebruik.	Wij zijn het met u eens dat de omgevingsvisie complexe materie is die niet voor iedereen zomaar toegankelijk is. We hebben gepoogd het ook voor mensen die wat minder vertrouwd zijn met het 'planningsjargon' begrijpelijk op te schrijven en te verbeelden. In die zin voelen we ons ook gesteekt dat uw zienswijze daar blijk van geeft. Wij werken tegelijkertijd aan een publieksvriendelijke versie die gelijktijdig met het vaststellen van de omgevingsvisie beschikbaar komt.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
65	Rotterdam staat voor meerdere opgaven waardoor de stad en het ruimtegebruik ingrijpend veranderen. De tentoongestelde visie en ingeslagen koers kunnen we waarderen. De keuze voor een goede groei die bijdraagt aan het welzijn van de inwoners, aan een duurzame samenleving en aan economische vooruitgang. Zodat we een aantrekkelijke stad zijn en blijven voor alle Rotterdammers, want samen maken we de stad. De vijf perspectieven zijn helder en goed gekozen: compact, gezond, inclusief, circulair en productief. In ons advies zullen we ons echter beperken tot de	Wij waarderen het te om te horen dat u zich kunt vinden in de hoofdlijn van de visie	Geen aanpassing in de omgevingsvisie

	impact op onze wijk Feijenoord en ons aandeel in Rotterdam Zuid.		
65	Bij de uitwerking van drie deelgebieden zijn de verwachtingen hoog. Rotterdam Zuid hoort er zelfs drie keer bij! Bij de doorontwikkeling van het gebied Binnenstad is niet voor niets het beeld van de Erasmusbrug , Willemsbrug , de hef met de blik op Zuid opgenomen. De Feijenoord is terecht onderdeel van de City Lounge. Bij de zone Alexander tot Zuidplein is de impact van een goede ontwikkeling op zuid evident en met de nodige zorg en aandacht opgenomen en beschreven. In de bespreking van het eigen gebied Rotterdam Zuid daarentegen lijkt het alsof de interne deadline niet helemaal gehaald is. De gebiedsspecifieke richtinggevende keuzes komen niet uit de verf. De teksten zijn namelijk zeer summier. Wat er wel staat heeft een grote overlap met de teksten die ook al bij Alexander tot Zuidplein zijn gebruikt. Een eigen kaart is blijkbaar ook niet nodig. De paragraaf 'Vervolg' bevat zelfs alleen de uitleg dat het nog uitgewerkt moet worden. Een ongelukkige keuze om het specifieke Rotterdam Zuid op deze manier op te nemen. De ambities voor Rotterdam Zuid verdienen ook een overtuigende, helder neergezette en vooral verder uitgewerkte strategische visie!	De drie gebieden die in de omgevingsvisie nader worden uitgewerkt zitten alle drie in een andere fase van concreetheid. Rotterdam Zuid is als gebied nu nog het minst concreet uitgewerkt. Wij zijn het met u eens dat Rotterdam Zuid ook een overtuigende heldere visie verdient. De komende tijd zetten we ook stappen om deze visie verder te concretiseren.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
66	De wijkraad Noordereiland spreekt haar waardering uit voor het vele werk dat is verzet om tot een dergelijke schets van de stad Rotterdam te komen. De wijkraad heeft er begrip voor dat een kwantitatieve inschatting van de kosten grotendeels ontbreekt. Het gaat hier immers om kosten van (thans nog) weinig concrete maatregelen die in de (verre) toekomst mogelijk uitgevoerd zouden kunnen worden. De wijkraad beschouwt uw ontwerp omgevingsvisie als geslaagde houtskoolschetsen.	Wij danken u voor het compliment	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
66	De wijkraad Noordereiland wil u er op wijzen dat er op korte termijn concrete winst te behalen valt op het vlak van de in het rapport genoemde externe veiligheid. Het Noordereiland ligt midden in het smalste deel van een van de drukst bevaren vaarwegen (in Europa) vlak voor een bocht. Schepen met alle soorten giftige, brandbare stoffen zoeken	De omgevingsvisie doet geen uitspraken over individuele bedrijven of situaties. Het algemene uitgangspunt is dat er altijd kritisch wordt gekeken naar de geschiktheid van een locatie voor een bepaalde functie. Het aspect externe veiligheid wordt daarbij volwaardig meegewogen.	

	dag en nacht hun vaarweg door het smalste deel van de Nieuwe Maas. Dit gaat niet altijd goed. Onlangs is een binnenvaartschip met containers bij perfecte weersomstandigheden tegen de Willemsbrug gevaren met als gevolg dat de containers uit de vaarweg moesten worden opgevisd. De wijkraad stelt vast dat juist in dit smalste deel van de vaarweg een bunkerschip ("Bunkerrama") gevestigd is. Dit schip heeft 800 ton gasolie en 30 ton smeerolie aan boord t.b.v. de binnenvaart. De wijkraad is van mening dat overslag van brandbare stoffen niet in een stedelijke omgeving past. De wijkraad ondersteunt de aanbeveling in het ROER (p. 304) van harte.		
66	Ook vraagt de wijkraad Noordereiland aandacht voor een tweetal onderwerpen die, naar wij hopen, in de beoogde toekomst geen rol meer zullen spelen, te weten geluidsoverlast en luchtkwaliteit. Beide onderwerpen zijn voor onze wijk, ingeklemd tussen drukbevaren waterwegen en intensief gebruikte stedelijke ontsluitingsroutes van vitaal en acuut belang. Wij pleiten ervoor dat de geluidbelasting op onze wijk van het verkeer op de kortst mogelijke termijn wordt verminderd. Eerste aanvalspunt zou kunnen zijn het vervangen van de diverse wegdekken door geluidarmer materiaal, een tweede is het actief reduceren van de verkeersstromen die onze wijk kruisen.	Wij herkennen uw zorg over geluidsoverlast en luchtkwaliteit. De Omgevingsvisie is echter de visie op de fysieke leefomgeving van de stad als geheel. We hebben de keuze gemaakt om de opgaven en ontwikkelingen niet specifiek voor alle wijken en gebieden die Rotterdam rijk is uit te werken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
66	De luchtkwaliteit op het eiland is als gevolg van de combinatie scheepvaart en omringend wegverkeer niet best. Metingen in het kader van een eerdere activiteit van Milieudienst Rijnmond (DCMR) leert ons dat deze dienst niet over gegevens beschikt over specifiek het eiland. Een zogeheten E-noze ontbreekt in de ruime omgeving. Het lijkt daarom een schone zaak om met voorrang een dergelijke voorziening op het eiland te realiseren. Dit maakt het mogelijk op korte termijn in kaart brengen hoe de luchtkwaliteit is en welke maatregelen daarbij passen. Zo kunnen we ook op het eiland een bijdrage leveren aan de vele mooie doelstellingen van Rotterdam op weg naar de toekomst. De toekomst is nu.	Wij herkennen uw zorg over geluidsoverlast en luchtkwaliteit. De Omgevingsvisie is echter de visie op de fysieke leefomgeving van de stad als geheel. We hebben de keuze gemaakt om de opgaven en ontwikkelingen niet specifiek voor alle wijken en gebieden die Rotterdam rijk is uit te werken.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie

66	Het klinkt als een mooi veelomvattend plan maar het slagen ervan zal afhankelijk zijn van de uitvoering en de participatie van bewoners bij die uitvoering.	Het klopt dat de uitvoerbaarheid van de omgevingsvisie voor een groot deel afhankelijk is van de samenwerking met en tussen relevante partijen. In het principe van goede groei 'samen stadmaken' lichten we dat ook toe. Dit proces zullen we het komende jaar verder uitwerken in de 'leidraad participatie'.	Geen aanpassing in de omgevingsvisie
----	---	---	--------------------------------------

3. Vragen en beantwoording Commissie m.e.r.

Sociale aspecten	
De Commissie plaatst enkele kanttekeningen bij de gehanteerde methodiek (inclusiviteit en sociale samenhang meten in belangrijke mate dezelfde aspecten, suggestie om aspecten van de sociale index niet bij elkaar op te tellen).	De constructie van de Sociale Index komt voort uit de beleidsmatige en bestuurlijke behoefte om de sociale staat van Rotterdam en haar wijken in één samengestelde score weer te geven. De score is een gemiddelde score van de thema's zelfredzaamheid, samenredzaamheid, participatie en binding. De presentatie van de sociale index gaat steeds gepaard met het bieden van inzicht in deze onderliggende thema's, zodat naast de samengestelde score ten allen tijde een transparant en

	genuanceerd beeld kan worden gevormd. Indien nodig kan in het M&E-plan een nuancering naar thema's worden gegeven, voor zover het verband houdt met keuzes in de Omgevingsvisie.
De Commissie vindt dat de beoordeling van de sociale index 'relatief positief' is. Een verklaring daarvoor is mogelijk dat 2014-2018 als vertrekpunt is genomen en dat de gevolgen van de Corona-crisis nog niet zijn verwerkt. De Commissie adviseert een vergelijking met andere gemeenten in Nederland te maken.	Vergelijking met de andere G4 gemeenten is niet zinvol, omdat de opzet van het onderzoek dat aan de basis van het Wijkprofiel staat in de andere grote steden niet als zodanig wordt gebruikt. Het is uiteraard bekend dat Rotterdam van alle (G4) gemeenten de minst sterke sociaaleconomische positie heeft, maar wat voegt een verdere vergelijking toe? Ook voor andere indicatoren is geen vergelijking opgenomen met de situatie in andere gemeenten. Uit de cijfers blijkt een (lichte) verbetering in de periode tussen 2014 - 2018. De corona-crisis daarna heeft ongetwijfeld impact op de Rotterdammers, maar hoe groot en hoe langdurig die impact is nog onduidelijk. Het is een onzekerheid, die we nu niet kunnen kwantificeren. Zie ook Addendum ROER.
De Commissie waarschuwt voor gentrificatie (verdringing van inkomensklassen in bestaande wijken), mede als gevolg van de wens om 'sterke schouders' te verwelkomen in de zwakkere wijken en doet de aanbeveling om de monitoring niet alleen te richten op stedelijk, maar ook op buurniveau.	Er is in Rotterdam al veel discussie over gentrificatie. Dit risico wordt op enkele plekken in de betreffende deelstudie ROER benoemd. Zo wordt bij verdichting als voorwaarde genoemd een in termen van prijsklassen evenwichtig woningbouwprogramma om potentieel nadelige gevolgen van gentrificatie (verdringing van de lagere inkomensgroep) te matigen. Een woningcorporatie als Havensteder kiest nu al duidelijker voor een evenwichtige aanpak voor Oud Crooswijk (terugbouwen van méér sociale huur). Met de indicatoren uit het beoordelingskader ROER kan via M&E een vinger aan de pols worden gehouden.
De Commissie vraagt aandacht voor een mogelijke kwalitatieve mismatch tussen vraag en aanbod van banen, toegankelijkheid wordt nu vooral fysiek ingevuld (afstand / reistijd).	Met de indicator opleidingsniveaus signaleert het ROER dat in de Rotterdamse beroepsbevolking het aantal personen met een hoog onderwijsniveau de afgelopen jaren fors is toegenomen. Het gemiddelde opleidingsniveau blijft weliswaar nog achter bij dat in Amsterdam en Utrecht, maar verhoudt zich inmiddels wel tot het landelijke gemiddelde. Ook het gemiddelde beroepsniveau van banen in Rotterdam stijgt. Tegelijkertijd blijft deze stijging in tempo wat achter bij de stijging van het onderwijsniveau van de beroepsbevolking. Dit vergroot de (potentiële) mismatch op de arbeidsmarkt: op het elementaire en lage niveau is er sprake van een steeds groter overschot aan banen, op middelbaar en hoog niveau is er sprake van een tekort aan banen. Naar verwachting neemt het aantal banen met een middelbaar en hoog beroepsniveau in de toekomst toe. Daarmee kan steeds beter worden voorzien in de behoeften van dit deel van de beroepsbevolking. De overschotten aan banen met een elementair en laag beroepsniveau zullen als gevolg van automatisering, robotisering en digitalisering autonoom iets afnemen, maar zeker niet verdwijnen. De verwachting is dat Verstedelijken en verbinden, Vitale wijken en Verdienvermogen vernieuwen zullen bijdragen aan een betere balans tussen vraag en aanbod. De keuze voor grondstoffen- en energietransitie leidt naar verwachting tot werkgelegenheid op verschillende niveaus. De transitie van de haven vergroot de

	noodzaak van hoger opgeleid personeel en dus van ander onderwijsaanbod, liefst in nabijheid van de haven
De Commissie mist de onderbouwing voor de beoordeling van sociale veiligheid.	De beoordeling is gebaseerd op de mate waarin Rotterdammers sociale veiligheid ervaren. Dit is een zeer ruim begrip. Voor het ROER is gekozen voor de indicator 'vermijden van onveilige plekken', zoals gemeten in de Veiligheidsmonitor. De onderzoeksresultaten doen recht aan de beoordeling dat deze in de huidige situatie redelijk is, maar dat er binnen de stad verschillen zijn. Aanpakken van onveilige plekken is van groot belang. Vandaar de aanbeveling in het ROER om de ZETA-richtlijnen toe te passen bij de inrichting van de openbare ruimte in het kader van de Omgevingsvisie. ZETA verwijst naar zichtbaarheid, eenduidigheid, toegankelijkheid en aantrekkelijkheid
Economische aspecten	
De Commissie vraagt om wat voor starters het gaat: ZZP-ers, innovatieve start-ups, zich nieuw vestigende bedrijven van buiten etc. Dat inzicht zou de positieve beoordeling van de kwaliteit van het vestigingsklimaat mogelijke kunnen doen veranderen.	Omdat het circulaire beleid nog 10-20 jaar achterloopt op het energie- en klimaatbeleid (uitspraak PBL), bevinden circulaire ontwikkelingen zich vaak nog in een vroege, experimentele fase. In de haven is reeds een aantal circulaire bedrijven en waardeketens gevestigd. Daarnaast werken er diverse gevestigde en nieuwe bedrijven aan meer circulariteit op het gebied van o.a. plastics, chemicals, water en bouwstoffen. Hun technologieën en businessmodellen zitten soms nog in de ontwikkel- of opbouwfase, waardoor de schaal soms nog beperkt is en de zichtbaarheid minder kan zijn. Daarom is in de Havenvisie de grondstoffentransitie naast de energietransitie als één van de urgente opgaves voor het havengebied benoemd en is de ambitie neergelegd om uit te groeien tot waste-to-value hub en circulaire hotspot. De 'vernieuwing van het grondstoffen- én brandstoffsysteem' is dan ook een strategische prioriteit. Ook vormt dit een van de 3 pijlers uit de Cluster Energie Strategie Rotterdam-Moerdijk, onze bijdrage aan het Klimaatakkoord. De inschatting is dat deze ambities positieve effecten zullen hebben op het vestigingsklimaat. Zie voor de onzekerheden daaromtrent het Addendum ROER.
Mobiliteit	
De Commissie vraagt om meer informatie over groei in het autoverkeer en congestie (zowel in de stad als op het omringende hoofdwegennet): gevaar van overbelasting op de Ruit en sluipverkeer op onderliggend wegennet. Daarmee samenhangend de ontwikkeling van vrachtverkeer en emissies.	Het klopt dat het ROER geen direct inzicht geeft of er nog groei van het autoverkeer te verwachten is. Uit de verkeersberekeningen en de achterliggende data blijkt in de autonome ontwikkeling van het stedelijk gebied het aantal autoverplaatsingen tot 2040 nog iets stijgt (met circa 4%). Maar in de onderzochte varianten met de maatregelen uit de RMA, het verkeerscirculatieplan en een gedragsverandering naar gebruik van steeds meer schone modaliteiten, zal het autoverkeer afnemen met 8-10% in de periode tot 2040 ten opzichte van de huidige situatie (2018). Het vrachtverkeer stijgt nog wel maar het aandeel van vrachtverkeer is met 2-4% op de meeste wegen relatief beperkt. Daardoor zal het totale volume van personenauto's en vrachtauto's afnemen.

	Het klopt dat de Ruit zwaar belast is en in de toekomst kan vastlopen, maar daarvoor zijn projecten voorzien en plannen in voorbereiding. Ter ontlasting van de A20 wordt op dit moment de A16 Rotterdam aangelegd. Ten behoeve van een betere doorstroming in de Benelux corridor wordt de Blankenburgverbinding aangelegd. De A16 (NMCA knelpunt van Brienenoord corridor) aan de oostkant is onderdeel van de MIRT verkenning Oeververbindingen Rotterdam. In deze verkenning wordt naar oplossingen gezocht voor dit knelpunt in combinatie met een nieuwe stedelijke oeververbinding in Rotterdam Tevens is in de RMA is ook al geconstateerd dat de Ruit zwaarbelast blijft en is een vervolggopgave gestart: laboratorium Ruit 2040/50. Samen met het Rijk en de regio is een vervolgstudie hoofdwegenet en verstedelijking gestart in het programma MOVE. Hierbij wordt een gezamenlijke aanpak op het rijkswegenet, hoofdwegenet en stedelijke wegen geformuleerd, die Stad en regio bereikbaar houden, waarbij de hinder is geminimaliseerd.
Beleidskeuzes en alternatieven	
Hoe zijn de hoofdkeuzes tot stand zijn gekomen en hoe verhouden die zich tot elkaar: ➤ Is het een compromis van maatregelen, die nog niet tot grote veranderingen leiden. ➤ Heeft het economisch perspectief inclusief woningbouw en mobiliteit ('profit') een grotere rol gespeeld dan 'people' (duurzaamheid, gezondheid) en 'planet' (biodiversiteit, klimaatverandering)? ➤ Hoe en waarom is 'de volgorde van de hoofdkeuzes' veranderd op basis van de effectbeoordeling?	De hoofdkeuzes zijn een vertaling van de vijf perspectieven (inclusief, productief, gezond, compact en duurzaam) op drie schaalniveaus en twee meer sectorale onderwerpen. In alle vijf de hoofdkeuzes komen people, planet en profit terug. Om te komen tot goede groei is de samenhang van de vijf hoofdkeuzes relevant. Op het regionale schaalniveau staat de positie van Rotterdam binnen de delta centraal. De tweede, stedelijke schaal focust op de verdeling van voorzieningen, woningen en werk binnen bestaand stedelijk gebied. Het derde schaalniveau betreft de schaal van de wijk en zoomt in op de keuzes die in de directe leefomgeving zichtbaar zijn. De energie- en grondstoffentransitie en de ruimte voor nieuwe economie zijn meer sectorale onderwerpen. Hoewel er geen rangorde is tussen de hoofdkeuzes is er wel een volgorde in het presenteren, waarbij de regionale schaal een overstijgende waarde heeft. In de participatie en ook in het ROER werd duidelijk dat "prettig leven in de delta" is te beschouwen als een randvoorwaarde om te komen tot de andere hoofdkeuzes. De verwachting is dat alle hoofdkeuzes samen tot grote veranderingen zullen leiden, maar dat het halen van alle ambities ook de nodige tijd en inspanningen zullen vergen, zoals blijkt uit het ROER Zie ook het Addendum ROER.
De Commissie vraagt ook naar kansen die een bottom-up benadering biedt (samen stad maken).	In lijn met Samen Stadmaken vraagt deze omgevingsvisie om kansen pakken vanuit beide bewegingen. De omgevingsvisie redeneert niet alleen top-down, maar ambieert een gelijktijdige beweging van top down sturing op hoofdlijnen en ont-plooien van zoveel mogelijk initiatieven bottom-up. Zowel in de Koers als in het laatste hoofdstuk benadrukken we dit principe. De omgevingsvisie agendeert uitwerkingen voor het vervolg maar moet ook een kader bieden om initiatieven vanuit de stad te kunnen initiëren en beoordelen. Inspireren en kaderstelling zijn beide relevant voor een omgevingsvisie. Juist in een tijdperk waarin transitie met veel

	onzekerheden een grote rol spelen is het van belang zo veel mogelijk initiatief van stadsmakers te hebben om gevoel te krijgen bij de mogelijke fysieke uitwerkingen of vertaling.
De Commissie mist varianten voor het havengebied (bijvoorbeeld ten aanzien van de soort en bereikbaarheid van werkgelegenheid of de tijdige realiseerbaarheid van de noodzakelijke stappen voor de energietransitie), er zijn wel varianten voor het woningbouwprogramma.	De bereikbaarheid van de haven is hierboven al nader toegelicht bij de vraag van de commissie over mobiliteit. De ontwikkeling en positie van de haven en de rol van de Havenvisie in de omgevingsvisie wordt nader toegelicht in het Addendum ROER.
De alternatieven beogen een verdere verschuiving in de modal split ten gunste van openbaar vervoer, fietsen en lopen te realiseren ten opzichte van de referentie, maar dan nog blijft het onduidelijk of dit voldoende is om bijvoorbeeld verdere belasting van stedelijke routes en het omringende hoofdwegennet tegen te gaan.	Zie voorgaande antwoord bij mobiliteit.
Wat zijn de gevolgen van de lopende MIRT-verkenning oeververbinding voor de verstedelijkingsvarianten?	In het ROER zijn varianten voor verstedelijking onderzocht die samenhangen met de scope van de MIRT-verkenning oeververbindingen regio Rotterdam. Zo is de bandbreedte voor verstedelijking die is onderzocht gerelateerd aan variatie in HOV-varianten. Dit sluit aan op de (MER)-procedure voor de MIRT-verkenning. De uitkomsten van de MIRT verkenning zullen worden verwerkt in een toekomstige herziening van de omgevingsvisie, naar verwachting over circa 2 jaar.
Beoordeling doelbereik en effecten	
Zouden andere hoofdkeuzes kunnen leiden tot positievere scores in het ROER? -Onzekerheidsmarges zijn niet goed onderbouwd en te smal. -Wanneer is de beoordeling 'goed genoeg' en wat zijn de consequenties als doelstellingen niet gehaald worden? - Het toevoegen van een beoordeling van de huidige situatie (zonder autonome ontwikkeling) biedt meer inzicht in de grootste knelpunten en uitdagingen op dit moment. -eenzelfde smiley voor referentiesituatie en OV wil nog niet zeggen dat er geen effect is. -Door focus op drie kerngebieden komen effecten op andere delen van de gemeente, verschillen daartussen én mogelijke cumulatieve effecten minder tot uitdrukking.	In reactie op de vraag van de commissie over doelbereik en effecten: - In het ROER zijn de effecten van het voorgenomen beleid beoordeeld, maar zijn (uitgezonderd voor de verstedelijkingsopgave) geen andere alternatieven onderzocht. Dat maakt het niet mogelijk om te laten zien wat andere beleidskeuzes voor effecten zouden hebben. Ook zonder onderzoek kan echter worden gesteld dat andere beleidskeuze andere effecten zullen hebben (positiever of negatiever) - De onzekerheidsmarges zijn gebaseerd op een inschatting van de onzekerheden en niet gebaseerd op kwantitatieve informatie. Ze pretenderen ook geen exactheid, maar hebben vooral een signaalfunctie; - De beoordelingen zijn gerelateerd aan de mate waarin de beschreven doelen worden gehaald. Zoals ook in het ROER is beschreven en gevisualiseerd worden niet alle doelen gehaald. Dit is ook aangegeven in het ROER en aangeduid als belangrijk aandachtspunt voor de verdere uitwerking en voor de monitoring en evaluatie. Deels is dit de consequentie van keuzes, deels ook het gevolg van de bijzondere situatie van Rotterdam. Ook dit is aangestipt in het ROER; - in de achtergronddocumenten (de deelstudies) is ook de huidige toestand beschreven en beoordeeld, en is aangegeven in hoeverre de autonome ontwikkeling daar verandering in zal brengen (positief of negatief). Dit is ook meegenomen bij het beschrijven van de belangrijkste uitdagingen; de overzichtstabel met plussen en minnen en de figuur met de 'schuifjes' laten zien wat de effecten van de

	omgevingsvisie zijn in relatie tot de autonome ontwikkeling. Hierbij geeft de figuur met de schuifjes wat meer detail dan de tabel met de smileys; - in de achtergronddocumenten (de deelstudies) wordt niet alleen ingegaan op de kerngebieden, maar (ook) op de effecten in de gemeente als geheel en waar relevant effecten in de regio.
Monitoring en evaluatie	
De Commissie adviseert om de aanzet tot een M&E plan verder uit te werken en daarbij vooral aandacht te besteden aan het scherper definiëren van de doelstellingen (ook in de tijd) en aan aspecten die relevant zijn voor het 'adaptieve omgevingsbeleid' (omslagpunten voor het realiseren van de doelen, gebiedspecifieke verschillen).	In hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie is opgenomen dat het actueel houden van de omgevingsvisie direct verband houdt met evalueren, monitoren en vooruitkijken. Het opstellen van een kader hiervoor is essentieel in de periode na vaststelling. Zie ook het Addendum ROER. Dit advies van de Commissie wordt meegenomen in een Plan van Aanpak voor het vervolgtraject.